

605444 Rac. Vill. B. 808

DE JURE DOTIUM.

COMMENTARIUS

In Digestorum, Codicis, & Voluminum
Juris Neapolitani rubricam

Ad usum auditorum

CAROLI GAGLIARDI

In Regia Neapolitana Universitate Juris
Canonici Antecessoris.

ANNO Æ. V. CIOIOCCXLVII.

Ex Typographia Severiniana

Superioribus annis editis.

44.700

VIRO AMPLISSIMO
JOSEPHO-MARIÆ
ANDREASSO

Ex Mantuanis Patriciis oriundo, Patricio
Beneventano, Utriusque Siciliae Regis
in Tribunali Misto, & Regali Ca-
mera S. Claræ a Consiliis.

CAROLUS GAGLIARDUS

S. P. D.

UM mihi primum in animum
subiit commentariolum de **JU-**
RE DOTIUM erudiendæ ju-
ventuti tradere, atque in publi-
cum edere, eundem Tibi potif-
simum inscribere constitui, ut
perpetuum meæ erga Te ob-
servantiæ, Tuæque erga me benevolentiae mo-
nimentum aliquod extaret; ratus præterea ma-

A. 2

xi-

ximum exinde præsidium labori meo accessu-
rum . Quidni ? Dum potiores enim iusti at-
que iniusti regulas rei in foro frequentissimæ
sparsim in hoc qualicumque opusculo adole-
scentibus Jurisprudentiæ studiosis propono ex
communibus , ac patriis legibus , usque foren-
si collectas , Te animatam justitiæ normam ,
& legem loquentem iisdem in primis exhibeo,
id opusculo præstiturum , quod anima corpori .
Quotus profecto quisque est , quem tua sapien-
tia & æquitas in rebus judicandis , & longæva
fori experientia lateat ? Quemve tua ab adole-
scentulo ad declinantem hanc usque ætatem
integritas , constantia , & fides tot annos in tot
senatoriis muneribus exercendis explorata , &
undequaque perspecta prætereat ? Quisquis au-
tem summas in Te animi dotes , summamque
virtutem cum generis nobilitate conjunctam
intuetur , in Temetipsum agnoscit a Majori-
bus tuis claritatem sanguinis una & virtutem
fuisse propagatam . Quemadmodum enim il-
li ad maximas dignitates , fortunæque ampli-
tudinem nonnisi virtute duce processerunt , Tu
quoque processisti . Tot quippe , tantasque res
domi , militiaeque gesserunt , tantam virtutem
vetusto clarissimi sanguinis splendori addide-
runt , ut honores summos , summamque fere-
nissimorum Regum gratiam promeruerint . An-
nibales , Ubertos , Decios , Alphonfos , ceteros-
que præclaros tuæ familiæ Viros , Mantuanos
pro-

proceres, tot abhinc seculis a Carolo III e Dyr-
rachii Ducibus, & Johanna II feudis Ga-
rausi & Roccæ Vallis in Lucania donatos, a
Ferdinando I Aragonensi opibus auctos, a
Carolo V Imperatore maximis dignitatibus,
& Nobilium quoque Neapolitanorum privile-
giis & immunitatibus ornatos, publica & pro-
bata veterum monimenta contestantur. Cu-
jusmodi honoribus & privilegiis Decium proa-
vum tuum jure fruentem dijudicavit, pronun-
ciavitque Regium Collaterale Consilium duo-
bus abhinc seculis. Franciscum - Antonium
parentem tuum inter clarissimos ævi sui ad-
vocatos quam maxime præcellentem ob exi-
mia doctrinæ, & probitatis merita Carolus II
Hispaniarum Rex primum Regiæ Camerae
Summariae Præsidentem, deinde sui Regalis
Patrimonii Advocatum Fiscalem, ad extre-
mum Collateralis Consilii Regentem creavit.
Ad istud Patris tui vel æquale, vel superius
senatoriæ dignitatis fastigium Te pariter vir-
tute, præsertim constanti, perpetuaque vo-
luntate jus suum cuique tribuendi, manudu-
ctum, compertissima res est. Enimvero utpri-
mum forum attigisti, prætexta vix deposita,
publice de jure responsisti in M. C. Vicariæ
tum in civilibus, tum in criminalibus, quum
princeps justitiæ alumnus non antea ætatem
ad procedendum in publicum habuisses, quam
commisam Tibi a prælaudato Carolo II jus
di-

dicendi potestatem. Quumque Regii Fisci personam paulo post gereres, adolescentiam tuam adeo in publica criminum delatione commendasti Fiscus veritatis, ut nullus unquam sub clypeo tuo innocens opprimeretur, dum a noxiis promeritas pœnas, licet invitus exigisti. Inter Regios deinde Consiliarios adscriptus in hoc Neapolitano Prætorio, tum Caput Aulæ constitutus in eadem M. C. V. tam recte sancteque hisce senatoriis muneribus utrobique perfunctus es, ut qui Tecum æquitate atque integritate contenderet, non qui Te præcelleret, inveniri ullus poterit unquam. Quis porro Te legum custos diligentior? Quis in judicando prudentior? Quis adversus fori calliditates & impetus constantior? Quis innocentiae magis propitius? Quis sceleribus magis infestus hostis unquam extitit? Prætoris insuper officium Capuæ tanta æquitate, clementiaque gessisti, ut quamvis potestatem tuam liberius exercere potuisses, splendore tamen dignitatis tuæ quasi deposito ita faciles erant ad Te & supremi ordinis, & infimæ plebis aditus, ita liberæ omnium querimoniae, ut qui dignitate principibus excelebas, humanitate par infimis esse viderere. Et ubi Magistratus omnes heic siluerunt, Tu solus ceu Præfectus Urbi universa omnium Tribunalium urbanorum munia obivisti, jus reddidisti, subitisque Urbis & Provinciarum
pro-

prospexisti necessitatibus; quippe qui communis libertatis vindex & pater patriæ haberis, quoniam Cives sub Te legum servi eatenus semper extitere, ut reapse liberi essent. Cumque tandem tot tantisque exantlatis laboribus otium optares animi, & vacationem a muneribus postulares; Te meritis onustiorē, quam omnium linguæ mortalium prædicare valeant, ad supremos senatorii ordinis gradus adduxit suprema æquissimi & clementissimi Regis nostri providentia, inque Tribunalis Misti, & Regalis Cameræ S. Claræ Consiliarium cooptavit. Tuæ hujusce fortunæ Tu faber fuisti: hanc nanque dignitatem non fortuna, sed virtute Tibi germinatam agnoscimus. In qua summa Reipublicæ nostræ negotia cum **Quinque**viris gerens, Regia qua fungeris auctoritate, dotium indemnitati præcipue consulis, earumque alienationem, ultra quam jus patitur, minime indulges: quod enim Reipublicæ generatim interest, mulieres dotes salvas habere, ad Tuum nunc speciatim pertinet officium. Qui ergo jura dotium protegis, tractatum **DE JURE DOTIUM** sub Tui nominis auspiciis æquo animo accipe, tenue quidem, sed a dignitate tua haud alienum munusculum. Cujus voti compotem si me facere non dedignaberis, tanta fretus auctoritate commentarius obtrectatores non timebit unquam; atque tyrones, quorum utilitati editur, intelligent

ligent eundem Tibi ipſius juris moderatori optimo dicatum acceptumque tam a communi, & municipali jure, quam a conſuetudinibus & moribus noſtratibus, ut proponitur, neutiquam declinare: nemo eſt enim qui neſciat a Te nullum probari poſſe fucum veritatis. Maximum hoc erit, quod exopto, labori meo præſidium. Vale, & D. O. M. Te mihi, Reique publicæ quam diutiſſime ſervet incolumem.

Datum Neapoli Idibus Martiis 1747.

EMI-

EMINENTISSIMO SIGNORE

Giuseppe Severini pubblico stampatore di questa Città umilmente espone a piè dell' E. V. come desidera dare alle stampe un trattato *de jure dotium* del Dottor D. Carlo Gagliardi. Supplica perciò V. E. a degnarsi commetterne la revisione, e successivamente concedergliene la licenza. Che &c.

*Admodum Rev. U. J. D. D. Marcellus Cusanus
Regius Juris Civilis primarius Professor revidet, &
in scriptis referat. Datum Neap. die prima Februa-
rii 1747.*

*C. Episcopus Antinop. Vic. Gen.
Julius Nicolaus Episcop. Arcadiopol. Can. Dep.*

EMINENTISS. ET REVERENDISS. DOMINE

Jussu tuo diligenter legi methodicum Commentarium *ad tit. Digest. & Cod. de jure dotium* autore clarissimo viro U. J. D. D. Carolo Gagliardi. In eo nihil extat, quod sanctam nostram Christianam Catholicam Religionem, aut bonos laudat mores: ideo, si tamen ita videbitur E. T., typis publicari posse censeo, praesertim quod summæ utilitati esse potest tum adolescentibus legum studio dantibus operam, tum in foro versantibus: quum doctus author plures in eo quaestiones ad usum fori scitu dignas, immo quam maxime necessarias proponat, & illas adcurata methodo secun-

dum vera jurisprudentiæ principia tractet ; atque definiat . Neap. Kalendis Martii ccc. ccxlvii.

E. T.

*Additiss. & obsequentiss. famulus
Marcellus Papinianus Cusanus Regius
primarius Antecessor .*

*Assensu retroscriptæ relationis Domini Revisoris
Imprimatur . Datum Neapoli ex Curia Archiepiscopalis
hujus die 4 Martii 1747 .*

Jacobus Cavendish de Autalls Provic, General.

Jul. Nic. Episcop. Arcadiopol. Can. Dep.

Cine

S. R. M.

SIGNORE

Giuseppe Severini pubblico stampatore in questa Città umiliato a piè del Regio Trono di V. M. l'espone il desiderio, che tiene di publicar colle sue stampe alcuni trattati Legge tanto canonica, quanto civile composti dal Dottor D. Carlo Gagliardi pubblico professore di Legge canonica in questa Vostra Regia Università, cioè *de Beneficiis ecclesiasticis, de Jurepatronatus, de Jure Dotium, de Jure Congruui, de Pignoribus & Hypothecis, de Fideicommissis, de Jure accrescendi, de Cessione Jurium, & de Feudis.* Supplica perciò la M. V. a degnarsi concedergli l'opportuna licenza. Che &c.

Almodum Rev. U. J. D. D. Blasius Troysius in hac Regia Studiorum Universitate Professor in Cathedra Primaria Vespertina Juris Civilis revideat, & in scriptis referat. Neap. die 28 mensis Febr. 1747.
C. Galianus Archiep. Thessal. Capell. Maj.

S. R. M.

UT tua jussa facerem, attente perlegi librum in octo tractatus ab U. J. D. D. Carolo Gagliardo distinctum, videlicet *de beneficiis ecclesiasticis, de jurepatronatus, de jure dotium, de jure congrui, de pignoribus & hypothecis, de fideicommissis, de jure accrescendi, de cessione jurium, & de feudis*: & in ea lectione non modo nihil offendi, quod regis juribus obstaret, sed omnia mira industria & methodo ad juventutis utilitatem ita pertractata, ut magna sit inde laus magistro docti, & fru-

Stus uberrimus addiscenti: quandoquidem catenata
præbentur cum iure communi patria instituta, ut pro-
num sit ex ipsa lectione & quid olim factum sit, &
quid hodie fiat, quali unico intuitu deprehendere, &
ad forum sine ullo alio vestigali five ad causas agendas,
five ad decidendas prorumpere. Opus igitur usquequa-
que perfectum typorum luce dignum censeo. Datum
Neapoli Nonis Martiis anno æræ vulgaris ciiocclxvii.

M. V.

Humillimus & obsequentis. famulus
Blasius Troysius

Die 18 mensis Martii 1747. Neapoli.

Viso rescripto S. R. M. interposito sub die 17
currentis mensis, & anni: relatione facta per Reve-
rendum U. J. D. D. Blasium Troysium de commissione
Reverendi Regii Capellani Majoris de ordine præfatæ
Majestatis.

Regalis Camera Sanctæ Clara providet, decer-
nit, atque mandat, quod imprimatur cum inser-
ta forma præsentis supplicis libelli, & relationis
dicti Reverendi Revisoris, & in publicatione serve-
ter Regia Pragmatica. Hoc suum.

Danza. Castanonola. Fraggianni. Andreassi.

Illustris Marchio de Ip lito Præses S. R. C.

& Reg. Conf. Aula Præfectus Maggiocco non inter-
fuerunt.

Registr. in Archiv. Reg. Jurisd. fol. 16 a ter.

Larocca.

Athanasius.

DE JURE DOTIUM COMMENTARIUS

In Digestorum, Codicis, & Voluminum
Juris Neapolitani rubricam.

Uod alicui a natura, vel ab homi-
nibus datum est, lata *dotis* notio-
ne saepenumero continetur. Hinc
animi dotes dicuntur ingenium,
mores, virtutes: dotesque cor-
poris, venusta forma, salus,
fortitudo. Dos est forma puellis,
Ovidio si credimus. Prædio-
rumque dotes appellavit Papi-
nianus ea instrumenta, & ad-
ventitia emolumenta, quæ
minime innata, sed aliunde quæ-

sita, sic attribuntur prædiis, ut dotes nuptis, *l. cum
pater 2 D. de instructo vel instrum. legato, & l. amissi
52 §. 2 D. de fidejussoribus*. Dos Ecclesiæ in sacris

A.

cano-

DE JURE DOTIUM

Canonibus passim dicitur, quam debet fundator constituere sufficientem & ad luminaria, & sacrum ministerium, & custodiam, & alendos ministros *can. nemo Ecclesiam 9 de cons. dist. 1. & Nov. 67 cap. 2.* Et quæ Monialium Monasteriis persolvitur pecunia ob ingressum puellæ professuræ, & susceptionem habitus religiosi, pariter dos nuncupari solet: quia quoddam spirituale conjugium indissolubili nexu contrahitur inter Monialem solemniter vota profitentem, & Christum Dominum, cui ea perpetuam spondet castitatem ac fidem. Speciatim vero *dotis* vocabulum a Jureconsultis accipitur ad significandum quod ab uxore, vel alio ejus nomine datum, vel promissum est pro sustinendis matrimonii oneribus. Apud eos tamen id vocabulum sic acceptum modo usurpatur pro rebus dotalibus, ut *in tit. D. de dotis collatione*, & alibi passim; modo pro *jure* dotium, & actione dotali, ut *in tit. n.* Et Ulpianus Pomponium sequutus apertissime dotem a corporibus dotalibus distinguit, tradens *necessarias impensas dotem minuerè*, non autem res ipsas corporaliter, *l. quod dicitur § D. de impensis in res dotalis factis.* Sed utrum in jure pecuniæ, vel in ipsa potius pecunia principaliter insit natura dotis (quod disputat clariss. Aulissius *ad par. 3 rubr. soluto matr. quemad. dos vet.*); aut civilis una, & naturalis altera sit hujusce vocis significatio, querere omitimus ultro: uti cæteras id genus quæstiones verborum neglexerimus, quæ proficuum juris regulam non pariant. In animo enim est mihi leges rebus, non verbis impositas inquirere, quæ usui quandoque futuræ sint in judicando, vel consulendo, vel postulando, vel sententias usu, styloque receptas comprobando: atque in hoc tractatu peculiariter quid leges communes, quid municipales, quid nostrates consuetudines definiverint de *jure dotium*, de quibus quotidie in foro disceptatur, ut studiosi Jurisprudentiæ tyrones accommodatas ad praxim jure fulcitas sententias selectiores prædiscant. Quibus quoniam debitor sum, ea heic edisseram oportet, quæ cæteroqui sunt Jurisprudentibus.

CAP. I. DE NAT. ET QUALIT.

3

bus obvia & patentia & captu facilia, cum parvulis ipse loquens parvulus.

Primum itaque, favente Deo, ad generalem materiae cognitionem præcipiendam, definitionem expendamus, præcipuasque dotis qualitates & divisiones, ut in præludio innotescant vocum significationes, quæ hac in re usuveniunt. Tum de personis ad dotandum obligatis, de dotis promissione, de pactis dotalibus, de legato dotis, de solutione, de usuris dotalibus, de evictione dotis, de rerum dotalium administratione ac dominio, de alienatione, de facultate testandi, atque successione dotium, de donationibus inter virum & uxorem, de donatione propter nuptias sive quarta vel antefato & aliis donativis, soluto matrimonio quemadmodum dos petatur, de dote prælegata, de dotis collatione, de actionibus, & privilegiis dotalibus.

C A P. I.

DE DOTIS NATURA, ET QUALITATIBUS.

1. Expenditur definitio dotis.
2. Tam in pecunia numerata, quam in quibuslibet rebus mobilibus, & stabilibus, & corporalibus, & juribus dos constituitur.
3. Patrimonium mulieris, & universitas bonorum dos est, sed non jus universale.
4. Ad onera matrimonii sustinenda dos marito datur, eique fructus debentur.
5. Tacitam conditionem futuri matrimonii continet dotis promissio.
6. Quasi dos vocatur ante nuptias tradita, vel pro nuptiis irritis,

A 2

7 Dos

DE JURE DOTIUM.

- 7 ⁴ Dos sine matrimonio non est, at sine dote matrimonium consistit.
- 8 Inter contractuum onerosorum species, non minus quam donationum dos habetur.
- 9 Quanam sit dos profectitia?
- 10 Quanam adventitia?
- 11 Quanam receptitia?
- 12 Estimata dos redolens venditionem cedit periculo, & commodo viri: at inestimata sit melior, vel deterior mulieri.
- 13 Inestimatae res quandoque a lege praesumuntur estimatae.
- 14 Estimatio impropria non redolet venditionem.
- 15 Ex facti circumstantiis consicitur qualitas estimatae, vel inestimatae dotis.
- 16 A re uxoria dos differt.
- 17 Favent dotibus in dubio leges, atque Interpretes.

1 **S**ecundum naturalem, frequentioreque loquendi usum dos definitur esse pecunia marito nuptiarum causa data, vel promissa, ut ex Varrone Hotmanus scribit in *comm. verb. jur.* & Dion. Gothofredus ad l. 1 D. tit. n. Definitionem hanc Varonianam per partes suas operæ pretium est nunc exponere, qualiscunque ea sit. Quandoquidem „ omnis „ definitio in jure civili periculosa est, parum est „ enim ut non subverti possit, ut fatentur cum Javoleno in l. omnis 202 D. de reg. jur.

2 Pecunia quidem dos generatim dicta est, quum pecuniae significatio ad omnia ea referatur, quæ in nostro patrimonio sunt l. rei appellatio 5, & l. pecunia 178 D. de verb. sign. „ Et pecuniae nomine non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli, quam „ mobiles, & tam corpora, quam jura contineantur, ut explicuit Hermogenianus in l. pecunia 222 D. eod. Exindeque intelligimus dotem non modo in num-

mis

mis constitui, rebusque mobilibus, quæ pondere, numero, mensura constant, & mariti periculo dantur, ut Gajus docet *in l. res in dotem 42 D. de jur. dot.* Verum in prædiis quoque tam urbanis, quam rusticis, quæ fundi dotales appellantur *in rubrica D. de fundo dotali*: itemque in bonis incorporalibus & juribus, puta hereditate, usufructu, nominibus debitorum, *l. un. §. exactio C. de rei uxoria actione*: & rebus utique nedum singulis, sed etiam universis.

3 Quia bona sua mulier nedum particularia, sed omnia quoque in dotem dare potest *l. mulier 72 D. tit. n.* Et quemadmodum pater filiam potest heredem in dote instituire, ut post Alexandrum censent Doctores *in cap. Raynutius de testam. & gl. in l. denique §. ergo D. de minoribus*; sic vicissim & filia nupta vel exheredata, vel præterita pro dote non exacta quotam hereditatis paternæ legitimam petere *l. 1 D. de dotis collatione*, eamque universam quotam marito in dotem tradere. Ideoque cum Ulpiano (1) dicimus dotem esse universitatem, seu corpus unum a lege confictum ex pluribus disjunctis constans, perinde ac peculium, & patrimonium universas facultates complectens (2): quoniam, ipsius filix proprium patrimonium est, juxta phrasim Ulpianæ *in l. denique 3 §. ergo 5 D. de minor.* At vero eam *jus universale* esse negamus cum clarissimo Aulifio *in comment. ad tit. sol. mat. quem ad. dos pet.* quale est hereditas, quæ sine ullo corpore habet juris intellectum, & consistentiam *l. hereditas §. etiam D. de petit. hered.* quatenus heres personam defuncti repræ-

A 3

sen-

[1] *In l. 1 D. de dote prælegata*, ibi: „ Quod diximus, ipso jure dotem impensis minui, non ad singula corpora, sed ad universitatem, esse intelligendum.

[2] Ulpianus *in l. si fideicommissum 50 §. 1 D. de judiciis* scribit non loci res alienum esse, sed *universarum facultatum*: et enim alienum patrimonium totius imminuere constitit, non certi loci facultates.

DE JURE DOTIUM

sentans, in universaque defuncti jura succedens, res alienum subire cogitur, tametsi non ultra vires hereditarias, & heres adhuc appellatur sine bonis hereditariis. Dotem vero sine pecunia dotali nequaquam jus intelligit, & dotatam non appellat, quæ nihil bonorum marito attulerit: quin etiã sine ulla dote uxorem duci non vetat, ut mox disquiremus *num. 7*: licet e contrario sine matrimonio dos dari nequeat. Exinde consequitur maritum cogi non posse quasi heredem seu universalem uxoris suæ successorem oneribus respondere, neque a creditoribus ejus conveniri, sed non plus esse in dotali promissione bonorum, quam quod superest deducto ære alieno, ut respondit Paullus *in l. mulier 72 D. tit. n.*

4 *Marito* autem dos attribuitur ob administrationem, & utile dominium pecuniæ dotalis, quod vir obtinet, (de quo infra *cap. 6*) sensurus dotis commoda, qui nuptiarum incommoda sentit. Nam „ nisi matrimonii „ oneribus serviat, dos nulla est, ex Tryphonini sententia *in l. si pater 76 D. tit. n.* „ Quam verò „ frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera ma- „ trimonii supportanda, ut Innoc. III. rescripsit *in cap. salubriter 16 de usuris*; vera proinde dos habetur, tametsi permodica *l. Neratius 20 §. si maritus D. de relig. & sumtib. funer.*

5 *Nuptiarum causa* dos profecto constituitur, adeoque ea ante *promissa* nullatenus debeatur, nisi post initas nuptias: vel *data* restituatur, nisi nuptiæ ratæ constiterint *l. 2 D. tit. n.* Quandoquidem & post contractum connubium, & ante illud æque dari, ac dici, & promitti dos valet, ut dicemus *cap. 3*. Sed peti nequaquam a viro poterit, nisi nuptiis sequentis: quum „ omnis dotis promissio futuri matrimonii tacitam „ conditionem accipiat, inquit Papinianus *in l. dotis promissio 68 D. tit. n.* Eamque ob rem, si ante „ matrimonium æstimatæ res dotationales sunt, hæc æsti-

ma-

„ matio quasi sub conditione est : namque hanc habet
 „ conditionem , si matrimonium fuerit sequutum : se-
 „ quentis igitur nuptiis estimatio rerum perficitur, & fit
 „ vera venditio ex Ulpiani responso *in l. plerumque*
 „ *io D. tit. n.* Hinc accessio & sequela nuptiarum con-
 „ tractus dotalis non immerito appellatur . Sed videtur
 „ impleta conditio , statim atque ducta est uxor ,
 „ quamvis nondum in cubiculum mariti venerit : nu-
 „ ptias enim non concubitus , sed consensus facit , *l.*
 „ *cum fuerit 15 D. de cond. & dem.* Ideoque potest fieri, ut
 „ eo casu aliqua virgo & dotem, & de dote habeat actio-
 „ nem , quo absentem acceperit virum , eumque dein re-
 „ deuntem a cœna juxta Tiberim perisse contigerit, quem
 „ ab uxore lugendum responsum est *in l. denique 6, & l.*
 „ *ideoque 7 D. de rit. nupt.*

6 Vera idcirco dos interea non erit, sed *quasi dos*, quam
 sponsus acceperit ante nuptias , & possederit, quous-
 que ratæ non consistent nuptiæ. Ulpianus *quasi dotem*
 appellavit datam pro dote pecuniam a nupta minore
 duodecim annis , quæ ratum non contrahit matrimo-
 nium *l. nec ullam 12 §. 1 D. de hereditatis petitione.*

7 „ Neque enim dos sine matrimonio esse potest : ubi-
 „ cunque igitur matrimonii nomen non est , nec dos
 „ est , ait idem Jureconsultus *in l. dotis appellatio 3*
 „ *D. tit. n.* At vero matrimonium sine ulla dote con-
 „ sistere palam est ex Pomponio *in l. quod si nulla dos 28*
 „ *D. de relig. & sumt. fun. & Auth. præterea Cunde vir &*
 „ *uxor* Nuptias enim dos non facit , sed affectus conju-
 „ gum , ut falsus est Justinianus *Nov. 18 cap. 4 (1)* .

A 4

8 Inter

[1] Neque illegitimas quisquam habebit nuptias, quas vir
 sciens prudens rite inivaris cum indotata muliere ex *can. con-
 jugum inordinans III qu. 4* : ubi non legitime conjunctus absque
 dote

8 Inter contractus, qui dolum duntaxat recipiunt, adscripta est ab Ulpiano dotis datio in *l. contractus* 23 *D. de reg. jur.*, quippe quæ ultro citroque obligat non minus dotantem ad pecuniæ solutionem, quam sponsum ad conditionem facultativam nuptiarum implendam, atque ad onera deinde conjugii ferenda in alendis uxore, & liberis. Nihilominus inter donationum species adnumeratam fuisse a veteribus dotem fateatur Justinianus in *l. ult. C. de donat. ante nuptias*. Quod referri debet ad eam dotem, quam extraneus promiserit ultro, vel dederit liberalitatis causa, nullaque necessitate cogente: nam Papiniano dicitur, donari videtur quod nullo jure cogente conceditur, *l. donari* 82 *D. de reg. jur.* & *l. 29 D. de donat.* Minime vero ad illam, quæ a parentibus, aliisque ad do-

dotali titulo sponsus pronuntiatur. Canon quippe est de mercibus putidis pseudo-Isidori, seu desumptus ex apocrypha ep. 2 S. Calixti Papæ ad Episcopos Galliæ, qui temporalem dotium curam suscipere non potuit eo præsertim tempore, dum Alexandro imperante Ubianus Christianorum inimicissimus in lib. 7 de officio Proconsulis poenas a Cesaribus sancitas contra Christianos recenseret, utque Ubianus in seditionibus, quietemque publicam turbantes animadverteret, & una cum aliis Proconsulis Cæsam ad Fidei persecutionem trucissimam consiliis impelleret suis. Decretum vero Synodi Arelatensis in *can. nullum* 22 *qu. 4* his verbis conceptum, Nullum sine dote fiat coniugium: juxta possibilitatem fiat dos: nec sine publicis nuptiis quisquam nubere, vel uxorem ducere præsumat: ad Præfecturam Generalem Provincia Gallorum pertinet, ejusque loci disciplinam, & eoque nulla idcirco canonis communis lex edita est. Præterquam quod Gratianus post relatam Arelatense decretum contendo declaravit congestis in *ea qu. 4* canonibus o cultas nuptias prohiberi, quod probandum inibi assumserat. At utrum Ecclesiastica potestas cognitionem, judiciumque habeat de dote ac dotantio, differimus *lib. 3 Inst. Jur. Can. de foro compet.* Heic interea si vota primitivorum Patrum inquiramus, patebit alienam omnino fuisse voluntatem Ecclesiæ a dotalibus stipulationibus, quibus quædam matrimonium ut sacramentum spectari hortabantur, non contra contractum emtionis venditionis; fidelibusque uxorem ducturis inadebant ut mores sponsarum investigarent, non pecunia;

dotandum obligatis spondetur, daturque, a mero munificentiae initio non promanans, neque a voluntate donum gratuitum praestandi, sed propriam tollendi obligationem solutione eius, quod debetur.

- 9 Alia idcirco dos *profectitia* est, alia vero *adventitia*. Ulpianus *profectitiam* dicit eam, quae a patre, aliove parente paterno profecta est de bonis, vel facto ejus *l. profectitia § D. tit. n.* Sufficit ergo alterutrum ad profectitiam dotem dignoscendam, vel quod processerit *ex bonis* paternis, vel quod *factum* patris quodammodo intervenerit. Hinc si ve parens dedit dotem, si ve patris procurator, aut negotiorum gestor, aut curator prodigi, vel furiosi parentis, vel jacentis patrimonii durante captivitate; profectitia dos est. Quemadmodum talis etiam erit, si pater fidejussorem, vel correum debendi dederit pro se; vel mutuam pecuniam acceperit aut

riam dotem, veteresque Patres in hoc imitarentur. „ Discite [inquit D. Chrysostomus *hom. 74 in Mass.*] „ quomodo veteres Patres uxores ducebant, & imitami. Quo pacto ergo „ ducebant? Ingenium, mores animi, virtutem querebant; „ ac ideo stipulationibus & longa instrumentorum serie non „ indigebant; sufficiebant enim loco illorum omnium mores „ sponsae. Dummodo morata recte veniat, dotata est satis secundum Plautum, qui multas in dotibus incommoditates, suntusque intolerabiles sub oculis sponzorum posuit intendendas. „ Nam quae indotata est, [ait] ea in potestate est viri; „ dotata multat & damno, & malo viros. Et Ennecius Arniceus *de jure connubii cap. 3* perplota enumerat damna ex dotatis uxoribus in familias provenientia. Proptereaque Solon, ut Plutarchus refert, dotari mulieres Atheniensibus prohibuit, sponsamque praeter tres vestes, & parvi pretii suppellectilem, nec aliud quicquam inferre jussit, nolens nuptiarum foedus esse venale; sed liberorum, gratiaeque, & amicitiae item causa virum ac mulierem confociari cupiens. Ab isto Atheniensium jure [cui aliorum quoque populorum mores, & leges consonant] quamvis Romani recedere maluissent praeruptantes dotalem pecuniam in connubiis, nihilominus libertatem ducendi sponsas indotatas minime retraerant, sed immoderatae approbasunt. Dotis ergo deficientia secundum leges communes, quibus vivimus, nec illegitimas, neque irritas efficit nuptias.

aut ipse pater, aut filius familiam paternam gerendo negotium: sufficit enim quod pater ipso jure obligetur creditori mutuanti, sive correo in solidum obligato, sive fidejussori *d. l. §. 1. ad §.* Si præterea pater pro filia emancipata dotem dederit, profectitiam nihilominus dotem esse nemini dubium est: quia „ non jus „ potestatis, sed parentis nomen dotem profectitiam „ facit, *ibidem §. 11.* Si tamen avus paternus neptis nomine dotem genero dedit, & moritur; negat Servius dotem ad patrem reverti: quia non potest videri ab eo profecta, qui nihil ex his sui habuisset. & La-beo cum Servio sensit *in l. avus 79 D. de jur. dot.*

10 *Adventitia* dos a matre, & matris cognatis, vel ab ipsamet sponsa ex bonis ejus, vel a quovis alio extraneo (1) dotatore provenit, vel „ quam pater non „ quasi pater, sed alio dotem promittente quasi fidejussor solverit de bonis non suis, aut ex illis, quas ipse deberet filiae emancipatae, ut cum Neratio tradit Ulpianus *in eadem l. §. si pater.* Res etiam filiae emancipatae primum donatas a patre, posteaque in dotem pro ea ipsius filiae voluntate datas, Ulpianus respondit ad profectitiam dotem minime pertinere, easque a filia, non a patre datas videri *in l. si res 51 D. de jur. dot.* Si etiam quis certam quantitatem sub conditione patri donaverit, ita ut hanc pro filia daret, non esse dotem profectitiam Julianus censuit, sed adventitiam: obstrictus est enim pater, ut det; aut si non dederit, conditione tenetur. Ideoque uxor marito dans pecuniam sub ea conditione, ut pro filia genero in dotem daret, dotem istam adventitiam cum eodem
Ju-

[1] „ Extraneum intelligimus omnem extra parentum per virilem sexum ascendentem, & qui in potestate dotantis personam non habet, ait Julianus *in l. 1. §. 12 C. de reb. 2307, c. 1.*

Jureconsulto dicemus : quia nec videtur uxor marito donasse *d. l. 5 §. 9* . At si quis patri donaturus dedit , Marcellus scripsit hanc quoque dotem a patre profectam esse , quod comprobavit Ulpianus *eadem l. 5 §. 2* . Inspiciendus ergo est animus dotantis extranei , utrum filiae , an patri donare pecuniam velit : priori enim casu dos erit adventitia , licet per medium patris ad filiam ab extraneo devenerit : in posteriori autem erit profectitia , si extraneus directe dederit filiae intuitu patris , alias non daturus , ubi deesset personae patris contemplatio . Itidem si legatum repudiaverit pater , ut apud generum heredem remaneat dotis constituendae causa , quia nihil rogavit de suo pater , quum nullum jus in legato adquisivisset , profectitiam dotem non haberi probavit cum Juliano Ulpianus *d. l. 5 §. 5* . Idemque locum habebit in hereditate , quam vel adire noluerit , vel expresse repudiaverit parens sibi delatam vel ab intestato , vel ex testamento , ut ea ad generum vel ex successorio edicto , vel tanquam substitutum devolveretur ex dotis causa .

- 11 Alia demum *receptitia* , quam extraneus dotans , ut sibi restituatur soluto sine liberis matrimonio , stipulatus est , ex Gajo *in l. mortis 31 §. 2 D. de mortis caus. donat.* . Ut enim docuit Ulpianus *in fragm. tit. 6 §. 5* „ *Adventitia* dos semper penes maritum re-
 „ manet , praeterquam si is , qui dedit , ut sibi redde-
 „ retur , stipulatus fuit : quae dos specialiter *recepti-*
tia dicitur (1) .

12 Rur-

[1] Receptitiae autem res uxoris potissimum appehantur a veteribus extradotales : nam mulier dotem marito dans , quae ex suis bonis sibi metipsum reservabat , ea recipere dicebatur ; *A. Gell. lib. 17 noct. Attic. cap. 6* : Quo sensu M. Cato Vocopiam legem suadens ad excludendas a successione foeminas inquit . „ Principio vobis mulier magnam dotem attulit . tum
 „ magnam pecuniam recipit , quam in viri potestatem non
 „ committit , eam pecuniam viro mutuum dat . postea , ubi
 „ irata facta est , servum receptitium sectari , atque flagitare
 „ virum jubet .

12 Rursus modo *æstimata*, modo *inæstimata* dos nuncupatur ad diversos juris effectus inspiciendos. Nam datio dotis *æstimatæ* redolet implicitam emtionem, venditionem, quatenus vir bona sive stabilia, sive mobilia in dotem *æstimata* accipiens pleno dominio sibi acquirat, non aliter quam si ea emserit; sui que ipsius periculo simul & commodo sint, quamvis easdem res uxor ipsa in usu habeat, & utendo consumat & atterat ex Papiniano in *l. cum post divortium* 69 §. 8 *D. tit. n.* Et nonnisi *æstimationem* seu pretium restituere debeant is, ejusque heredes *l. plerumque* 10 *D. eod.* Ubi Ulpianus animadvertit quod „ plerumque interest viri *res* non esse *æstimatas*, idcirco ne „ periculum rerum ad eum pertineat: maxime si animalia in dotem acceperit, vel vestem, qua mulier „ utitur: eveniet enim, si *æstimata* sint, & ea mulier „ adtrivit, ut nihilominus maritus *æstimationem* eorum præstet. Quotiens igitur *non æstimata* res in „ dotem dantur, & meliores, & deteriores mulieri fiunt. „ Si prædiis *inæstimatis* aliquid accessit, hoc ad compendium mulieris pertinet: si aliquid decessit, mulieris „ damnum est.

13 Verum *inæstimatæ* res aliquando legem dotis *æstimatæ* subeunt, & e contrario. Siquidem „ res in dotem datae (sine hominis *æstimatione*) quæ pondere, „ numero, mensura constant (puta, argentum, aurum, vinum, frumentum, oleum) „ mariti periculo sunt: quia in hoc dantur, ut eas maritus ad „ arbitrium suum distrahatur, & quandoque soluto matrimonio, ejusdem generis & qualitatis alias restituat vel ipse, vel heres ejus, ut censuit Gajus in *l. res in dotem* 42 *D. tit. n.* Licet enim *inæstimatas* acceperit ab homine, satis tamen superque a lege præsumuntur *æstimatæ*, quemadmodum cum Baldo notat Gothofredus *ibidem*.

14 Vicissim *æstimatæ* res naturam dotis *inæstimatæ* for-

sortiuntur, ubi fiat *æstimatio impropria* ad sciendum duntaxat valorem bonorum pro lucris dotalibus, & hypobolicis dignoscendis; non autem ut quasi vendita bona marito tradantur, quatenus periculo, & utilitati sint mulieris, & eadem restituantur vel deteriora, vel meliora, quæ accepta sint.

15 Quotiens tamen dubitetur utrum æstimata, nec ne dos fuerit, conjecturæ sunt ex facto adhibendæ. Quantitas enim præcedenter nominata in dotalibus instrumentis, & species subsequenter; vel clausulæ translationem dominii viro attribuentes; vel promissio restituendi in pecunia; vel alienandi facultas, cæteræque hujusmodi æstimatam fuisse revera dotem arguunt. Et contra ostendent inæstimatam pactiones & clausulæ, quæ mododictis adversentur.

16 Distinguenda præterea est dos, & pecunia dotalis *a re uxoria* tanquam species a genere. Profecto rei uxoriæ vocabulum res nedum dotales, sed præterdotales etiam, seu paraphernales, & receptitias completitur. Ad dotem pertinet quicquid ad ipsam semel constitutam dotem augendam superadditur & datur tanquam pars accessoria eo animo & pacto, ut unius, ejusdemque juris sit, cujus dos ipsa est *l. inter socerum* 26 §. *cum inter D. de pact. dotal. & l. etiamsi § C. tit. n.* Ad rem vero uxoriam referuntur cætera omnia, quæ extra, vel præter, vel juxta dotem uxor obtinet intra mariti domum, constante matrimonio, eique obveniunt ex donationibus ante, vel propter nuptias, super quibus omnibus vir neque possessionem, neque dominium ullum acquirit ex nuptiarum titulo, tametsi etiam sine uxoris mandato pro iisdem extradotalibus bonis agere potest *ex l. maritus 21 C. de procurator.* tanquam legitimus administrator: res enim uxoris extra dotem constitutas maritus ipso jure permittente administrat *l. maritus 95 D. ad leg. Falcid. l. Titia 34 §. Titia D. de legat. 2. & l. 3 C. ne uxor pro marito.* Præterea

tereaque bona antidotalia, quæ ex dotalitio, seu hypobolo, seu antefato post mortem viri uxori superstiti debentur ex ipsius viri bonis, ad rem uxoriam spectant.

- 17 „ In ambiguis pro dote respondere melius est, auctore Paulo *in l. 70 D. de jur. dot.* Nam reipublicæ interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt, ex eodem Jureconf. *in l. 2 D. eod.* Ideoque favore dotium benigniorem semper sententiam amplectamur cum Ulpiano *in l. si ego 9 §. 1 D. eod.* aliisque Jureconsultis passim. Multis idcirco privilegiis, seu juribus singularibus & ultra, & contra communes juris regulas dotes mulierum gaudent, quæ sparsim in sequentium capitum locis opportunis animadvertere, atque in postremo capite in unum colligere par est.

C A P. II.

DE PERSONIS AD DOTANDUM OBLIGATIS.

- 1 *Patri primum incumbit onus dotandi filias.*
- 2 *Nedum justis ex nuptiis ortas, sed etiam adoptivas.*
- 3 *Et emancipatas.*
- 4 *Et naturales.*
- 5 *Non vero spurias.*
- 6 *Sed natas ex justis nuptiis etiam divites, alias nonnisi egentes.*
- 7 *De suo pater filiam dotare cogitur, quamvis ad promissam quantitatem adventitia filie bona sufficiant.*
- 8 *Nisi dotem gener dederit cum pacto eximendi socerum.*
- 9 *Nuptæ filie dote non promissa pater adhuc dotem præstabit.*

CAP. II. DE PERS. AD DOTAN. OBLIG. 15

- 10 *Pro secundis etiam nuptiis, si prima dos perisset sine culpa filia.*
- 11 *Intra 25 annum filia sine patris consensu nubens a patre dotem non obtinet.*
- 12 *Etiamsi emancipata, vel vidua sic nupserit.*
- 13 *Dummodo requisitus pater irrationabiliter non diffenserit.*
- 14 *Post 25 annum nubens filia sine patris auctoritate dotem perit.*
- 15 *Nisi marito infami & ignominioso se copulaverit.*
- 16 *Ob ingratitudinem filiae dotem pater non solvit.*
- 17 *Et ob inopiam suam.*
- 18 *Realis, non personalis est paterna dotanda filiae obligatio.*
- 19 *Heredes patri filiam dotare coguntur.*
- 20 *Paragium a legitima nil fere differt, nisi in quantitate.*
- 21 *Avus deinde paternus ad dotem realiter obligatur.*
- 22 *Fideicommissi ascendentium bona pro dotandis descendantibus in subsidium alienantur.*
- 23 *Invalida est fideicommissi deminutio, ubi libera bona, vel fructus suppetant.*
- 24 *Feudatarius proximiorē fœminam a feudo exclusam dotare debet, & sine assensu regio bona feudalia in Regno doti obligat.*
- 25 *Mater in subsidium paternis deficientibus bonis dotabit filiam.*
- 26 *Pater simul & mater dotem promiscue promittentes provata cujusque bonorum contribuunt.*
- 27 *Matris, donec vivit, personalis, & subsidia-ria est obligatio dotandi: eaque mortua evadit realis & directa.*

18 Ad

- 28 *Ad maternos ascendentes gradatim devolvitur eadem obligatio.*
- 29 *Tum ad fratres.*
- 30 *Filius etiam aliquando matrem secunda nubentem dotat.*
- 31 *Exceptis parentibus, aliorum obligatio est personalis.*
- 32 *Violatam virginem deflorator dotabit.*
- 33 *Seipsam quoque sponsa dotat.*
- 34 *Indotatam vir accipere potest uxorem.*
- 35 *An dote non promissa marito bona uxoris omnia debeantur dotis nomine.*
- 36 *Curator dandus est ad dotem puella vel nuptura, vel nuptæ ex ipsiusmet bonis constituendam.*
- 37 *Cura dotis duntaxat, non nuptiarum ad Curatorem pertinet.*
- 38 *Extranei tandem promissores, alique ex legato debitores dandis dotibus obstringuntur.*

Patris esse primam & præcipuam obligationem dotandi filiamfamilias, nemo est qui nesciat ex *l. ult. C. de dot. promiss.*, adeo ut si liberos, quos parens habet in potestate, injuria prohibuerit vel ducere uxores, vel nubere, aut dotem dare noluerit, per Magistratum Loci cogatur in matrimonium collocare, & dotare *l. capite 19 D. de rit. nupt.* Utrumque enim est paternæ pietatis, & voti, & officii ex Ulpiani verbis in *l. heres 21 D. ad S. C. Trebell. & d. ult.* Ideoque ubi ætas & pudor puellæ nupturæ flagitat, pater ad constituendam dotem in judicio compellendus est.

Et non modo filias justis ex nuptiis progenitas, sed adoptivas etiam, & legitimas duntaxat esse dotandas per patrem, qui eas in potestate habet jure

adoptionis, satis expressit Marcianus *in cit. l. capite*.
Eaque de re adoptivum patrem, si dotem ipse dedit,
habere repetitionem ejus, tanquam dotis profectitiæ,
censuit Julianus *in l. profectitia* §. 13 *D. de jur. dot.*

3 Emancipatæ itidem filiæ dotem profectitiam patrem
dare debere paterno ex officio compertum est *ex dict.*
l. profectitia §. 11. „ Quia non jus patriæ potestatis,
(quam solvit emancipatio) „ sed parentis nomen do-
„ tem profectitiam facit, ut ratiocinatur ibidem Ul-
pianus. Et quum pater curator filiæ juris sui ef-
fectæ, puta per emancipationem, dotem pro ea con-
stituisse, magis eum quasi patrem id, quam quasi
curatorem fecisse putavit Papinianus ibidem laudatus.
Potentius quippe est naturale pietatis paternæ officium,
quod in dubio is adimplevisse præsumitur, quam acci-
dentale curatoris filiæ emancipatæ. Hinc si pater filiæ
nomine dotem promississet, eamque ante nuptias eman-
cipasset, non resolvi promissionem; atque si an-
te nuptias pater moreretur, adhuc ejus heredes ex
promissione obligatos manere, respondit Julianus *in*
l. si pater 44 *D. de jur. dot.*

4 Naturales autem patres ad dotandas filias, extra
matrimonium susceptas, minime compelli civili Roma-
norum jure, arguunt Doctores ex responso Scævola *in l.*
uxorem 41 §. 11 *D. de leg. & fideicom.* 3: ubi
pater naturalis filiam dotans Jureconsulto videtur
animum habuisse compensandi fideicommissi debitum;
minime vero donandi & constituendi ex liberalitate do-
tem, ut notat Gothofredus ibidem, & *in l. 19 D.*
de rit. nupt. Nihilominus per Nov. 39 filiabus
etiam naturalibus dos ex bono & æquo ad boni viri
arbitrium debetur subsidiaria duntaxat: eo videlicet
casu, quo pauperes fuerint, eisque aliunde provisum
non sit. Et quidem ex paternis bonis non incho pro-
fanis, sed ex redditibus quoque ecclesiasticis, si pater
fuerit clericus: propterea quod in locum alimentorum
dos

B

dos

dos succedit, Cardin. de Luca *in summa de dote*
n. 23.

5 At spurias dotandi onus non impositum est incertis patribus, qui nec alere quidem eas coguntur: ipsæ etenim sparsim conceptæ, quum non valeant patrem certum demonstrare, jus ideo quæsitum & clarum non habent petendi aliquod a generatoribus subsidium, nec ullam ex hereditate illorum portionem. Ulpianus (*tit. 4 de his qui sui juris sunt §. 2*) profecto *spurius* speciali notione appellavit, qui matre quidem certâ, patre autem incerto nati sunt. Hinc vulgo quæsitâ spuria, quæ matrem sequitur, Celso duce *in l. quum legitima 19 D. de statu hominum*, dotem a matre, non ab incertis generatoribus postulabit. Aliter tamen dicendum est de illa spuria, quæ patrem certum, quamvis illegitimum demonstrat. Namque a Modestino *vulgo concepti* dicuntur, & spurii appellantur non solum, qui patrem demonstrare non possunt; verum etiam qui possunt quidem, sed eum habent parentem, quem habere non licet *l. vulgo concepti 23 D. de statu hominum (1)*. Quumque Alex. III *in cap. cum haberet 5 de eo qui dux. in matr. qu. poll. per adult.* patrem omnia necessaria filiis adulterinis, & incestuosis subministrare debere contra civilis juris rigorem, & præsertim Justiniani Nov. 33 *c. ult.* unde sumta est Auth. *ex complexu C. de incestis nuptiis*: quo jura filiorum naturalium natis ex damnato coitu auferbantur: receptam hoc in Regno fuisse æquitatem juris canonici, & naturalis, testatur Præses de Franchis *dec. 283 n. 11*, scribens ex
una-

(1) Et inq̄te ob rem Hottomanus *in com. ver. juris* quinque species spurio *vulgo* ex Jureconsultorum fragmentis connumerat: ex concubinato scilicet, ex fornicatione, ex stupro, ex adulterio, ex incestu. Idemque ex Pincatho observat apud Romanos spurium a filio sine patre Celso adeo distinctum, ut per necesse duabus primariis litteris S p. si. vel hactis spuritum scriberent: alios iisdem litteris *adulterinis* S p. si. quâ sine patre editos dicerent,

unanimi Doctorum consensu *in cit. cap. curæ haberet*, quod pater cogatur dotare filiam spuriam: multoque magis dotare, quam alere, ne in opprobrium patris, familiæve cogatur meretricari: hocque onus tanquam reale transire ad heredem patris spuria, ibidem firmavit ex supradictis *dec. 178 n. 6.*

6 Hoc tamen discriminis interest inter dotandas filias ex legitimis conjugibus ortas, & naturales tantum, quod his in subsidium & nonnisi egentibus dos constitui debeat: legitimis autem & naturalibus filiabus paterna dos competit, etiamsi divites fuerint, bonisque adventitiis affluant, ut eisdem de optimo marito consulatur, *l. ult. C. de dot. promiss.* Dos profecto in locum legitimæ portionis quam successerit, filia quoque diviti debetur, ideoque confertur in paternæ hereditatis divisione, & imputatur in quartam ad excludendam inofficiosi querelam ex rescripto Imp. Zenonis *in l. quoniam 29 C. de inoffic. testam.*

7 Et ubi filiam suam pater dotaverit, reticendo quibus ex bonis quantitatem promissæ dotis conflaverit, præsumitur in dubio eum voluisse obligationem potius naturalem suam solvere, quam extraneam, accidentalemque administrationis bonorum filia juxta laudatam Papiniani sententiam supra *n. 3.* Quam ultra fines æquitatis extendisse videtur Justinianus *in cit. l. ult. C. de dot. promiss.* existimans, ut sive simpliciter pater se dotare dixerit, sive declaraverit sese tam de suis, quam de aliis bonis filiam dotare; de suis nihilominus bonis duntaxat dotasse intelligatur. Hujusque constitutionis subtilitatem admirantur Doctorum alii, alii repugnantiam improbant. In praxi vero absurdam & asperam literam non sequuntur, sed hanc solummodo sententiam, ut pater facultatibus idoneus suis ex bonis dotem filia semper debeat constituere explendi ergo suum officium, quamvis adventitia filia bona in dotem adsignet, ac genero tradat. Idque locum habe-

DE JURE DOTIUM

bit, etiamsi rem matris pater dedisset in communis puellæ dotem, inscia, vel invita uxore: quia uxor, ejusve heres rem traditam vindicabit, & genero adversus socerum actio competet petendi quod sibi evictum fuerit, *l. mater 34 D. de jur. dotium*. Magis etenim æqua visa est definitio Imperatoris Leonis Nov. 21, ut dotis promissio tam ex paternis, quam ex maternis bonis facta præstetur, utque „ secundum parentis verba promissorum solutio procedat; ab ipso „ que solo, quando se solum daturum pollicitus est, „ promissum exigatur: quando vero cum filio, matre, aliove se daturum promisit; filius, mater, „ aliufve etiam solutioni obnoxius sit: eaque ex æqualibus partibus, quando illæ definitæ non „ sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, „ quum utrique certæ partes diverse assignatæ „ sunt (1).

8 At vero si in gratiam soceri dotem sponsæ maritus ipse constituerit cum expressa obligatione eximendi & liberandi ære suo socerum indemnem a molestiis, quas ei filia ob profectitiam dotem sibi debitam inferre posset (quod nonnisi per generum ætate, nobilitate, vel forma inæqualem fieri solet), pater eo casu ab onere dotandi filiam immunis evadit ac liberatur, dotemque a sponso intuitu soceri datam subrogari tunc in locum dotis profectitiæ tenet Card. de Luca *disc. 142 de dote n. 6*. Secus tamen est, ubi ad compensandam duntaxat speciosæ, vel nobilis, vel adolescentulæ sponsæ inæqualitatem sine ullo soceri intuitu sponsus dotem dederit, & socer idoneus solvendo sit: tunc enim ad dotandam filiam de suis etiam bonis pater jure compellendus adhuc est, de Franchis *dec. 119 in princ.*
Hancque

(1) Quid tamen inter Neapolitanos jure consuetudinarium fuisse sit in promissa utriusque parentis promissione dotis, dicitur infra

Hancque decisionem cum ejusmodi distinctione intelligendam opinatur idem Cardinalis *loc. cit. n. 7.*

- 9 Nuptæ etiam filiæ dotem præstare pater cogitur; dummodo eo consentiente nupserit, quum duplex paternum sit officium & filiam collocare, & congruam dotem solvere *cit. l. capite 29 D. de rit. nupt.* atque non modo ut virum inveniat mulier, & alatur ab ipso; verumetiam ut conjuges ambo levius ferant onera conjugalia, dos datur *l. pro oneribus 20 C. de jur. dot. & cap. salubriter 16 de usur.* prætereaque ut a marito magis diligatur uxor, quum mulier indotata facile per virum despiciatur, atque per injuriam e domo expellatur *l. ult. D. ad S. C. Vellejan. & Nov. 22 cap. 18.*
- 10 Quinimmo si primarum nuptiarum dos deperisset sine culpa mulieris, aliam subsidiariam pro secundis nuptiis, non autem constante eodem priori matrimonio, dare dotem filiæ patrem oportet, Card. de Luca *de dote in sum. n. 31.* Et quamvis dos profectitia ad patrem jure patriæ potestatis, sive patrimonii expressæ redeat; non tamen is poterit dotis quantitatem deminuerè, nisi forte substantia sua decrescat ob aliquam fortuitam cladem: tunc enim amplius secundo marito in dotem præstare non cogitur, nisi quantum facultates ejus patiuntur, Auth. *sed quamvis C. de rei uxor. act. ex Nov. 97 cap. 5.*
- 11 Si tamen infcio, vel invito patre filia intra vigesimum quintum ætatis annum nupserit, tunc non potest dotem, nec partem hereditatis paternæ petere obspretam patris reverentiam ex Nov. 115. Eamque juvari non posse beneficio constitutionis hujus Regni, quæ incipit *minorum jura*, restringentis minorum ætatem ad decimum octavum annum, observat Cardinalis de Luca *dict. disc. 142 n. 10.*
- 12 Idque obtinet nedum in filiafamilias existente sub patria potestate, sed in emancipata etiam natu minori,

quis in patris, nec secundas nuptias sine consensu patris habere potest ex *l. videtur 18*, & *l. in conjunctione 10 C. de nuptiis*; aliter quam filius emancipatus, qui uxorem ducit parentibus irrequisitis, invitatus ex regula Modestini in *l. filius 25 D. de rit. nups. (1)*.

- 13 Hoc tamen intelligendum est locum habere, quotiens pater nuptiis filiae natu minoris dissenserit rationabili ex causa: puta si alium ipse virum magis qualificatum sincero animo, bonaque fide præoptaverit filiae suae invenire, vel repertam dare. Secus vero dicendum est, si pater avaritiae stimulis, vel inofficiosa masculorum prædilectione affectus, consensum suum accommodare non semel, sed bis, pluriesve renuerit nupturae filiae, per sponso æqualis conditionis, dignosque volitæ, ut sic eam a nuptiis sensim in perpetuum amoveret: aut si imperaverit maritum ducere infamem, propudiosum, criminofum, posthabito sponso idoneo, dignoque: tunc porro ob præcepti cæcitate non esse parendum patris jussu differuit A. Gell. *lib. 2 cap. 7*. His quippe casibus paternum officium supplebit iudex competens, cujus interest cavere, ne patres prohibeant filias suas nubere, illosque prohibentes ad dotandum compellere: quum prohibere videatur, ubi conditionem status conjugalis filiae nupturae nedum non quaerit, sed oblatam rejicit, juxta rescriptum Imp. Severi, & Antonini, regulamque Mar-

(1) Ubi Gothofredus me alias fefellerat, scribens idem juris emancipata filia, quod in masculo emancipato esse quoad consensum patris in a terutrius coniugio: atque laudans ad id probandum argum. *l. 10 C. de nups.* quum tamen hac in lege Imp. Honorius, & Theodosius rotundis verbis rescripissent, si sui juris puella sit intra quintum & viceesimum annum constituta, ipsius quoque patris assensus exploretur. Et consentaneè patris definiaverant Valent. Valens & Gratian. in præcedenti *l. 8.*, Viduz infra quintum & vicesimum annum agentes, etiam si emancipationis libertate gaudent; tamen, in secundas nuptias sine patris licentia non convenient,

Marciani *in cit. l. capite 19 D. de rit. nupt.* Quod eo vel maxime curare debent Judices Christicolæ ab Apostolo edocti melius esse nominibus nubere, quam uri. Quandoquidem Ecclesia Dei non minus filiorum familias nuptias sine consensu parentum iniquas detestatur, quam odit tyrannidem eorum parentum intolerabilem, qui liberos invitos cogunt ad eligendum statum voluntati suæ adversantem, vel ad ducendum conjugem exosum: ideoque Synodus Tridentina *sess. 24 cap 1 de reform. matr.* favet eatenus libertati filiorum familias, ut validum sane matrimonium contrahant sine parentum auctoritate; sed non debeant sine justa causa inducendo conjugem paternam potestatem spernere. Quod profusiori calamo edisserimus *lib. 1 Instit. Civil. tit. 10 de nupt.* Consequens exinde est non posse filiam digne nubentem intra ætatem legitimam a parentibus dignas nuptias irrationabili consilio impediendis contra naturalem & evangelicam libertatem exheredari, nec dote congrua privari, ut cum permultis Doctoribus concludit Sanchez *lib. 4 de matr. disput. 25 n. 2.* Dummodo minor filia aliunde bona ad dotem sufficientia non habeat, quæ assignare viro etiam dignissimo in dotem possit: vel nisi cum indigno nupserit, gravemque injuriam patri, & familiæ intulerit per nuptias impares atque odibiles, juxta limitationes ab eodem Doctore allatas *in seq. disp. 26 n. 18.*

- 14 Post vero vigesimum quintum annum filia dissentiente patre nubens regulariter paternam dotem jure petit, *Nov. 115 cap 3*, unde sumta est *Auth. sed si post C. de in. ff. testam.* Et nimis patris culpæ imputat Justinianus, quod filiam intra ætatem legitimam collocare in matrimonium neglexerit; non vero ad filiam ingratitude, si ea cum marito libero se conjunxerit, tametsi non æqualis conditionis. Ideoque ipsi dotem petenti non officiet qualitas indignarum nuptiarum ob excessum ætatis legitimæ ex eadem *Nov. 115.* Nec enim

minus in hoc negotio prudens Judex, qui de præstanda dote cogniturus est, merita filiae nuptæ, maritique inæqualis, quam patris ejus delictum & negligentiam culpabilem perpendet cum Ulpiano *in l. non tantum* §. 5 D. *de bon. possess. contra tabulas*.

15 At vero ignominiosum, infamem, turpemque maritum ducere nequaquam licitum est filiae, quæ vigesimum quintum ætatis annum exceßerit, neque adeo indignas nuptias contrahere, quæ prostitutioni æquiparentur, maximamque familiæ suæ injuriam inferant. Id enim permittere non intendit unquam Justinianus, quinimmo id satis prohibuit ex eo, quod filiae natu majori facultatem tantummodo indulsit sese in matrimonium collocandi sine consensu parentum cum marito *libero*: satis hoc vocabulo innuens prohibitionem contrahendi cum servo, aliove infami & criminoso homine, dicta Nov. 115 *cap. 3*. Istamque posteriolem Imperatoris constitutionem non aliter interpretari debemus, nisi ad tramites præcedentis Juris communis, & quidem æquissimi, quod Ulpianus explicuit *in l. si non tantum* 3 §. 5 D. *de bonor. possess. contra tabulas*. Ubi traditur emancipatum filium sine voluntate patris uxorem sibi eligere posse, non tamen tam ignominiosam, ut dedecori sit & ipsi, & parentibus, & familiæ: alias jure exheredabitur tanquam ingratus, & splendorem sanguinis, honestatemque domus suæ corrumpens. Similiter ergo filia, quæ ob excessum ætatis legitimæ libertatem acquirit semetipsam nuptui non adhibito patris consensu tradendi, non debet adeo turpi marito sese conjungere, ut honestatem familiæ suæ dedecoret, nisi malit paternam dotem, legitimamque partem hereditatis parentum amittere, & exheredationem justam promereri. Duplicis hinc generis habentur nuptiæ indignæ & impares. Alterum quippe prostitutionem præsert, quociens nobilis puella homini plebejo, vel infami, vel

injurioso copuletur. Alterum vero aliquam duntaxat inæqualitatem continet, sed non maximam turpitudinem: puta si vir ducatur ejusdem ferme conditionis, licet pauperioris, vel inferioris ordinis. Hujusce generis nuptias impares permisisse videtur Justinianus filiabus natu majoribus, non autem alteras prioris generis. Si enim duo observare debet & colere filiafamilias, honorem scilicet parentibus debitum, & honestatem, ut palam est; dispensata in uno propter excessum ætatis, culpamque paternam, nullo jure censetur dispensationem obtinuisse ab honestatis observantia, quæ juris est divini & naturalis præceptivi, ideoque immutabilis.

16 Ingratis præterea filiabus (1) ex quolibet ingratitude capite, quod exheredationi justæ inferendæ sufficit, pater dotem denegare potest, Nov. 22 cap. 21. Quemadmodum & alimenta, quæ justas ob causas filio non debentur: ut enim Ulpianus tradidit, judex existimare debet, num habeat aliquid parens, quod merito filios suos nolit alere: & Trebatio Marino rescriptum fuit merito patrem nolle filium alere, quod eum detulerat in criminali judicio *l. si quis a liberis* §. idem judex 11 D. de liberis agnoscendis. Ab alimentis autem ad dotem valere argumentum multis comprobatur Everardus in topicis suis, Th. Sanchez de matrim. lib. 4 disp. 26 n. 1, & Sacrum Consilium Neap. penes Afflictum dec. 111 n. 10. Ne igitur propter certam subsidii dotalis spem contra parentes insurgant, neque proterviores fiant filix, parentes minime cogi ad ingratas dotandum, satis innuit Justinianus

nus

(1) Ac patrona dotem pro liberta jure promissam, quod extiterit ingrata, non retinebit, ex Papiniani sententia in *l. cum post divorcium* 69. D. de jur. dot. Eoque minus dotem datam condiceret ex causa ingratitude, *l. si dotem* 24 C. de d.

nus dicta Nov. 22 cap. 27 in fine, & exinde id aperte infert Gothofredus *ibid. vers. ne forte.*

- 17 Are alieno obrutus & inops pater adeo dotare filiam non debet, ut si ei dotem constituerit, in fraudem creditorum id egisse judicetur. Ideoque, si a socero fraudatore sciens gener acceperit dotem, tenebitur actione Paulliana eam reddere creditoribus, ut respondit Venulejus in *l. si fraudator 25 D. qua in fraudem creditorum.* Et filia dotata fraudatis creditoribus tenetur cedere actiones de dote adversus maritum ex Ulpiano in *l. hac in factum 14 D. eod. tit.*
- 18 Realis est, non personalis obligatio patris dotandi filiam: ideoque persona patris vel impedita, vel deficiente, bona ejus adhuc remanent obligata, & cum eodem onere ad alios transeunt. Consequens exinde est, quod si patrifamilias interdicta sit bonorum administratio, datusque curator ob prodigalitem vel furem mentis; dotem curator dabit, vel dare cogetur congruam: aut si captivus apud hostes manserit, dotem Magistratus decernet *l. 5 §. 1 D. de jur. dot.* Prætereaque si filiusfamilias pecuniam mutuo acceptam pro dote sororis suæ persolverit, pater de in rem verso ei, qui mutuavit, tenetur *l. filiusfamilias 17 D. ad Sen. C. Maced.* Eoque magis ex publicatis bonis Fiscus dotem filie debet præstare: quandoquidem Imp. Severus filie Flavii Athenagoræ, cujus bona fuerant publicata, de Fisco numerari decies centena dotis nomine jussit *l. cum de in rem verso 6 §. un. D. de usuris.*
- 19 Eodemque jure ad paternos heredes transit secundo loco dotandæ filie onus pro modo facultatum, & conditione personarum. Quandoquidem pater moriens sive testatus, sive intestatus relinquere debet filiabus congruam dotem *de paragio*, ut nostrates ajunt, quæ in locum legitimæ succedit, ejusque naturam, privilegia, & libertatem sortitur juxta receptam Regnicolarum sen-

sententiam, de Franchis *dec.* 559, & 618. Capyc. *latr. dec.* 92, & Galeota *lib.* 2 *controu.* 15, & 16. Exinde fratres hoc in Regno excludentes ab hereditate parentum ab intestato morientium sorores suas, tenentur easdem dotare de paragio ex notissima Regni *const. in aliquibus sub tit. de success. Comitum, vel Baronum,* & Neapolitana consuetud. *si moriatur aliquis tit. de success. ab intest.*

20 A legitima paragium nil fere differt, uti observat Cardinalis de Luca *disc.* 113 *de dote n.* 6, & *alibi*, nisi in sola quantitate, quæ & major quam legitima in patrimoniis modicis, & minor in magnis esse solet: dummodo major non excedat portionem virilem, quæ jure communi ad foeminam una cum masculis ex æquo succedentem pertineret; alias municipalis constitutio in favorem masculorum introducta retorqueretur in eorum odium & damnum contra generale Modestini axioma *in l. nulla juris 25 D. de legibus,* & Bonifacii VIII *in cap. quod ob gratiam 61 de reg. jur. in 6.* Et Sacrum Consilium penes Afflict. *dec.* 160 unanimiter censuit paragium sororis inuptæ ultra legitimam esse, inspecta quantitate patrimonii, numero filiorum, & qualitate conjugum: nuptæ vero esse æqualem legitimæ. Atque legitima minus esse non posse paragium tenet Rob. Maranta *in spec. aur. disp.* 10, & *ult. n.* 23. Profecto in quartam legitimam imputari & conferri dotem filiæ præcepit Leo Imperator, & post eum Zeno *in l. quoniam 29 C. de inoff. testam.* Tametsi vivens pater potest congruam filiabus dotem etiam inæqualiter assignare sine ullo respectu ad legitimam, quæ filiis, donec ipse vixerit, non debetur: nec jure poterit ea, quæ minorem dotem a patre acceperit, supplementum petere ad æquandum paragium alteri filiæ datum, Andr. de Ifern. *in dict. const. in aliquibus col. ult. Marant. loc. cit. & Urfill. ad Afflict. in cit. dec. n.* 3. Paragium itaque accipitur pro dote congrua paribus dari

dari consueta, quæ a jure quidem taxata non est, sed pendet ex cujusque loci moribus, conditione personarum, dignitate sponsi, & quantitate tum patrimonii dotantium, tum dotis solitæ consanguineis sponzorum constitui *l. cum post divortium* 69 §. *nuptiis* 5 *D. de jur. dot.*

21 Post patrem, ejusque heredem succedit realis quoque obligatio avi, aliorumque masculorum ascendentium ex paterno latere ad dotandas neptes, cæteraque descendentes *l. dotem* 6 *D. de collat. bonor.* ubi Celsus docet officium avi erga neptem ex officio patris erga filiam pendere. Et Marcianus generatim definivit eos, qui liberos habent in potestate, cogi debere ad collocandum in matrimonium, & dotandum *l. capite* 19 *D. de rit. nuptiar.* Neque avum paternum ab onere solvendæ dotis unquam eximet pactum, quod ipse dotem nepti ex filio dicens apposuerit, ne a se, neve a filio suo dos peteretur, ut laudatus Celsus censuit *in l. avus* 33 *D. de pact.*

22 Proinde fideicommissarii etiam, seu possidentes bona fideicommissio tam universali, quam particulari, vel primogenituræ, vel majoratui subjecta debent dotem constituere feminis omnibus a fideicommittente descendentibus tam pro primis, quam secundis nuptiis, in subsidium: videlicet, ubi dote congrua ex paternis bonis destituantur, & aliunde ipsis providum non sit *l. mulier quæ* 22 §. 4 *D. ad S. C. Trebell.* ubi sic Ulpianus., Quam proponeretur quidam filiam suam
 „ heredem instituisse, & rogasse eam, ut si sine liberis decessisset, hereditatem Titio restitueret; eaque
 „ dotem marito dedisse certæ quantitatis, mox decessens sine liberis heredem instituisse maritum suum,
 „ & quæreretur an dos detrahi possit? Dixi non posse dici in everfionem fideicommissi factum, quod &
 „ mulieris pudicitæ, & patris voto congruebat: quare dicendum est dotem decedere, ac si quod super-
 „ fuisset,

„ fuisset, rogata esset restituere: quod si tantos fructus
 „ ex hereditate mulier percepit, ut inde potuerit doti
 „ satisfieri; dicendum est potius fructibus hoc expen-
 „ sum ferendum, quam fideicommissio. Pariter si
 „ puella nuptura heres fiduciaria sit, atque ad dotem
 „ sibi constituendam Trebellianica portio non sufficiat,
 „ eam sibi retinere, & excipere de rebus fideicommissi
 „ congruum supplementum posse, indulgit Justinianus
 „ Nov. 39 cap. 1. Quemadmodum quoque si liberis
 „ portio legitima parentum non sufficit ad dotis live
 „ donationis propter nuptias obligationem, permittitur
 „ res prædictas fideicommissi in eam causam alienare, vel
 „ obligare pro modo honestati personarum congruo,
 „ Auth. *res quæ subjacent restitutioni C. commun. de*
 „ *legat. ex cit. Nov. 39 cap. 1.* Ratio autem ea esse videtur,
 „ vel quod fideicommittentes, si viverent, cogerentur officio
 „ Judicis ad puellam descendantem congrue dotandam
 „ commiseratione sexus muliebris, cui leges favent, ceu
 „ propagandæ Reipublicæ necessario, Auth. *res quæ C.*
 „ *communis de legatis*: vel, ut alii conjiciunt, ex ve-
 „ risimili & præsumta pietate ipsius fideicommittentis
 „ erga neptes, aliasve suas descendentes, quæ dote indi-
 „ geant ad pudori sæmineo consulendum, Reg. de Rosa
 „ in *prax. civ. cap. 9 n. 11*. Et quamvis hoc in Regno
 „ Prag. 1 *de vinculis seu conditionibus in contractibus*
 „ *vel testamentis apposis* constituisset, ne prætextu utili-
 „ tatis posterorum, necessitatis, vel pietatis, dispositiones
 „ testamentorum, vel fideicommissorum subverterentur;
 „ isthanc tamen constitutionem locum non obtinere in
 „ constituenda dote, & causa alimentorum, refert deci-
 „ sum in S. C. citatus de Rosa *cap. 9 n. 19*. Quan-
 „ doquidem in praxi M. C. Vicariæ passim relaxat de-
 „ cretum *Expedi* pro possessoribus fideicommissorum
 „ volentibus pauperes sæminas descendentes dotare ex
 „ bonis fideicommissariis; nisi bona libera extant. Ete-
 „ nim debent fructus bonorum fideicommissi prius attri-
 „ bui;

DE JURE DOTIUM

30
 bui; iisque non sufficientibus, ex fideicommissi corporibus seu capitalibus petendum est supplementum. Regulariter autem solet in hisce casibus prudens iudex alienationem bonorum fideicommissi permittere atque adprobare, reservato jure redimendi, & reintegrandi fideicommissum intra congruum tempus arbitrato suo præfinitum.

23
 Eamque ob rem, si extantibus bonis liberis capitalia fideicommissi alienentur, actus erit invalidus. Justinianus enim nullimode concessit ob augmentum dotis mediocris ad circumventionem legis fieri insidias & fraudes restitutioni fideicommissorum, sed immo læsionem fideicommissi irritavit in cit. Nov. 39 cap. 1 *in fine*. An autem bona libera extiterint, nec ne, actoris est probare in iudicio. Nam si mulier petat, ut sibi dos constituta, & promissa solvatur super fideicommissi bonis, & vicissim possessor fideicommissi excipiat bona libera suppetere, unde congruam habere dotem valeat; ipsa probare debet bonorum liberorum deficientiam. Si autem e contrario possessor fideicommissi vindicare cupiat bona fideicommissaria, quæ mulieri tradita sint, nullitatem traditionis prætendens ob existentiam bonorum liberorum; is bona libera, & sufficientia extitisse probabit, ex eo juris axiomate; quod probandi onus affirmanti incumbat, non autem neganti, *l. ei 2 D. de probat. & l. in exceptionibus 19 D. eod.*

24
 Remotior item agnatus ad feudum rectum ex consuetudinibus feudorum communibus succedens, ad dotandam ex æquitate obligatur foeminam, quæ nisi sexus obitaret, in eodem feudo esset successura, quemadmodum notat Cardinalis de Luca *in summa dot. n. 43*. Nisi enim ex pacto & providentia investitura seu ex speciali domini gratia foeminæ ad feudi successionem quoque vocatæ sint, jus commune eas omnino excludit, deficientibus etiam masculis propriae lineæ,

cap.

cap. sequitur de success. feudi lib. 1 feud. tit. 3. Cui consonat lex Salica, secundum quam nulla portio hereditatis in mulierem pertransit, *l. 6 sub tit. de allodiis apud Balutium.* Quod plenius edisserimus *in tract. de feudis tit. de success. ab intest. feud.* Hoc tamen in Regno foeminae a linea primogeniti descendentes, ubi deficient masculi ex propria linea, succedunt in feudo exclusis masculis aliarum linearum proximioribus: propterea quod investiturae hanc de stylo continent clausulam, ut feudum concedatur tibi, & filiis de tuo corpore descendentibus generatim sine foeminarum exclusione. Existens vero masculus de linea ultimi possessoris excludit sororem, licet primogenitam a feudi successione, cum onere dotandi eam de paragio exit. *const. in aliquibus tit. de success. Comitum & Baronum.* Et licet jure communi super bonis feudali- bus dos constitui sine regio assensu non possit possidentis feudum filiabus etiam, vel sororibus in praedictum vocatorum: nisi pro foemina immediate successura ad feudum, vel seipsam dotante, dum feudum ipsa possideat: hoc tamen in Regno Neapolitano viget gratia Ferdinandi Catholici per Carolum V, & Philippum II confirmata & ampliata, per quam in dotalibus instrumentis nuptiarum per cives Neapolitanos contrahendarum concessus generaliter intelligatur assensus regius super feudaliu bonorum obligatione pro dote constituenda, vel restituenda, & etiam pro dotario seu antefato. At generalis omnium bonorum obligatio feudalia non comprehendit sine expressa conventionione.

25 In istorum defectum onus dotandi transit ad matrem *l. neque mater 14 C. de jur. dot.* ubi definitum est, quod mater pro filia dotem dare non cogatur, nisi ex magna & probabili causa. Major autem & probabilior causa dari nequit, quam necessitas filiae nupturae dotem aliunde non habentis. Quemadmodum enim mater pietate cogente de suo praestare debet alimenta filiis

liis *l. Nefennius 34 D. negot. gestorum* ; ita & dotem subsidiariam egenti filiae . Et quamvis hæretica mater sit , ea cogenda est filiam orthodoxam dotare secundum vires patrimonii *ex l. cognovimus 19 C. de hæret.* Quin ante patrem esse cogendam matrem hæreticam , vel Judæam filiae dotem constituere , scribit Card. de Luca *in summ. dot. n. 40* . Itemq; mater dotem suam vel in totum , vel ex parte pro dotanda filia communi simul cum patre & promittere , & dare potest *l. sine uxor 34 D. de donat. int. vir. & uxorem* , ubi Ulpianus censuit res marito ab uxore nulliter donatas posse conferri in dotem filiae communis promittente uxore , & sequente uxoris consensu valere dotis dationem . Inscia tamen , vel invita uxore vir nequit communi filiae in dotem dare , nec promittere rem uxoris , ex responso ejusdem Jurec. *in cit. l. mater 34 D. de jur. dot. & l. neque mater 14 C. eod.*

26 Ad rem hanc Neap. conf. *si constante tit. de contract. int. vir. & uxor.* cavit filiam posse de communibus utriusque parentis bonis dotari , dotemque maternam (si mater ad filiam dotandam cum patre concurrerit) ipso jure deminui pro ea quantitate certa , quam mater ipsa in dotali instrumento expresse- rit . Quod si certam quantitatem non designaverit , sed confuse & promiscue dotem filiae promiserit , dederitque una cum patre ; tunc pro concurrenti utriusque dotantis bonorum quota fiet proportionalis deminutio dotis maternæ , quatenus si patrimonium patris valorem e. g. centum unciarum auri attingat , materna vero bona summam unciarum auri quinquaginta , atque pro communis filiae dotibus ambo parentes triginta uncias promiscue dederint ; de dotibus , aliisque bonis maternis datae censentur decem unciae auri . Ideoque pater , vel ejus heres maternam dotem restitutus viginti uncias duntaxat reddet ob sequutam deminutionem . Ad valorem vero æstimandum & patris , & matris bonorum & rerum

servum dotalium filia traditarum, tempus nuptiarum filia attenditur (1).

27 Quousque mater vivit, subsidiaria est ei obligatio dotandi filiam: dum scilicet dos congrua filia deficiat ex bonis paternis, vel majorum suorum fideicommissariis. At postquam e vivis mater excefferit, obligatio permanet directa & realis super ejusdem bonis qua dotalibus, qua extradotalibus: & transit ad filios masculos, qui ex recepta in Tribunalibus nostratibus sententia non minus ab hereditate paterna juxta individuales terminos const. *in aliquibus*, quam a bonis maternis ex identitate rationis, filias & respective sorores excludunt, cum onere tamen constituendi foeminis exclusis paragium ex bonis etiam maternis in locum legitimae. Atque intra Neapolis districtum intestatae mulieri succedunt aequaliter liberi ex diversis matrimoniis orti sine discretionem sexus: veruntamen portiones filiarum accrescunt fratribus utrinque conjunctis cum eodem paragii onere, ex const. *se qua mulier tit. de muliere habente filios*.

28 Post matrem succedit in subsidium obligatio avium, aliorumque ascendentium ex linea materna, qui descendentes ex filia liberos vel orphanos, vel egestate pressos & alere, & dotare debent, *l. non quemadmodum 8 D. de agnoscendis liberis*, ubi sic Marcellus: „ Non quemadmodum masculorum liberorum nostrorum liberi ad onus nostrum pertinent, ita & in foeminis est: nam manifestum est id, quod filia parit, non avo materno, sed patri suo esse oneri: nisi pater aut non sit superstes, aut egens est. Et Paullus respondit aviam jure pietatis praestare alimenta nepotibus *l. Neseinius 34 D. negot. gestor*. Idque maxime firmatur exemplo alimentorum ex Novell. 117 cap. 7: ubi

C

Ju-

[1] In quo discrepet istae Neapolitanae consuetudo a Leonis Nov. 21, atque a jure communi, colliges ex dictis supra.

Justinianus filios indigentes a matre locuplete, omnibusque utriusque sexus ascendentibus nutrirī & alī debere jussit, si contigerit patrem minus idoneum esse: & quod de matre, filiisque definit, in omnibus ascendentibus & descendentibus valere.

29 Tum, paternis & maternis bonis deficientibus, *fratres* utroque latere conjuncti ad germanam sororem dotandam; deindeque fratres consanguinei ad sororem ex eodem patre natam, egentemque de bonis suis coguntur a contrario sensu *l. cum plures 12 §. pen. D. de admitt. & peric. tutorum*, ubi sic Ulpianus: „ Sed tutor non „ dabit dotem sorori alio patre natæ, etiamsi aliter „ ea nubere non potuit: nam, etsi honeste, ex liberalitate tamen fit, quæ servanda arbitrio pupilli est. Soror hinc uterina secundum leges actionem petenda dotis a fratre non habet.

30 Filius præterea, qui nulla scripta lege obligatur, poterit ex æquitate per judicem obligari ad constituendam dotem matri secundo nubenti, quotiens pietas filii consulere debeat matris pulchræ & adhuc juvenis existimationi & pudori *arg. l. 1 C. de alendis liberis*, quemadmodum opinatur prælaudatus de Luca *ibid. n. 28.* & Th. Sanchez *lib. 7 de matrim. disp. 88 n. 32 in fin.* Nuptiale munus matri pupilli, vel sorori mittere non debere tutorem, censuit Gaius *in l. tutor 13 §. 2 D. de administratione & periculo tutorum*. Quod si munus nuptiale is matri pupilli miserit, non eum pupillo imputaturum Labeo scripsit: nec necessaria esse ista muneratio videtur Ulpiano *in l. 1 §. 5 D. de tutel. & rationibus distrabendis*. Igitur a contrario sensu, ubi perquam necessaria est matris juvenis dotatio de largis pupilli facultatibus, & ubi utrumque concurrat, quum scilicet & mater egena sit, & filius in facultatibus positus; imputare tutor poterit quod impendit non minus ad alendam pupilli matrem, quam ad eam dotandam *dist. l. 1 §. 4*. Dos enim succedit in locum

locum alimentorum, quæ procul dubio per filium locupletem & idoneum egenti matri debentur *l. si quis a liberis* §. 2. *D. de agnoscend. & alend. liberis*. Ceterum cessante necessitate fere non coguntur filii subsidia dotalia ministrare matri, quæ injuriam & dolorem est ipsis illatura, transiens ad secundas nuptias, ut observat Sanch. *loc. cit.*

31 Personalis omnino est obligatio fratrum, & filiorum, aliorumque bona paterna, vel materna non possidentium, non autem realis, adeo ut cum eorum persona extinguatur, atque ad heredes minime transeat. Ulpianus enim rescriptum esse affirmat, heredes filii ad ea præstanda, quæ vivus filius ex officio pietatis suæ dabit, invitos cogi non oportere *dict. l. si quis a liberis* §. *item rescriptum* 17 *D. eod.*

32 „ Si seduxerit quis virginem nondum desponsatam, „ dormiveritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem, ex veteri divina lege Exodi *cap. 22.*, relata *in cap. 1 de adult. & supra*. Sed Gregorius IX Sippontino Episcopo rescribens *in seq. cap. 2 eod. tit.* aliquatenus duritiem legis molliens maluit, ut quam stupravit vir, aut in uxorem habeat, aut si ducere eam renuerit, corporaliter castigatus, excommunicatusque in monasterio, in quo aget poenitentiam, detrudatur. Sententia istæ in Regno invaluit, in quo deflorator passim alternative damnatur, ut virginem ab ipso sine matrimonii promissione cognitam vel ducat in uxorem, vel dotet: si tamen fuerit in voto dotandi, arbitraria poena castigatur, Regens de Rosa *in prax. crim. cap. 2.* Quod si promissio matrimonii ad stuprum accesserit, ad utrumque cogitur cumulative: ad dotandum videlicet, & ineundum matrimonium, & non nisi contracto matrimonio e carcere liberatur. Quandoquidem desponsatio sequitur præstitam sponsaliorum fidem omni jure adimplendam: dos vero poenam commissi criminis. *Quantitas autem ejusmodi dotis, pro*

modo facultatum viri, & pro conditione mulieris taxatur iudicis arbitrio, & persolvi debet puellæ deflorationem perpessæ, etiam si aliunde dotem congruam habeat.

33 Seipsam quoque mulier nuptura vel nupta, iis deficientibus, qui iure obstringuntur, debet dotare, pecuniamque dotalem sponso suo utendam fruendam assignare, ut onera conjugalia ferat levius. Nam „ ibi „ dos esse debet, ubi onera matrimonii sunt, ait Paullus in *l. si is qui* 56 §. 1 *D. de jur. dotium*. Dotemque tam ante, quam post nuptias & dari, & promitti posse ex antedictis liquet, & ex *l. ult. C. de donat. ante nupt. & l. non tantum* 7 *D. de tutor. & curatoribus*. Hinc filiafamilias nuptura ex peculio, cujus administrationem habet, dotem viro dat, & recte exigit in casu restitutionis, docente Pöponio in *l. si filiafamilias* 24 *D. de jur. dot.* Et mulierem debere de suo dotem dare, & adhibere matrem, quæ stipularetur, Paullus proposuit in *l. mulier* 72 §. 2 *D. eod.* Si quis vero iuramentum præstiterit aliquam in uxorem accipiendi, si tantum ipsa ei donaverit, vel doti ante dederit; reus perjurii non habebitur, si eam solvere nolentem non duxerit in matrimonium *cap. de illis autem 2 de condit. appos.*

34 Quum vero matrimonium sine dote, & absque tabulis nuptialibus constare possit *l. si vicini* 9, & *l. neque sine* 13 *C. de nuptiis*, & ex supradictis *cap. 1 num. 7*; nedum poterit sponsus sine ulla dote uxorem ducere, ejusque parentibus, ipsique eidem sponsæ obligationem dandæ dotis remittere; sed sibi quoque tribuat, si nullam dotem sibi constitui curaverit, atque indotatam, inopemque acceperit mulierem, Sanchez *lib. 1 de matrim. disp. 60 num. 1*. Covarr. *tom. 1 pr. 1 de sponsalibus cap. 5 n. 5.*

35 Quum mulier viro in manum convenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine, scribit Tullius in topicis *num. 21*. Hic enim erat apud

apud Quirites olim effectus præcipuus conventionis in manum. At hodie inter DD. adhuc sub iudice lis est, utrum bona omnia uxoris, quæ sine patris nuptialibus & absque instrumento dotali matrimonium contraxerit, ad mariti administrationem, usumfructum & commoditatem pro ferendis conjugii oneribus, pertineant, nec ne titulo dotis, præsertim si mulier marito ea tradiderit administranda (1). Bartolus in *l. si constante n. 87 D. sol. matrim.* & Abbas in *cap. quezadmodum de iurejurando* absolute opinantur bona omnia mulieris divitis jure tacitæ dotis ad maritum tradita esse ipso facto per conjugium. Quam sententiam uti falsam improbat Baldus in *l. mulier bona D. de jur. dotium*. Sed facti potius, quam juris quæritio est, definienda ex rei gestæ circumstantiis & præsumptionibus, quæ voluntatem tacitam vel viri divitis uxorem nobilem, pulchram, juvenem sine dote ducentis, & bona sua omnia dimittentis ejusdem arbitrio; vel mulieris viro æqualis conditionis, aut nobiliori, aut adolescentiori bona omnia in dotem tacite tradentis, valeant ostendere. Quod si alterutrius voluntas non appareat, prudentis iudicis erit marito non quidem universa uxoris bona in dotem adicere, sed certam ex iisdem bonis quantitatem statuere pro modo facultatum, & pro dignitate personarum, adhibito etiam curatore, juxta regulam Celsi in *l. quæro 60 D. de jur. dotium*. Non enim solet, neque permittit honestas, ut vir divitem

C 3

uxorem

[1] Nulla profecto lege prohibitum universa bona in dotem marito solummodo dare, rescripsit Alexander in *l. nulla 4 C. de jur. dot.* Atque a muliere in dotem bona sua omnia quandoque dari, observavit Paulus in *l. mulier 72 D. de jur. dot.* Subdeus eo in casu maritum non quasi heredem uxoris oneribus respondere cogi, neque a creditoribus conveniri posse actionibus personalibus, sed tantum realibus, quum non plus sit in promissione bonorum, quam quod superest deducto ære alieno

uxorem alat, & solus onera conjugii sustineat sine congruo dotis subsidio, quod valeat uxor ipsa de suo præstare.

36 Eoque magis, ubi nuptura vel nupta mulier natu minor sit, curatorem a iudice dari oportet, non modo pro constituenda dote, verum pro ea etiam augenda vel mutanda, ut censuit Ulpianus *in l. non tantum 7 D. de tutor. & curatoribus*. Si autem quaeratur, quantæ pecuniæ dotem promittenti adultæ mulieri curator consensum accommodare debeat? Respondet Celsus: „modus ex facultatibus, & ex dignitate „mulieris, maritique statuendus est, quousque ratio „patitur. Quod si curator amplius dote promiserit, „quam facultates mulieris valent; ipso jure promissio „non tenet in eo, quo superflua est: quia lex ratam „non habet auctoritatem dolo malo factam, ut Terentius Clemens tradit *in l. sive generalis 61 D. eodem*. Ideoque nullam deberi viro dotem, quam mulier nullo auctore dixisset, asseruit Cicero pro A. Cæcina. Idemque probavit nullam fuisse dotem Androni Sextilio traditam, cui Valeria uxor pecuniam omnem suam dixerat sine auctoritate Flacci tutoris *in orat. pro L. Flacco*. Verum prædia puellæ curator tametsi marito recte dote dat inæstimata sine libertate alienandi: si tamen sponsus ea maluerit æstimata ad vendendum, nonnisi prævio decreto iudicis, & causa cognita sic præstabit *d. l. sive generalis*.

37 Animadvertendum interea est ad curatoris officium non pertinere, nubat pupilla, an non: quia officium ejus in administratione negotiorum constat: & ita Severus & Antoninus rescripserunt in hæc verba: „Ad „officium curatoris administratio pupillæ pertinet. „Nubere autem pupilla suo arbitrio potest, ait Paulus *in l. sciendum est 2 D. de rit. nupt.*

38 Singuli denique promissores & pollicitatores extranei ex sponione sua; itemque heredes, vel patri-
mo-

DE DOT. PROMIS. ET NUDA POLL. 39

moniorum, piorumque Montium administratores ex legato, & voluntate defunctorum ad dotes dandas obligantur, de quibus mox in sequentibus capitulis verba faciemus.

C A P. III.

DE DOTIS PROMISSIONE, ET NUDA POLLICITATIONE.

Ex lib. 5 Cod. tit. 11.

- 1 Omnes dotem promittere possunt.
- 2 Etiam feminae, tam principali, quam fidejussorio nomine.
- 3 Dummodo ipse penitus indotata non remaneat, neve circumventa sint.
- 4 Filii item familias.
- 5 Et natu minores.
- 6 Dicitio dotis a promissione differebat.
- 7 Quaecumque verba voluntatem promissoris ostendunt tunc sufficiunt legitima dotis promissioni.
- 8 Promissio dotandi vim habet perfecta dotationis, secus quam promissio donandi.
- 9 Dum nuptialia deficiunt instrumenta, promissio probatur iudicio ordinario per conjecturas, & praesumptiones juris.
- 10 Quae, nisi contrarium ostendatur, plenam faciunt probationem.
- 11 Si dotale existat instrumentum publicum, iudicium erit executivum.
- 12 At ob privatam scripturam contra promissores

C A

or.

ordinarie agendum, nisi de utriusque partis voluntate fuerit notario publico eam conservaturo tradita.

- 13 Non nisi post sequutas nuptias promissio dotis rite efficitur, & obligatoria.
- 14 Tempore non idoneo facta obligationem nuptiis rite initis parit.
- 15 Ob immodicam vero pollicitationem revocatur excessus, atque dos inofficiosa rescinditur data sorori ultra legitimam, & spuria ultra alimenta.
- 16 Constante quoque matrimonio fratres a marito sororis, qui fraudari legitimam sciverit, revocant excessum inofficiosa dotis.
- 17 Dummodo mortui sint dotantes.

1 **P**romittere dotem omnes possunt, ait Ulpianus tit. 6 §. 2: non modo qui necessitate juris dotare coguntur inviti; verum etiam qui sponte & mera ex liberalitate dotant. Et, promittendo dotem omnes obligantur, cujuscunque sexus, conditionisve sint, secundum Paulli axioma in l. promittendo 41 D. de jur. dotium: dummodo majores sint viginti quinque annis sive masculi, sive feminae dotem pollicentes, vel spondentes, ex mente Justiniani in l. ult. C. ad Sen. Conf. Vellejanum: etiam si aliis contractibus inendis minime sint idonei. Quo circa nec mulieribus, neque filiis familias dotem spondentibus jura suffragantur, eorumque omnium privilegia privilegiis dotalibus conquassantur.

2 Quævis igitur femina dotem pollicita non jvatur Vellejano, sed eam præstare compellitur, non modo si mater, dotare filiam volens, genero semetipsam & res suas obligaverit l. si dotare 12 C. ad Sen. Conf. Vellejanum; verum etiam si pro qualibet muliere extranea dotem sponderit tam principali, quam fidejussorio

nomine: quum omni auctoritate Vellejanum Senatus Consultum in hac dotis causa generatim cessare rescripserit Justinianus *in l. generaliter fin. C. eodem*: ea innixus ratione, quod favore dotium & antiquos juris conditores severitatem legis sæpius mollire sciret. Eamque ob rem Ulpianus, & Julianus rectissime ajunt, non esse interdictam donationem jure civili, quam uxor marito faceret sub ea conditione, ut pro nlia genero in dotem daret *l. profectitia § 9 D. de jur. dot.*

3 Moderata nihilominus & officiosa debet esse mulieris promissio, quatenus ipsa prorsus indotata non remaneat, virumque suum solvendo idoneum ab onere dotandi filiam penitus non eximat: tunc enim fraus fieret legi per matrem, quæ sola universam dotis suæ pecuniam doti filiae dans, prohibitam constante matrimonio donationem viro suo indirecte facere præsumitur pro ea quantitate, quam is paterno ex officio nupturæ filiae doti dicere debet. Neque ferendum est quasi fortuito casu interveniente mulierem fieri indotatam, & sic a viro forsitan repelli, quod perpendit Justinianus *in cit. l. generaliter*. Ex recepta autem sententia Thesauri *dec. 323* mulier tunc dotando læsa atque indotata habetur, quum ei salva non remanet dotis suæ medietas, Gratian. *discept. 108 nu. 8, & seqq.* & Card. de Luc. *disc. 95 de dote num. 3*. Hinc immodicam & excessivam promissionem suam ea moderari, & revocare potest: vel a viro suo congruam quotam sibi redintegrandam petet. Imperator Alexander in integrum restitutionem concessit cuidam Valenti, tanquam heredi sororis suæ, qui circumventam sororam omnia bona in dotem dedisse exposuerat, *l. quoniam un. C. si adversus dotem*. Et Ulpianus antea docuerat mulieri in dotis quoque modo subveniri, si ultra vires patrimonii, vel totum patrimonium circumscripta in dotem dedit *l. si ex causa 9 D. de minoribus*. Exinde mulierem viginti quinque annis minorem aud iendam esse,

DE JURĒ DOTIUM

42

se, si pactione dotis deterior conditio ejus fiat, & tale pactum inierit, quod nunquam majoris ætatis constitutæ paciscerentur, illudque ideo revocare velit, censuit Paullus *in l. minor 48 D. eodem*. At vero pro dote per puellæ nupturæ curatorem supra vires patrimonii scienter promissa, non donandi animo, sed negotii gerendi causa, sine fraude vel circumventione mulieris recte scientis & consentientis; manet ipsa mulier obligata, quæ marito hanc exponere debet cautionem, quod si quandoque locupletior constante matrimonio facta fuerit, dotis reliquum ipsi viro solvat, vel servet *l. cum post mortem 43 §. 1 D. de adm. tutor*. Sexus itaque fœmineus promissæ doti non nocet, nisi interciderit læsio & dolus, qui nemini patrocinator.

4 Ffilii quoque familias jurē dotem promittunt, promissamque solvere coguntur, non obitante Sen. Con. Macedoniano. Huic porro non esse locum, rescripsere Severus & Antoninus contra Zenodorum, qui inter cætera in eam rem pecuniam acceperat, quæ patris onetibus incumberet *l. Zenodorus 2 C. ad S. C. Maced.* At cum Juliano Ulpianus censuit, si filius familias patre suo relegato, vel longo tempore absente, dotem pro filia promiserit, & rem patris pignori dederit, Senatus Consultum cessabit: patris tamen res non tenebitur actione pignoratitia, sed personali duntaxat *l. item si filiusfam. 7 §. sed etsi 2 D. de S. C. Macedon.* Quare si filius in id acceperit pecuniam mutuam, ut eam pro sorore sua in dotem daret, pater ejus de in rem verso actione tenebitur: ipsi enim, mortua in matrimonio puella, repetitio dotis datur a Paulo *in l. filius 17 D. eodem*. Si autem res patris sui nequit filius familias obligare doti sororis; eo minus poterit filius familias extraneam mulierem dotando patulium suum profectitium atque adventitium, quantum ad patrem pertineat, obligare. Verum sua ex promissione, vel pollicitatione ad præstandum, quod spondit, compellatur.

letur actione personali, aut super bonis castrensibus vel quasi: quoniam dotis favori non officit juris non sui, & quæcunque alia conditio ex laudata *l. promittendo*.

S Minores itidem, seclusa circumventionem & læsione, dotem promittentes, jure obligantur, si modo eam non effuse constituent, Dion. Gothofred. in dicta *l. promittendo vers. conditionisque*. Quoniam Paullus in *cit. l. minor* mulieri natu minori, quæ deteriores fecerit conditionem suam, majorem pollicendo pecuniam, quam ætate major non sponderet, audientiam non denegat. Et Alex. in *l. un. C. si adv. dot.* heredi sororis, non nisi circumventæ, beneficium restitutionis in integrum concessit. Unde consequitur minores tam masculos, quam feminas promissione dotis legitimam obligationem subire, etiam si sine decreto judicis, & sine solennitatibus in contractibus minorum requisitis ipsimet personaliter, vel eorum curatores dotem sponderint, *necessariam* tamen non voluntariam: puta in favorem fororum, aliarumve, quas ipsi minores jure vel communi, vel municipali dotare tenentur secundum regulas supra *cap. 2* traditas. Quod si, nullo cogente jure, vel necessitate impellente, persona minoris, aut curator ipsius nomine dotem alicui extraneæ puellæ constituere velit, omnes requiruntur solennitates, non aliter quam in omnibus minorum contractibus & alienationibus generatim, Card. de Luca in *sum. dot. nu. 256*. Namque Justinianus in *cit. l. ult. C. ad Sen. Con. Vellejan.* rescripsit quoslibet dotium promissores teneri ad sponsonem implendam, ultroque susceptam, dummodo majores sint vigintiquinque annis.

In constituenda dote apud Quirites olim dictio a promissione distinguatur: personæque dotantes non æquali forma dotes promittebant. *Dictio* sine stipulatione

tione, sed solemnibus, conceptisque verbis fiebat (1): *promissio* non nisi cum stipulatione (2). „ Dos (ait Ulpianus *tit. 6 §. 1, & 2*) „ aut datur, aut dicitur, aut promittitur. Dotem dicere (3) potest mulier, quæ nuptura est: debitor mulieris, si iussu ejus dicat institutus: parens mulieris virilis sexus

„ per

[1] Formulam dotis sponso *dicta* per nupturam dat Paulus in *l. si ei nuptura 25 D. de jur. dot.* in hæc verba „ Pro Sticho, quem mihi debes, *decem tibi doti erunt*. Et Julianus in *seq. l. quemadmodum 46 §. 1.* „ Quod mihi debes, aut fundus Sempronianus *doti tibi erit*. Idemque Jureconsultus focero sic *dictam* a sponsa refert in *l. si pater 44 D. cod.* Quod mihi debes, vel quod mihi filius tuus debet: doti tibi erunt. Nec non Javolenus in *seq. l. nuptura 57*. Præterea non abhinc formulam tradit Cælius in muliere, quæ ancillam Pamphilam a Titio stipulata, deinde ei nuptura, quod is sibi debebat, *doti habere* permittit *l. si sponsalibus 58 D. cod.* Proculus consentaneæ patris genero dotem dicentis hæc formula verba scribit. „ Quam cominodum erit, vel quam potueris, *dotis filia mea tibi erunt centum, in nepos Procula 125 D. de verb. sign.* Et inde dictum in comædia: *dos est Pamphila decem talenta*, observat Cujacius in *lib. 35 Pauli ad edictum* art. 1. *41 de jur. dot. l. m. §. col. 550*: ubi rectius istas formulas dictioni dotis attribuit quam Boissonius *lib. 6 de formulis* opinatus eandem esse promissionis, non dictionis, dum inquit *promitti* dotem solere in hunc modum, ver. gr. *decem doti tibi erunt*.

[2] Hujusmodi factam dotis stipulationem narrat in *l. tali 48 D. de jur. dot.* Julianus: *decem in anno proximo d. tes nomine dare spondes?* et Paulus respondit *valeretalem stipulationem: quum morieris, dotis nomine tot dari l. Julianus 29 D. cod.*

[3] Verbum dicere idem hic sonat, quod palam, & eorum pluribus pronuntiare, seu (quod in XII tabulis) lingua nuncupare, docente Cujacio ad *l. palam est 33 D. de V. S. l. m. §. col. mibi 515* ex verbis edicti *adilicii*, in quo *dicere, & palam recte pronuntiare* ad unum idemque significandum promissive adhibentur. Teste Ulpiano in *l. adiles 38 in princ. D. de adilit. edict.* Ediles ajunt: „ qui jumenta vendunt, *palam recte dicunt*, quid in quoque eorum morbi, vitiique sit. Et rursus in *l. 1 §. 1 D. cod.* „ omnia [vicia] quam ea mancipia veniunt, *palam recte pronuntiant*. Quod si mancipium. . . adversus quod *dictum*, promissive fuerit, quum venires, fuisset. . . *judicium dabimus*.

„ per virilem sexum cognatione junctus, velut pater,
 „ avus paternus. *Dare, promittere* dotem omnes
 „ possunt. Itaque hæc tantum tres personæ, nulla in-
 „ terrogatione præcedente, poterant dictione dotis legi-
 „ time obligari: mulier, sive nuptura, sive nupta: de-
 „ bitor mulieris cum mandato speciali: & parens ipsius.
 „ Aliæ vero personæ, si pro muliere dotem marito pro-
 „ mitissent, communi jure obligari debebant: idest, ut
 „ & interrogatæ responderent, & stipulatæ promitterent,
 „ ut Gajus declaravit *lib. 2 Inst. tit. 9 §. 4*. Regulariter
 „ enim dictio nuda obligationem non pariebat, quemad-
 „ modum nec pactio nuda.

7 Tum, exoleta in omnibus fere contractibus stipu-
 latione, placuit Theodosio & Valentiniano Imp. in *l.*
ad exactionem 6 C. de dot. promiss. „ ad exactionem
 „ dotis qualiacunque sufficere verba, sive scripta fue-
 „ rint, sive non; etiamsi stipulatio in pollicitatione
 „ rerum dotialium minime fuerit subsequuta. Hinc ju-
 „ re tam communi, quam municipali præscripta quum
 „ nullimode sit peculiaris constituendæ, vel probandæ
 „ dotis forma; ea indiscriminatim nudo consensu, & si-
 „ ne scriptura per omnes cujuslibet sexus, & conditionis
 „ personas, sive parentes, sive extraneas, recte consti-
 „ tuitur: & æque rogatus promissor, quam spontaneus
 „ pollicitator dotis efficacem subit obligationem, quate-
 „ nus ad promissam quantitatem persolvendam merito
 „ compellatur, etiam qui sponte pollicitus dotem fuerit,
 „ ex peculiari dotium privilegio. In ceteris enim contra-
 „ ctibus ultronea pollicitatio sine stipulatione, vel fal-
 „ tem sine acceptatione minime obligationem parit *l. 1,*
 „ & *3 D. de pollicit.* (1)

8 Quin

[1] Verum Baldus in epigraphe *cit. l. ad exactionem*, &
 Accursius ad eandem *l.* oscitantur scribere actionem ex nudo
 do.

8 Quin promissio quoque dotandi, si non jocosò, sed serio facta sit animo, perfectam inducit obligationem, eundemque parit effectum, ac si ritu solenni dos constituta fuerit, ut evitetur circuitus inutilis, seu coactio judiciaria promissoris ad promissionem perficiendam, quod in Regio Consilio definitum tradit de Afflic. dec. 61 in princ. Aliter quam in aliis contractibus & onerosis, & lucrativis, in quibus promissio vendendi, vel donandi non est venditio, neque donatio l. contractus 17 C. de fid. instr. Ubi Justinianus pœnitentiæ locum ei concessit, qui vendere pollicitus est per instrumentum, donec aliquid deest conficiendæ scripturæ, & illa undequaque absoluta non est.

9 Dupliciter autem quæstio in foro emergit circa dubiam dotis promissionem: vel scilicet deficientibus, vel existentibus instrumentis dotalibus. Si deficient instrumenta; judicium utique erit *ordinarium*. Verum conjecturis & indicariis probationibus non minus quantitatem, quam veritatem promissæ dotis comprobari non ex privilegio dotium, quibus peculiarem, & privilegiatam probationis speciem jura minime indulserunt; sed ob juris præsumptionem, quæ doti constituendæ favet ad reipublicæ utilitatem, & ex universali sponsum observantia, qui fere matrimonium sine dote non solent inire; animadvertit Card. de Luca disc. 150 de dote n. 30. At quoniam juris præsumptio veritati, scilicet factò plene probato, cedit; judex circumstantias facti perpendere debet, bonique viri arbitrio modo plenam, modo semiplenam probationem
exi-

dotis pacto oriri. Cur enim pactum solvendæ dotis unquam dici poterit nudum, quam semper contineat causam maxime onerosam ineundi conjugii, & conjugialium onerum ferendorum? sed fortasse pollicitationis verbum in textu usurpatum acceperunt pro pacto nudo, quod longissime a verò abesse nemo est qui non videat.

exigere. Aliud propterea est agere de probanda dotis necessaria & coacta promissione in personis ad dotandum obligatis; aliud vero de voluntaria in extraneis ex liberalitate, sponteque dotantibus. Aliud itidem est de probanda solutione dotis procul dubio constitutæ, vel coadjuvanda viri confessione quoad receptam dotem, aliud vero de probanda promissionis origine, & subsistentia. Horum quippe casuum varietas confundenda non est: quod enim in uno permittitur, in aliis vetatur, ex generali axiomate Pauli *in l. cum Prætor unana 12 D. de judiciis*.

10 Et quandoque legitima præsumptio doti favorabilis adeo plenam inducit probationem, ut onus probandi contrarium transferat in partem adversam: quãtitas enim doti prioris matrimonii constitutæ promissa regulariter pro secundis quoque nuptiis præsumitur ipso jure sine novo dotali instrumento: dum hoc agi semper interpretemur cum Paulo, & Papiniano, nisi aliud convenisse probetur *l. dotem 30, & l. quod si 31 D. de jure dotium*. Et Imp. Severus rescriptit in hæc verba: „ Si mulier, quæ dotem dederat, post divortium rursus in matrimonium redit, non revocatis instrumentis; non dubitabit is, apud quem res agitur, secundum voluntatem mulieris, quæ utique non indotata redire in matrimonium voluit, partibus suis fungi, quasi renovata dote, *l. divus D. eod.*

11 Quo tamen paratior & certior sit promissæ dotis probatio, nuptialia instrumenta publicis notariis, & tabellionibus rogatis fere conscribi solent: atque stipulationes nuptiarum majore astutia componi, quam eas, quæ in vendendo & emendo confici solent, jam diu questus est Chrysostomus (1). Et ubi petitur dotis

[1] *cit. homil. 74 in Matth.* „ Quare & matrimonium (aiy
imbi

dotis publicum instrumentum in jure exhibeat, promissores judicio *executivo* per trina, vel bina præcepta compelluntur ad solvendum, juxta stylum in utroque foro laicali & ecclesiastico receptum: vel ob clausulas pacti executivi & garantigiæ in omnibus instrumentis adponi consuetas: vel ob mutuam stipulantium confessionem coram judice ad contractus, notario, ac testibus inibi conscriptam. Nam secundum juris communis regulas, stylo semoto, instrumentum publicum & solenne paratam non haberet executionem, sed solennem judicii ordinem adhuc requireret *l. si pacto 14 C. de pactis*. Quod autem neapolitana *cons. pen. & fin. sub tit. de jure quarta* definitum est, dotem peti non posse absque dotali instrumento, & contra instrumentum dotali nullam fere admitti probationem; locum obtinet in restitutione dotis, viro mortuo, de qua infra *cap. 14 solut. matr. quemad. dos pet.*

12 Privatim vero conscripta nuptialia instrumenta seu (ut ajunt) capitula matrimonialia tam ex stylo, quam de jure privilegium non obtinent judicii præceptivi. Si tamen privata dotium instrumenta notario publico ambarum partium voluntate tradita fuerint ad ea conservandum pro communi cautela, futuraque rei memoria; praxis in Regno inolevit, ut judicium fiat executivum pro pactis dotalibus, & promissionibus hinc & hinc observandis, sicuti Leon. Riccius testatur *in prax. civ. to. 2 cap. 1 tit. 5 n. fin.* Sed dotis constitutionem minime probari per copiam informem apochæ: quemadmodum & cuiuslibet instrumenti, cujus transumpta, nisi fuerint authentica, & manu publici conservatoris extracta vel signata, nil in judicio probant

inibi S. Pater) „synallagma dicunt: multos enim audivi
 „dicentes: ille contraxit cum illa; idest conjugio copulati
 „sunt. Ita donum Dei contumelia, & injuria afficiunt, &
 „veluti ementes ac vendentes, viri ducunt uxores, & mu-
 „lieres viris nubunt. Stipulationes quoque nuptiarum ma-
 „iore astutia componunt, quam eas, quæ in vendendo, &
 „emendo confici solent.

bant, tenet Card. de Luca *disc. 214 de dote n. 4.*

13 Exequutionem in iudicio non meretur dotis promissio siue in diem, siue simpliciter, siue quomolibet facta, nisi post sequutas nuptias, intumque de presenti conjugium & nuptialibus instrumentis, quantumvis solennibus, sponsus futurus præcepta bina, vel trina de solvendo nequaquam obtinebit, nisi authenticam contracti matrimonii fidem iudici exhibuerit; sicque tacitam futuri matrimonii conditionem in omni dotis promissione ipso iure intellectam evenisse probaverit *ex l. dotis promissio 68 de iur. dot.* Nisi ea sub conditione fuerint expressi in iura sponsalia, ut dos ante nuptias persolvi deberet ab tradi *ex Alexandri III decretali in cap. de illis autem 3 de conlit. appof.* Hinc si quis in anno proximo dotis nomine decem dare sponderit, annum ex die nuptiarum esse numerandum, non ex die stipulationis, responsum est a Juliano *in l. tali facta 48 D. eodem*: propterea quod dies solvendæ dotis nec cedere, neque venire potest, antequam sit dos. Eademque ratione æstimatio rerum dotalium non perficitur, & eas vendere & alienare tanquam verus emtor non poterit sponsus, nisi matrimonium fuerit sequutum *l. plerumque 10 §. si ante 4 D. eodem*. Quæ interea periculo promissoris manent.

14 Tempore autem non idoneo si facta sit promissio dotis, reconvalescit ex postfacto. Si ergo sponsalibus nondum factis Titio dotem Sejæ nomine promiseris, quum ea nubere ei nolle, tamen si postea Titio nupserit, dotem debbis: nisi alie nuptiæ media intervenissent, *ex Cello in l. si sponsalibus 58 D. eod.* Quod enim vulgatum est, dotis promissionem in primis duntaxat nuptiis destinari, neque durare obligationem, si post alterius matrimonium ei nubat, cui dotem promiserat; tunc locum habere, cum intercesserunt alie nuptiæ, respondit Papinianus *in cit. l. dotis.*

15 Cessat nihilominus favor dotis ob effasam polli-

D

ci

citationem, atque inofficiosam largitionem: quam ideo moderari poterunt, vel revocare nonnisi mortuis dotantibus istorum filii & heredes, majorem quantitatem ad minorem, quæ congrua sit, & officiosa, & nemini læsuram faciens, reducendo. Imp. enim Constantinus tibi adversus dotem immodicam dat actionem ad exemplum inofficiosi testamenti, ubi a matre tua in dotem sororis tuæ bona omnia exhausta sint, quatenus tibi, aliisque filiis conquerentibus debita legitimæ emolumenta conferantur & servantur *l. un. C. de inoffic. dotibus*. Spuriæque filix data dos ultra metam alimentorum, mortuo dotante patre, constante quoque matrimonio revocabitur quoad excessum, ex dictis per Præsid. de Franch. *dec. 104 n. 7*. Et quæ jam liberos habet mulier, non potest, ad secundas transiens nuptias, secundo viro dotis quoque nomine conferre majorem pecuniæ quantitatem, quam uni filiorum prioris matrimonii minorem dare voluerit *l. hac edictalæ C. de sec. nuptiis*. S. Consilium idcirco instante filio in officiosam dotem a matre datam revocavit usque ad legitimæ quantitatem ex utroque juris tit. *de inoffic. dotibus*, & *de inoff. donationibus*, penes citatum de Franchis *decif. 558 n. 1*.

16 Utrum vero filii constante matrimonio possint a sororis suæ marito revocare bona, pecuniamque doti traditam in ea quantitate, quæ officiosam excefferit dotationem; an debeant mortem viri expectare; maximi momenti quæstio est. Nedum enim probabilibus hinc & hinc rationibus DD. inter se pugnant, sed Sacrum quoque Consilium modo unam, modo alteram amplexus est sententiam. Variæ nihilominus decisiones casuum diversitate sunt conciliandæ. Quandoquidem contra sororis maritum, qui *bona fide*, ac *sine fraude* acceperit a socero dotem immodicam, non posse fratres constante matrimonio agere de inofficiosa dote, sed soluto conjugio ipsos recuperare posse legitimam

DE DOT. PROMIS. ET NUDA POLLI. §1

nam ab heredibus ejus super dote restituenda, decimum autumant penes Afflict. *dec. 86.* Grammat. *decif. 90.*, & Capyc. *dec. 181.*, contra sententiam Pauli de Castro ad *l. un. C. de inof. dot.* Quomodo quoque si dos congrua, & minime excessiva jam tradita fuerit genero alias non contracturo. Secus vero, si dotem immodice & extra modum promissam vir mala fide & fraudis particeps a socero, vel. socru filios fraudante non solutam a fraudatis filiis petat: hoc enim casu de inofficiosa dote istos excipere, sibi que retinere posse debitam legitimæ portionem, speciatim censuit S. Conf. penes de Franch. *dec. 104 n. 5.*, & *seqq.* Namque vir immodicam petendo dotem in mala fide inexcusabili constituitur ob querelam inofficioij. Distinctionem hanc probat apertissime textus in *l. si fraudator 25. sen fin. §. si a socero D. que in fraud. creditor.* Ubi J. C. Venulejus censuit generum, si a socero fraudatore is sciens acceperit dotem, actione rescissoria fraudatis creditoribus utique teneri. Si tamen is fraudem ignoraverit, sed filia sciverit, teneri filiam. Si vero uterque scierit, utrumque teneri. At si neuter scierit, nihilominus in filiam dandam actionem: quia intelligitur quasi ex donatione aliquid ad eam pervenisse: aut certe cavere eam debere, quod consecutura soluto matrimonio ab heredibus viri est, sese restitutam. In maritum autem, qui ignoraverit, non dandam actionem, quum is indotatam uxorem ducturus non fuisset. Si ergo Jureconsultus creditoribus fraudatis constante matrimonio contra maritum fraudis inscium denegat, & contra eundem fraudis participem concedit Paullianam & revocatoriam actionem; jure merito S. C. ex identitate rationis in altero querelam inofficioij contra virum, donec vixisset, non admittit filiis fraudatis; in altero autem casu maxime probavit.

37. Verum, non nisi mortuis dotantibus, actio inofficiosa

D 4

ficiose

ñciosæ dotis, æque ac de inofficioso testamento, competit filiis, qui nullum pro legitima ius quæsitum habent, donec parentes vixerint, ideoque de consummata legitimæ fraudatione istis viventibus ii conqueri non possunt, de Franch. dec. 170. Quin etiam si pater, vel mater consensum suum accommodare velint filiis ad agendum de inofficiosa dote contra generum, ejusque heredes, adhuc eorum querelæ non defertur: quoniam consensus unius in alterius præjudicium alicui prodesse non debet, ut declaravit inibi S. Conf. *n. finali*: quicquid contra senserit cum Saliceto Gratianus discept. 950.

C A P. IV.

DE PACTIS DOTALIBUS.

Ex lib. 23 Dig. tit. 4.

- 1 *Servanda fere sunt dotalia pacta.*
- 2 *Et speciatim restituendi dotem soluto matrimonio.*
- 3 *Aut non restituendi, sed eam marito relinquendi post mortem uxoris sine liberis.*
- 4 *Irrita vero sunt, quæ contra dotis naturam fiunt.*
- 5 *Et quæ dotis causam faciant deteriore, aut juribus vel mulieris, vel filiorum noceant.*
- 6 *Non valet hinc pactum, ne dos matrimonio soluto queratur filiis superstitis, neque viduæ matri.*
- 7 *Nec æstimatio fundorum dotalium per puellæ curatorem facta sine solennibus.*
- 8 *Nec quodlibet onus paratio, & doti necessaria impositum sine consensu mulieris.*
- 9 *Nec additum doti, quæ mulieri successione & juribus sibi delatis vel speratis, & pecuniæ dotali.*

tali æquivalentibus renunciati detur per renunciatarium .

- 10 *Nec adpositum a gubernatoribus piorum Montium, aut ab heredibus ex testatorum voluntate dotantibus .*
- 11 *Neque ab extraneis dotantibus post acquisitum jus mulieri ex antea facta sine onere voluntaria promissione .*
- 12 *Sed accedente libero consensu mulieris , aliorumque interesse habentium pacta ejusmodi convalescunt , & rata fiunt .*
- 13 *Quæ non nisi consentientibus idcirco nocent , & vicissim profunt .*
- 14 *Ex parentum pacto nihilominus filiabus jus quaeritur .*
- 15 *In ambiguis interpretatio doti , & mulieri favorabilior .*
- 16 *Obligatio hinc dotis incipiebat olim quoque ab heredibus promissoris .*
- 17 *Et conditiones conjunctivæ resolvuntur in alternativas .*
- 18 *Atque in Regno mater , æque ac pater non excluditur ab intestata hereditate filii ex antiquo more Magnatum , nisi nuptiæ sint inita cum expresso pacto ad novum usum Capuana & Nidi .*

Promissioni dotium non minus , quam dationi multifaria pacta adnectuntur, e quibus per plures emergunt quaestiones quoad eorum observantiam , vel nullitatem . Utque ab irritis firma & rata dispiciantur , sequentes juris regulæ maxime sunt attendendæ .

„ Legem , quam dixisti , quum dotem dares , servari oportet : Severus & Antoninus rescripserunt in l.

1 C. de pact. conventis tam super dote, quam super donatione ante nuptias, & paraphernis. Et regulariter, si qua pacta intercesserint vel pro restitutione, dotis, vel pro tempore, vel pro usuris, vel pro alia quacunque causa, quæ nec contra leges, nec contra constitutiones sunt; ea observentur, mandante Justin. in l. un. §. 16 C. de rei uxor. act. Nec unquam obesse debet quod dici solet: ex pacto actionem non nasci: tunc enim hoc dicimus, quum pactum nudum est, cum laudatis Imp. in dicta l. 1. Sed, quum pecuniæ dotalis dationi, vel promissioni pactum adjicitur, illud nudum non esse inibi fat declaratur.

2 Servandum hinc pactum, ut dotatori sive necessario, sive voluntario, ejusque heredi dos matrimonio sine liberis soluto restituatur, dummodo incontinenti & statim, idest tempore obligationis seu promissionis, ita cautum sit l. ex morte 9 in fin. C. de pact. conventis. Nam, nisi expressim extraneus sibi dotem reddi pactus fuerit vel stipulatus, donasse magis mulieri, quam sibi aliquod jus servasse non stipulando, videatur Justiniano in dicta l. un. §. accedit 12. Cavere hinc debent possessores fideicommissorum, itemque judices, ubi dotem ex bonis fideicommissis obnoxiiis constituent, pactum reversivum adjicere, ut post dotatae mortem sine liberis dos ad fideicommissum redeat, ne melioris conditionis habeantur mulieres, quam masculi morientes in dispositione rerum fideicommissi; neve fideicommissum cessante dotis privilegio, & sine legis, quæ dotatam descendantem solummodo respicit, evertatur: nam alias bona de fideicommissis semel detracta ad eos devolverentur, quibus mulier deferre & relinquere mauerit vel testata, vel intestata, Card. de Luca in summ. dot. num. 144, & seqq.

3 Præterea si conventum sit, ut in matrimonio, uxore defuncta, dos profectitia penes maritum remaneret, ejusve heredem; explorati juris est actionem istam valere,

lere,

CAP. IV. DE PACTIS DOTALIBUS 55

lere, & redditionem patri, paternisque heredibus minime competere *l. si convenit 6 C. eodem*. Quoniam Paullus antea putaverat pactum ejusmodi servandum, etiamsi liberi non interveniant *l. si pater 12 D. eodem*.

At prohibentur, irritaque ipso jure sunt pacta contra naturam dotis inita: quale est illud, ne maritus fructus dotis percipiat *l. 1 D. de jur. dotium*. „ Dotis enim causa perpetua est, (ait ibidem Paullus), & cum voto ejus, qui dat, ita contrahitur, ut semper apud maritum sit, donec matrimonium constiterit (1). Quemadmodum etiam, si bonis moribus & legibus repugnent conventiones dotales: puta, ne dotalis in re dotali præstetur, neve ob amotas res agatur, ut constante matrimonio fiant donationes inter conjuges, ut fundos dotalis alienare vir possit sine ulla restituendi pretii obligatione dissoluto per ipsius mortem conjugio, cæteræque id genus. Namque Ulpiano docente privatorum conventio juri publico non derogat *l. neque pignus 45 in fin. D. de reg. jur.*

Causa dotis hinc deterior fieri non potest quovis pacto in dotalibus instrumentis appposito: ne quod pro mulieribus dotandis introduxerunt leges, hoc adversus mulieres convertatur contra Justiniani mentem in *d. l. un. §. 13*. „ Quis enim earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem, pro quibus multa nostris legibus inventa sunt pri-

D 4

„ VI-

[1] Jure hinc merito jandã recessisse ab aula *conf. Barenf.* incipien: *mulier constante matrimonio*, quæ pactum probabat, ut uxor vel omnes, vel medietatem fructuum dotis suæ lucraretur constante matrimonio, refertur *Vinc. Maxilla in ejusd. comment.* Hac tamen de re uberius infra in *cap. de rer. dot. adm.*

„ vilegia? *l. assiduis 12 §. 1 C. qui potior. in pign. hab.* Quamobrem, ubi jus mulieri vel nuptæ, vel nupturæ quæsitum sit, & quoquo modo debitum vel ipso jure, vel ex antea actis promissionibus, pactio nullam obtinet firmitatem, nisi legitimus dotatae mulieris consensus accesserit.

6 Si ergo patris cum genero suo pactum noceat filiae, faciatque deterio rem dotis conditionem contra nativa & legibus constituta privilegia dotis, irritum habebitur. Recte hinc Ulpianus post Papinianum respondit non esse servandum pactum, ut quomodocunque dissolutum foret matrimonium liberis intervenientibus, dos apud virum remaneret *l. si convenerit 2 D. eodenz.* Nanque (ut idem Ulpianus exponit in *l. quum dos relegatur 1 D. de dote prælegata*) „ quod est admiffum posse deterio rem dotis conditionem fieri intervenientibus liberis, totiens locum habet, quotiens in matrimonio mulier decedit, vel divortium intervenit. Et conformiter Gordianus rescripsit proficere non posse, quominus actionem integræ dotis habeat vidua, quamvis pater eam nuptui tradens pactum fecerit, ut si maritus superstitibus filiis communibus in matrimonio decessisset, pars dotis liberorum nomine retineatur *l. quamvis 3 C. de pact. conventis*. Sicque favor mulieris pactio ne minime obstante præfertur favori liberorum.

7 Curator etiam mulieri datus ad constituendam ei dotem, siquidem res non æstimates in dotem maritus accipere maluerit, nihil amplius de pacto vendendi, vel alienandi quærendum est: sin autem non aliter contrahere matrimonium vir patitur, nisi pecuniis in dotem datis, seu æstimates rebus cum libertate eas alienandi, tunc officium est curatoris eundem adire judicem, qui eum constituit; ut iterum ei causa cognita permittat, rerum venditione celebrata, dotem constituere, ut monet Terentius Clemens in *l. si ve genera- lis*.

lis 61 D. de jur. dot. Magis etenim cautum est puellæ in fundis dotalibus in casu restitutionis, quam in pretio, quod facilius ob inopiam viri potest amitti. Ideoque, quum res in dotem æstimatas, soluto matrimonio, reddi placuit inter mulieris tutorem, & maritum sine iudicis decreto, summa declaratur per impropriam æstimationem, non venditio contrahitur, ex Papiniani responso in *l. cum post divortium 69 D. de jur. dot.* Quod supra innuimus *cap. 1 n. 14.*

8 Quætiescunque necessaria fuerit dotatio, & non excefferit quantitatem vel portionis legitimæ jure communi filiabus debitæ, vel paragii, quod hoc in Regno debetur feminis a successione parentum exclusis per masculos in locum legitimæ; nec pater moriens, nec masculi heredes, neque alii consanguinei proximiores possunt pacto restitutionis, aliove quolibet onere talem dotem afficere juxta receptam Andree sententiam in *const. in aliquibus*, quam probavit S. C. penes de Franchis *dec. 618.* Quemadmodum enim legitima sine ullo onere filiis debetur *l. scimus 36 C. de inoffic. testamento*: ita paragium quoque in locum legitimæ subrogatum absque gravamine ullo & liberum omnino filiabus præstari debet, quum paragii, & legitimæ sit eadem natura & libertas, si quantitatis differentia tantum excipiat. Eamque ob rem affirmat Card. de Luca *disc. 108 de dote n. 7* ejusmodi pacta paragium onerantia per mortem patris paciscentis resolvi atque irritari: quoniam Justinianus tolli mandavit quodcunque onus vel gravamen conditionis, modi, vel dilationis impositum portioni legitimæ in testamento paterno *l. quoniam 32 C. eod.*

9 Eademque ratione onus restitutionis rejicitur, quotiescunque bona, quæ doti dentur, aliquo titulo ipsius dotatæ vel sunt, vel esse debent: puta, ubi dotans de suis utique bonis dotem persolverit non ex liberalitate sua, verum ad compensandam æquivalentem

tem renunciationem, quam ei nuptura, vel nupta fecerit de successione parentum, aliorumque proximorum tam delatis, quam deferendis: tunc enim dos istae habetur ceu pretium praeventive solutum processibus per speciem contractus hinc & hinc onerosi, implicitaeque emtionis venditionis, Rota coram Dunogetto *dec.* 267, & 528. Card. de Luca in *sum. dot. n.* 301, & *disc.* 155 de *dote n.* 5.

10 Montium piorum gubernatores quoque puellis, ad subsidia dotalia directo & sine administratorum electione intermedia vocatis, liberam sine ullo onere dotem promittere, ac persolvere debent, nisi fundatores aliud disposuerint. Quemadmodum etiam heredes legatarijs puellis legatam sine onere dotem pactis onerosis afficere nequeunt. Quod planius edisseretur in sequenti *cap. de legato dotis*, atque in *tract. de fideicom.*

11 „ Initio quidem dotis legem, quam velit, etiam „ citra personam mulieris, is, qui voluntarie dat, „ dicere potest. Si vero post datam pacisci velit, „ utriusque persona in paciscendo necessaria est, „ quoniam jam acquiritur mulieri dos tum esset, ait Pomponius in *l. cum dos filiae 7 D. hoc eodem*. Dum itaque eorum consensus accedit, qui jus in dote promissa quaesiverunt; pacisci post nuptias, postque dotis pollicitationem licet, etiamsi nihil ante conventum fuerit *l. 1 D. eodem*.

12 Consensus idcirco mulieris natu majoris, non vi, neque dolo, sed legitime praestitus, pacta istiusmodi, quae ipsius libertati ac favori nocent, potest valida & firma efficere. Cumque liberum sit unicuique suo juri renunciare *cap. si de terra 6 de privilegijs*; remittentibus semel actiones suas non est dandus regressus, ex Ulpiani axiomate in *l. queritur 14 §. si venditor D. de edilitio edicto*: tamen per consensum matrimonio praestitum consensisse capitulis matrimonialibus, pa-

quisque

Cuiusque dotalibus inter maritum, ac dotantem conven-
 tis mulier non præsumitur ab Hodierna *contr. 34 nu.*
40, cujus sententia verior videtur Cardinali de Luca
disc. 155 de dote nu. 33. Propterea, si mulier pacta
 sit, ne amplius quam pars dimidia dotis a se petat-
 tur, & pœna stipulata sit, Mela ait alterutro eam
 contentam esse oportere: vel exceptione pacti acce-
 ptam facere pœnæ obligationem, vel si ex stipulatu
 agat, denegandam ei exceptionem, ita Paulus in
l. si pater dotem 12 §. 2 D. de pact. dot., Nam si
 spontanea voluntate ab initio liberalitatem suam
 ostendit mulier, necesse est eam suis promissionibus
 satisfacere: ut quod ab initio sponte scriptum, aut
 in pollicitationem deductum est, hoc ab invitis po-
 stea compellatur, mandante Justiniano in *l. fin. C.*
ad Sen. Conf. Vellejan. Exinde usus, & quidem fre-
 quentissimus manavit stipulandi instrumenta liberatio-
 num, vulgo *di quietanze*, quibus vel nuptæ una cum
 viris suis promissam dotem accepisse contentes, sol-
 ventibus jura sua cedere solent, quæ in capitulis ma-
 trimonialibus habita sint sine ipsarum mulierum inter-
 ventu; vel etiam nati filii, dum maternas exigunt dotes.

13 Nonnisi pacifcentibus ergo & consentientibus pro-
 sunt, æque ac nocent fere conventiones. Hinc, Ja-
 voleno monente, pacta, quæ de reddenda dote fiunt,
 inter omnes fieri oportet, qui repetere dotem pos-
 sunt; ne ei, qui non interfuit, pactum non profit
l. 1 §. un. D. de pactis dotalibus. Neque alter alterius
 deteriorem conditionem facere potest ex Paulo in *l. non*
solum 3 D. solut. matr. quemad. dos pet.

14 Avus tamen pacifcens dotium restitutionem pro
 nepotibus ex filia, quos in potestate non habet, ubi
 filia per ipsum dotata in matrimonio defuncta fuerit,
 utilem eis actionem acquirit æquitate juris *l. pater 7 C.*
de pact. convent. Quod locum eo vel maxime obtinet
 in patre ac paternis ascendentibus, qui dotem liberis
 restitui

restitui utiliter conveniunt, & e contrario restitutas filiarum vel neptium dotes jure accipiunt & exigunt sine consensu earum *l. si pater 4 D. sol. matr.* Idque favore dotis utique receptum est: regula enim juris denegat ex pacto unius alteri actionem quæri *l. pactum 4 C. de pact. conv.* Unde liquescit majori privilegio dotem potiri, quam Fiscum, cui per alium actio non quæritur *l. 1 §. 1 D. de jure Fisci.*

15 Dubia si fuerint unquam pacta dotalia, favorabilem causæ dotali, & mulieribus accipient interpretationem: quoniam ex Paulo, in ambiguis pro dotibus respondere melius est *l. in ambiguis 85 D. de reg. jur.* Et dotium causa semper & ubique præcipua est ex Pomponio in *l. 1 D. sol. matr.*

16 Ideoque si res alicui tra lidero ea pacto, ut nuptiis secutis dotis efficiantur, & ante nuptias decessero; secutis postea nuptiis, dotis illas incipere esse respondet Ulpianus, qui benignius favore dotium necessitatem imponit heredi consentiendi facto defuncti: aut si distulerit, vel absit, etiam nolente, vel absente eo, dominium ad maritum ipso jure transferri, ne mulier maneat indotata *l. si ego 9 §. 1 D. de jur. dot.* Quare favore dotium limitationem accipiebat ea juris regula, per quam veteres non concedebant ab heredibus vel contra heredes incipere actiones. Sed eam generatim sustulit Justinianus in *l. un. C. ut actiones & ab heredibus, & contra heredes incipiant.*

17 Pactum patris, ne se vivo, neve constante matrimonio dos petatur, ita interpretandum Imp. Severus constituit, ut si quidem vivo patre decesserit filia, omnimodo dos peti non possit. Constante autem matrimonio, mortuo patre, peti possit contemplatione paternæ pietatis, & contrahentium voluntatis; indignissimum judicans, ut non habuisse dotem filia existimetur, & fructus dotis ab oneribus matrimonii separentur, Ulp. in *l. cum pater 11 D. de pact. dotal.*

Con-

CAP. IV. DE PACTIS DOTALIBUS 65

Conditiones hinc conjunctivas resolvi in alternativas, disjunctivasque, favor dotis efficit.

18. Hoc tandem in Regno usuveniunt frequentissime in dotalibus instrumentis pactiones bifariæ, vel secundum *novum usum Capuanæ & Nidi*, vel secundum *vetustum morem Magnatum*: quas vulgo nuncupant *alla nova*, o *vecchia maniera*. Si pacificentes expresse declaraverint contrahere, sibi que vicissim cavere secundum novum usum Capuanæ & Nidi; sponsus eo ipso exclusus intelligitur a filiorum nasciturorum post matrem morientium successione, nedum quoad dotalia bona, sed extradotalia etiam universa, quæ ad proximiores maternos pertinebunt. Et contra excluditur sponsa a successione filii sui post patrem decedentis quoad bona omnia paterna, & legitimam quoque portionem filio in hereditate patris quæsitam, quæ proximioribus paternæ lineæ deferuntur. Deficiente hoc pacto in capitulis matrimonialibus, pater, æque ac mater communium filiorum successionem integram accipient secundum jus municipale, quocum consonat mos antiquus Magnatum. Verum de istis novo, & antiquo usibus infra plenius in *cap. de facult. testand. & success. dot.*

C A P. V.

DE LEGATO DOTIS.

- 1 *Legatum dotis multiplex.*
- 2 *Directum, quod ita relictum sit, ut mulieribus vocatis sine alicujus electione media competat, sine onere debetur.*
- 3 *Indirectum, quo tribuitur heredi facultas eligendi, pacto onerosa admittit.*

4 N. S.

- 4 Nisi electio omnino libere facta semel jus questum electis puellis tribuerit.
- 5 Incerta quantitatis relicta dos valet, bonique viri arbitrio constituitur.
- 6 Si testator necessariam dotem leget, onerosam legem adicere nequit, secusquam si voluntariam.
- 7 Paragium proinde in locum legitima, vel debita successione legatum onera respuit.
- 8 Quemadmodum & promissa jam dotis legatum marito nullum est, at filia factum valet.
- 9 Filia legatam quantitatem a vivo parente accipiens legati ad onem non habebit.
- 10 Nisi legatum quoque praestandum ex parentis voluntate vel expressa, vel praesumpta ostenderit.
- 11 Factum nuptura puella legatum nupta quoque debetur, nisi fuerit a testatore ademptum.
- 12 Purum dotis legatum nullam conditionem continet, ejusque debendi dies a testatoris morte cedit: secusquam conditionale.
- 13 Necessarium legatum paragii in legitima locum succedentis & tacitam conditionem futuri matrimonii, & expressam respuit, quod ipso jure purum est.
- 14 Sed pupilla non solvitur, nisi tempore nubilis aetatis; eique alimenta praestantur interea pro fructibus.
- 15 Expressa tamen conditio nuptiarum vigeat in sola quantitate, qua legitimam excedit, nisi excessus cum cautela Sociniana vel alius sit.
- 16 Incerta dotis legatum paternum fere purum est.
- 17 Voluntarium vero legatum ab extraneis factum & conditionem vel tacitam vel expressam, & onus quodcumque accipit a testatoris voluntate.

18 *In aliis fere questionibus legatorum dotalium adhibentur communes regulae de legatis, & fidei commissis.*

IN tabulis quoque testamentariis, piorumque Montium foundationibus quoniam solent non minus parentes, quam extranei mulieribus constituere ac legare dotes, quæ pactis heredum, vel administratorum solventium onerosis modo sunt, modo non sunt obnoxia, jus earum heic speciatim inquirere commodum est sub diversis & singulis legati dotalis speciebus. Quod multiplex quidem esse solet, varios producens effectus, ex multifaria testantium, piorumque disponentium voluntate. Directum scilicet, vel indirectum. Certum, vel incertum. Purum, vel conditionale. Voluntarium, vel necessarium.

2 Erit utique *directum* atque *immediatum*, quotiescunque testator ipse certas puellas nominatim, vel sub nomine colectivo alicujus familiae, aut originis, aut loci sic ordinatim vocaverit verbis absolutis ac directis, ut heres, vel administrator nullam habeat facultatem præeligendi, & posthabendi quas maluerit ex pluribus competentibus; sed eadem puellæ requisitam sanguinis, nativitatis, loci qualitatem habentes suo jure dotem legatam vel petere possint sine media solventis electione, vel saltem forti committere petitionem suam, nomina demittendo cum ceteris in urnam, vel cistellam, eo etiam invito. Quemadmodum directe postulant quoque, & accipiunt subsidia dotalia feminae proximiores gradatim, & natu majores, ubi descendentes ex tali familia vel gente generatim, & collective, simul ac directe vocatae sint, juxta Papiniani regulam in *l. peto 69 §. fratre D. de leg. 2.* & Modestini in *l. cum ita 32 §. ult. D. eodem.* Istisque casibus dos (nisi aliter defunctus mandaverit) omnino libera legatariis, & vocatis mulieribus persolvi debet sine ullo gravami-

- 4 Nisi electio omnino libere facta semel jus questum electis puellis tribuerit.
- 5 Incerta quantitatis relicta dos valet, bonique viri arbitrio constituitur.
- 6 Si testator necessariam dotem leget, onerosam legem adicere nequit, secusquam si voluntariam.
- 7 Paragium proinde in locum legitima, vel debita successione legatum onera respuit.
- 8 Quemadmodum & promissa jam dotis legatum marito nullum est, at filia factum valet.
- 9 Filia legatam quantitatem a vivo parente accipiens legati ad onem non habebit.
- 10 Nisi legatum quoque praestandum ex parentis voluntate vel expressa, vel praesumpta ostenderit.
- 11 Factum nuptura puella legatum nuptura quoque debetur, nisi fuerit a testatore ademptum.
- 12 Purum dotis legatum nullam conditionem continet, ejusque debendi dies a testatoris morte cedit: secus quam conditionale.
- 13 Necessarium legatum paragii in legitima locum succedentis & tacitam conditionem futuri matrimonii, & expressam respuit, quod ipso jure purum est.
- 14 Sed pupilla non solvitur, nisi tempore nubilis aetatis; eique alimenta praestantur interea pro fructibus.
- 15 Expressa tamen conditio nuptiarum vigeat in sola quantitate, qua legitimam excedit, nisi excessus cum cautela Sociniana relatus sit.
- 16 Incerta dotis legatum paternum fere purum est.
- 17 Voluntarium vero legatum ab extraneis factum & conditionem vel tacitam vel expressam, & onus quodcumque accipit a testatoris voluntate.

18 *In aliis fere questionibus legatorum dotalium adhibentur communes regulae de legatis, & fidei commissis.*

IN tabulis quoque testamentariis, piorumque Montium foundationibus quoniam solent non minus parentes, quam extranei mulieribus constituere ac legare dotes, quæ pactis heredum, vel administratorum solventium onerosis modo sunt, modo non sunt obnoxias, jus earum heic speciatim inquirere commodum est i sub diversis & singulis legati dotalis speciebus. Quod multiplex quidem esse solet, varios producens effectus, ex multifaria testantium, piorumque disponentium voluntate. Directum scilicet, vel indirectum. Certum, vel incertum. Purum, vel conditionale. Voluntarium, vel necessarium.

2 Erit utique *directum* atque *immediatum*, quotiescunque testator ipse certas puellas nominatim, vel sub nomine colectivo alicujus familiae, aut originis, aut loci sic ordinatim vocaverit verbis absolutis ac directis, ut heres, vel administrator nullam habeat facultatem præeligendi, & posthabendi quas maluerit ex pluribus competentibus; sed eadem puellæ requisitam, sanguinis, nativitatis, loci qualitatem habentes suo iure dotem legatam vel petere possint sine media solventis electione, vel saltem forti committere petitionem suam, nomina demittendo cum ceteris in urnam, vel cistellam, eo etiam invito. Quemadmodum directe postulant quoque, & accipiunt subsidia dotalia feminae proximiores gradatim, & natu majores, ubi descendentes ex tali familia vel gente generatim, & collective, simul ac directe vocatae sint, juxta Papiniani regulam in *l. peto 69 §. fratre D. de leg. 2.* & Modestini in *l. cum ita 32 §. ult. D. eodem.* Istisque casibus dos (nisi aliter defunctus mandaverit) omnino libera legatariis, & vocatis mulieribus persolvi debet sine ullo gravami-

ne ex *l. 1 §. idem Julianus 13 D. de dote prælegata* : ubi Jureconsultus valere negavit fideicommissum & onus restituendi, si mulieri dos esset relegata. Profecto non ex liberalitate & beneficio solventis heredis vel administratoris ea proficiscitur, in qua jus quæsitum obtinent ex liberali animo testatoris.

3 *Indirectum* contra & *obliquum* dicitur legatum, si heredes, aliive dotem solvere debentes libertatem a testatore habuerint tam præeligendi & nominandi aliquas ex puellis incertis, vel generatim vocatis sub nomine colectivo gentis, familiæ, civium, etiam remotiores; quam posthabendi alias ejusdem cætus, licet proximiores, natuque majores, & magis egentes, juxta regulam a Papiniano traditam in consimili fideicommissi materia in *l. unum ex familia 67 §. itaque 2 D. de leg. & fideicom. 2*. Ubi respondit paritum esse voluntati testatoris, cæterosque conditione defecisse, si quum forte tres ex vocata familia essent eodem, vel dispari gradu, unum elegerit, eique soli fideicommissum reliquerit heres eligendi facultatem habens. Istoque casu pactum reversivum adjicere, eamque legem possunt electores puellarum dotandarum seu distributores legatarum dotium dicere, quæ dotis naturæ minime adversetur: proptereaquod præelectio earum præferret quandam eligentium liberalitatem erga easdem electas, quæ si posthabita fuissent, ex legato ejusmodi obliquo atque indirecto nullum jus quæsitum haberent ad cogendos administratores, heredesque, ut ipsasmet nominarent, ac dotarent.

4 Postea quam vero electio puellarum semel facta fuerit sine gravamine, non licebit amplius ei, qui elegerit, onerosam legem dicere in solutione dotis, eisque non consentientibus frustra tabulis dotalibus onus restitutionis imponet, quæ per electionem semel perfectam jus ita quæsierunt in legata dote, ut istam ex prævio disponentis beneficio, testamentoque petere possint: perinde

inde ac fideicommissum familiare ex priori fideicommissoris testamento, non ex posteriori eligentis heredis voluntate peti per electam familiæ personam, respondit Papinianus initio *cit. l. unum ex familia*. Quod maxime comprobatur ex *l. un. §. accedit 13 C. de rei uxoris actione*: quia mulieri actionem ex stipulatu largitur, & jus in dote quæsitum, ex præsumpta extranei dotantis donatione, quotiescunque hic expressim sibi reddi non caverit.

II. Si taxatam quantitatem quis doti legaverit, legatum *certum* dicitur. Si vero quantitatem, summamve non taxaverit, sed heredi, aliive definiendam mandaverit, *incertum*. Legatum incertum in causis profanis fere non valet: „ & quidem (ait Ulpianus in *l. si sic legatum 75 §. si mihi D. de leg. & fideic. 1*) „ si „ quantitas non sit adjecta, evidenti ratione nihil debetur: quia non apparet quantum fuerit legatum. Favore tamen dotis validum habetur, cujus incerta quantitas arbitrio boni viri constituenda est, ut decimum refert de Afflict. *dec. 371 n. 1*. Celsus enim Tuberonem sequutus in *l. si filia 43 D. de leg. 3*, censuit, si filia pater dotem arbitrato tutorum dari jussisset, perinde hoc habendum esse, ac si viri boni arbitrato legatum esset. Cumque Labeo ibidem quæssisset, quemadmodum appareret quantam dotem cujusque filia boni viri arbitrato constitui oporteret, ait „ id non „ esse difficile ex dignitate, ex facultatibus, ex numero „ mero liberorum testamentum facientis æstimare. Quin si testator alicui taxandam dotem commiserit, suamque voluntatem declarandam, & hoc jusserit, ut istius adfirmationi staretur; servari talis dispositio debet ex *l. Theopompus 14 D. de dote prælegata*. Ubi adprobavit Scævola codicillum Theopompi, his verbis conceptum. „ Filiam meam Crispinam, quam vellem „ tradi nuptui cuicumque amici mei & cognati „ probabunt, providebit tradi Pollianus, sciens

E

„ men-

mentem meam, in æqualibus portionibus, in quibus & sororem ejus tradidi. Cumque Pollianus a marito puellæ juratus scripisset, patrem voluisse eandem quantitatem in dotem accipere etiam minorem filiam, quam major accepisset, & quaesitum esset, an eandem summam dotis nomine coheredes minori filia coheredi extra partem hereditatis præstare deberent? respondit Jurisconsultus, eum, cujus notio est, æstimaturum, ut eadem quantitas ex communi præcipua minori filia dotis nomine detur. Verum si electus per testatorem arbiter non æquam fecerit taxationem vel declarationem, recursus haberi poterit ad arbitrium boni viri, seu judicis, de Afflic. d. dec. 271 n. 9: quum Papiniano placeat, in testamentis legatum in alterius arbitrium collatum pro viri boni arbitrio accipi, l. 1 D. de leg. & fid. 2 (1). Quatenus non, si æquum sit, si iniquum arbitrium, parere debeamus in altero arbitrorum genere: sed ut ad boni viri arbitrium, redigi debeat, etsi nominatim persona sit comprehensa, cujus arbitrato fiat, ex Proculi epistola in l. societatem 76 D. pro socio.

- 6 III. Quod persona quælibet ad dotandum obligata alicui dotis nomine testamento suo legaverit, per legatum *necessarium* relinqui dicitur: ad differentiam *voluntarii*, quod fit sine ulla juris obligatione & me.

[1] Hic cum Ulpiano distinguere oportet legatum incertum, quod libere alterius voluntati, ab eo quod alicujus arbitrio confertur: hoc enim valet, illud minime. Quamquam autem (ait Jurisconsultus in l. fideicommissa 12 §. 7 D. de leg. 3) fideicommissum ita relictum non debeat, si volueris, tamen debetur, si ita adscriptum sit, si fueris arbitratus, si putaveris, si existimaveris, si utile tibi fuerit visum, vel videbitur: non enim plenum arbitrium voluntas heredi dedit, sed quasi viro bono commissum relictum. Hoc est Judici. Veteres enim boni viri arbitratu dicebant, cum neutrius eorum quorum res agebatur, sed ejus cuius nihil ea in re interesset, probatio & iudicium erat. Idemque significari voluisse illi verbis bono domino per Cæsonem de re rust. cap. 14. Hotoman. in comm. verbo. jur. v. boni viri.

& mera ex liberalitate testantium: adeo ut in priori legato dos necessaria, in posteriori autem voluntaria contineatur. Consequens inde est regulas juris in superioribus *cap.* expositas de alterutra dotis specie fere locum obtinere in alterutro legato, quatenus legatum dotis necessaræ ab oneribus per testatorem superimpositis prorsus immune sit: secus quam alterum dotis voluntariæ.

7 Eamque ob rem legatum paragi vel a parentibus, vel a fratribus, sorores a successione excludentibus, factum subrogatur in locum legitimæ vel quotæ hereditariæ, nullumque fideicommissi, vel restitutionis, vel moræ, vel conditionis onus proinde subire potest dissentiente legataria. *Nihil enim nunc dat, sed datum significat*, seu declarat debitum legitimum, *l. heredes palam* 21 §. 1 *D. qui testam. facere possunt*. Et S. Confilium decidit pro paterno legitimæ legato filiis deberi fructus a die mortis testatoris, legatoque ipso privilegia legitimæ nihil deminui, de Franch. *dec.* 575. Nisi vim legati istis in casibus inficiari velis ex eo, quod proprias tuas res legari, vel fideicommitteri tibi non posse, certum est *l. proprias* 13 *C. de legatis*: dum commoditatem aliquam tibi id legatum non affert.

8 Cum vero pater dotem pro filia promiserit, & dotem postea legaverit, si quidem marito legavit, videndum est, an legatum valeat? & non valere putavit Ulpianus in *l. cum pater* 29 *D. de jure dotium*., Nam
 „ cum creditori debitor legat id quod debet, nullum
 „ legatum est. Quod si filia legavit, valet legatum:
 „ dos enim ex promissione marito debetur, legatum
 „ filia (1). Et si quidem hoc animo testatorem esse
 E 2 „ filia

[1] Favorabilis quippe mulieri est legatum, quam promissio. Pater vivens promittendo dotem filia, quæ nullum jus in paternis bonis quaesivit, dicere potest initio legem sibi placitam. etiamsi legitimam promissio non excesserit. At moriens, nequaquam onerare quibit paragium. Quod uberius infra *num.* 149

„ filia ostenderit, ut duplicaret ei legatum, habebit
 „ utrumque: dotem, quam maritus persecutus fuerit,
 „ & legatum ex causa legati: quod si alterutrum vo-
 „ luerit habere, si mulier legatum petat, opposita doli
 „ exceptione, non alias cogetur ei heres legatum sol-
 „ vere, quam si caverit, *indemnem hoc nomine he-*
 „ *redem futurum adversus maritum ex promissione*
 „ *agentem*. Sed si maritus agat, nihil de indemnitate
 „ eum cavere oportebit: verum mulier post eum agens
 „ exceptione repellatur, quia semel dos præstita est. Huc
 „ usque Jurisconsultus. Et consentaneè Julianus in
 „ *l. tali facta* 48 §. *un. D. eodem* in tali casu, quo so-
 „ cer genero suo sic legaverat, *Lucio Titio filia meæ no-*
 „ *mine centum heres meus damnas esto dare*, respondit
 „ hanc pecuniam generum petere debere, exactam, acce-
 „ ptam legatis referri. Idemque firmavit in *l. hujusmodi*
 „ 84 §. *cum pater* 6 *D. de legat. & fid.* 1.

9 Itaque filia legatorum non habet actionem, si ea,
 quæ ei in testamento reliquit vivus pater, postea in
 dotem dederit, ex Alexandri rescripto in *l. filia* 11 *C.*
de legatis. Aut si partem legata dotis acceperit a te-
 statore parente, reliquam tantum eo mortuo petet: nisi
 heres & ab hoc decessisse testatorem ostenderit, seu vo-
 luisse partis solutione reliquum legati adimere: onus
 enim probandi mutatam esse defuncti voluntatem ad
 eum pertinet, qui solutionem recusat *l. Lucius Titius*
 22 *D. de legat. 2*. Ex facti circumstantiis proinde defi-
 niri debent quæstiones; utrum legati dotalis causa du-
 plicationem recipiat, nec ne; aut residuum legati puel-
 læ nupturæ, quæ vivo testatore post nupsit, sol-
 vi debeat: quas hinc & hinc disputant de Franch. *dec.*
 422, & de Marinis *lib. 1 resol. 93*, ibique adden-
 tes.

10 Quin si testator vivens legatam pecuniam tradide-
 rit, prævenisse legati solutionem, diemque præsumi-
 tur ex *cit. l. Lucius D. de legat. 2*: præsertim si eadem
 ex

ex infirmitate, in qua testamentum fecit, decefferit, & tradens fecerit mentionem de legato suo. Secus vero dicendum, si postquam ex infirmitate convaluerit, legatam rem, pecuniamve simpliciter dederit sine ullo ad legatum respectu: isto enim casu dationem ejusmodi referri ad donationem inter vivos irrevocabilem per posteriores tabulas legatum adimenes, censuit S. Consilium penes de Afflictis *dec. 275*.

11 Præterea legatum nupturæ puellæ relictum dotis nomine adhuc solvi debet, si ea ante mortem testatoris nupserit cum dote congrua vel incongrua, si testator sequutus sciens nuptias, legatum non ademit: vel nisi legitimæ conjecturæ ademptum non fuisse legatum suadeant, Car. Ant. de Luca *in observ. ad Franch. dec. 422 in fine*.

12 IV. *Purum* legatum dotis habebitur, cujus debendi dies statim cedit per mortem testatoris, fructus ob dilatam solutionem ad legatarium pertinent, atque ad istius heredes dos ipsa transmittitur etiam ante contractas nuptias. Illudque opponitur legato *conditionali*, cujus debitio non incipit, nisi post verificatam conditionem: adeo ut fructus interea minime quarantur legatarie, nec ista intermoriens ad sui ipsius heredes illud transmittat ceu caducum.

13 Legatum paragii in legitimæ locum subrogati gravamen etiam dilationis & moræ penitus respuit *l. quoniam in prioribus*, & *l. scimus §. cum autem C. de inoffic. testamento*, utque *purum* eatenus habetur, ut tacitam futuri matrimonii conditionem nullatenus admittat: quin & a testatore expressam ejusmodi conditionem omnino rejiciat, quotiescunque illud quantitatem legitimæ, & congruæ justæque dotis non excederit, ex recepta sententia Castrensis ad *l. Titia centum §. Titio genero D. de cond. & dem.* sic opinantis. „ Si „ statutum dicat, quod extante masculo filia non suc- „ cedat cum masculo, tunc Bartolus bene dicit verum,

quod relictum est *purum*, alias non diceretur dota-
ta, & sic non esset exclusa a statuto.

- 14 Nihilominus S. Consilium in causa Helenæ de Zu-
nica penes de Franchis *dec. 559* censuit paragium super
bonis paternis a fratre eam excludente ab intestato de-
beri tempore nubilis ætatis, intereaque alimenta ab
eodem accipere pro fructibus dotis suæ, etiamsi mini-
me illis indigeat. Quod antea probaverat Julianus in
*l. qui filium 4 D. ubi pupillus educari, vel morari de-
beat, & de alimentis ei præstandis*. Cujus hæc est
species. Pater filium heredem instituerat, filiæque do-
tis nomine, *cum in familia nupsisset*, ducenta lega-
verat, nec quicquam præterea: tutor filii a cognatis,
& a propinquis pupillæ perductus ad magistratum jus-
sus est alimenta pupillæ, & mercedes, ut liberalibus
artibus institueretur, dare: pubes factus pupillus pube-
ri jam factæ sorori suæ ducenta, legati causa, solvit.
Quæsitum fuit an tutelæ iudicio consequi posset præ-
stita pupillæ alimenta, præceptorumque mercedes? Et
Jureconsultus negative respondit: „ etsi citra magi-
stratum decretum tutor sororem pupilli sui aluerit,
„ & liberalibus artibus instituerit, cum hæc aliter ei
„ contingere non possent. Quo ex responso liquet
apertissime pupillæ alimenta in locum fructuum legatæ
dotis legitimam non excedentis subrogata fuisse, & simul
compensata, qui fructus ex legato puro legatariæ decur-
rebant. Et S. Consilium ibidem censuit fratrem sorori
ejusmodi præstare quidem alimenta uti patris heredem,
non eo charitatis & sanguinis jure, quo filios alit pater
vivens, sed in compensationem fructuum legitimæ ac
paragii ex mora debitæ solutionis.

- 15 Tacita ergo futuri matrimonii conditio prorsus eli-
minatur in legato paragii *necessario*, quod *purum* ha-
betur etiam in excessu ex præsentia testatoris volunta-
te, quoties ista nullam expressè apposuerit conditio-
nem nuptiarum. Hoc in casu legatum purum habe-
bitur

bitur usque ad legitimam quantitatem, & quoad excessum erit conditionale ex traditis per Bossium *de dote cap. 7.*, & Card. de Luca *disc. 14 de dote*. Nisi testator utilitatem excessus aperte prohibuerit filie, quæ conditionem, onusve integræ dotei impositum respueret, sicque individuum omnino voluerit legati quantitatem: tunc enim vel mulier integrum legatum exigens consentire ipræsumitur voluntati disponentis, vel ab excessu legitimæ se abstinere debet, si liberum paragium consequi velit (1).

16. *Incerta* quoque dotis legatum paternum *purum* fere est, nec moram, neque conditionem continens.
 „ Quæ enim mora est (inquit Papinianus in *l. i D. de leg. 2*), in boni viri arbitrio; quod injectum legato
 „ velut certam quantitatem exprimit, pro viribus videlicet patrimonii?

17. *Voluntarium* vero legatum vel dotis certæ, vel incerti paragii, quod fiat ab extraneo testatore, atque in locum legitimæ, aut necessariæ dotationis non subintret. quodcumque onus admittit, ac modum, conditionemque tam expressam, quam tacitam futuri conjugii. Ideoque appellatur, atque in dubio præsumitur *conditionale*, quod non nisi post contractas nuptias deberi incipiat, & ante nec peti, nec transmitti possit, nullaque intersturia pariat. Nihilominus modo clara, modo ex conjecturis inducta voluntas disponentis extranei proferre solet purum quoque legatum dotis: idque ex facti circumstantiis peculiaribus pendere affirmat Card. de Luca *in sum. dot. n. 70*. Puta, si fructus intermedii temporis puellæ testator solvi

E 4

man-

[1] Quare cautelam heic Mariani Socini adhibere solent testatores, qui prius existimavit filio heredi instituto cum onere fideicommissi posse patrem prohibere detractionem legitimæ, si eum sub conditione sic instituerit in tota hereditate, ut fideicommissio legitimam quoque portionem suam subiciat. De quo in *traç. de fideicom. sub cap. de detract.*

mandaverit, si disponendi facultatem ei ante nuptias morienti concefferit, si vocabulum dotis adhibuerit ad demonstrandam potius executionem legati gratuiti, quam voluntatem futurarum nuptiarum, si puellæ in ftatu cælibatus permansuræ dotem reliquerit, five quovis alio modo noluisse legatariam conditioni fubjicere fignificaverit.

- 18 Cæteræ autem quæftiones in legatis dotalibus incidentes ob diem, & moram, & modum, & conditionem, & demonstrationem, caufamque five finalem, five impulſivam, definiendæ funt fecundum regulas communes legatorum, & fideicommiſſorum, de quibus in *tract. de fideicommiſſis. & in ſeq. cap. 6. n. 11. ad 15.*

C A P. VI.

DE SOLUTIONE DOTIS.

- 1 *Obligationem ſemel natam conſequitur ſolutio.*
- 2 *Marito, non uxori ſolvi dos debet.*
- 3 *Nec ſoluto matrimonio uxor exigendæ dotis a promiſſoribus habet actionem perſonalem, niſi heredes mariti eidem jus ceſſerint exigendi.*
- 4 *Sed realem & hypothecariam duntaxat.*
- 5 *Legatam vero dotem exigit ſine ceſſione.*
- 6 *Pater mariti, niſi receperit ipſe dotem, de peculio, deque in rem verſo tantum pro reſtituenda dote tenetur.*
- 7 *Apud filium tamen, qui onera ſui conjugii ſuſtineat, dos eſſe debet.*
- 8 *Parentes filio dotem recipienti conſentientes non tenentur Neapoli ad reſtitutionem, niſi realiter pro rata hereditatis filio prædefuncto debita.*

- 9 Pater præterea solus dotem nurui restituit, etiamsi una cum patre illam receperit.
- 10 Sed jure communi omnes dotem exigentes in solidum tenentur.
- 11 Non nisi post initas nuptias dies solvenda dotis ferre cedit ac venit: quasi dotis etiam ante.
- 12 Atque in diem si promissa sit, cedit statim post nuptias, sed non venit.
- 13 A die nuptiarum annus dilatae solutionis computatur.
- 14 Ante conditionis eventum nec cedit, nec venit dies solutionis.
- 15 Pendente conditione dos perit periculo uxoris, non mariti.
- 16 Solutio pro satisfactione generatim accipitur.
- 17 Traditio rerum æstimatarum solutionem continet.
- 18 Nomen debitoris cessum marito nomine dotis æstimata, ipsius viri accipientis damno cedit, sed inæstimatum damno mulieris.
- 19 Per acceptilationem quoque solutio fit dotis.
- 20 Tam scripturis, quam testibus, cæterisque legitimis conjecturis probatur solutio dotis.
- 21 Confessio recepta dotis quandoque sub spe futura numerationis, vel simulate fit.
- 22 Quæ in dubio non præsumitur donandi animo facta, & exceptioni dotis non numeratae obnoxia est.
- 23 Intra annum ista exceptio admittitur post matrimonium annotinum: intraque tres menses post conjugium diuturnum annos decem non excedens: post decennale perit.
- 24 At Neapolit. & Barenf. consuetudines contra dotale instrumentum nullam fere probationem admittunt.

- 25 *In simulata dotis scriptura veritas est attendenda
paſſorum.*
- 26 *Pro accepto vir habens majorem, quam non acce-
pit dotem, ſubi obligationem reſtituenda totius
ſumma conſeſſa.*
- 27 *Creditoribus tamen ſuis non iſtiusmodi conſeſſio
nocebit.*

Obligatio dotandi ſemel aut ipſo jure, aut ex pro-
miſſione, aut ex legato nata, illud juris vinculum
1 inducit, quo debitor ad ſolutionem obſtringitur, co-
giturque. Hac idcirco de re inſpicere oportet perſonas
exigere dotem valentes, tempus exigendi, ſpecies ſo-
lutionis, & modòs iſtam probandi.

2 1. Ad perſonas quod attinet. Non uxori, ſed marito
contra ſocerum, qui dotem promiſerit, ejuſque ſuc-
ceſſores competit exactio dotis *l. ſi pater § C. de dot.
promiſſione*. Si autem quaeris, quomodo ab heredibus
ſoceri maritus exigere dotem poteſt, cum eam mulieri
redditurus eſt? Reſpondit Paullus, quum uxor actio-
nem de dote ſua recipienda habere cœperit, (puta per
divortium, aut per mortem viri ſoluto matrimonio)
neceſſe habebit maritus, ejuſve heres aut exactam do-
3 tem, aut actiones ei præſtare: nec ullam actionem ha-
bebunt ſoceri heredes adverſus eum, abſurde dicentes,
dolo videri eum facere, qui petit quòd reſtituturus eſt:
non enim ipſi eidem quem convenit, ſed alii reſtitutu-
rus petit. Idque probatum & receptum in S. Conſilio
teſtatur de Franchis *dec 33* quoad dotem promiſſam,
non vero legatam: propterea quod in contractibus plus
attenditur pactum & contrahentis perſona, quam al-
terius contemplatio perſonæ; & actio contrahentibus
iſtis acquiritur, non ei, cujuſ contemplatione contra-
hitur. Quamobrem, donec vir vivat, uxor nullam
habebit actionem perſonalem exigendi dotem ſuam a
pro-

promissoribus, eorumque heredibus sine cessione viri sui, eique contra impedire nequit exactionem a promissoribus, qui necesse non habet consensus uxoris ad agendum (1). Atque in Regno generatim soluto etiam matrimonio actionem exigendæ dotis viro, ejusque heredibus competere speciatim, animadvertit de Franch. *ibid. n. 7*. Quum enim actio ejusmodi resideat in persona viri, illo mortuo transit ad ejus heredes, non ad uxorem *l. quum heredes 23 D. de acquir. possess.*

4 Nihilominus actione hypothecaria posse mulierem soluto matrimonio jure suo, & sine viri heredum cessione agere contra quoslibet possessores bonorum ejus, qui dotem promisit, ne dum heredes, sed etiam extraneos, & contra nomina debitorum ipsius promissoris, primum censuit Baldus in *d. l. si pro te pater C. de dotis promissione*. Quam sententiam in jure fundatam & rationibus, & auctoritatibus suffultam dicit de Franch. *ibid. n. 6*: subdens jure communi dubitari posse, an facienda sit prius discussio contra principalem debitorem, quæ jure Regni per Pragmaticas & clausulas precarii, & constituti appositas in dotalibus instrumentis necessaria non est, *Aff. dec. 139*.

5 At vero si *legatum* dotis exactum a viro non fuerit, mulier soluto matrimonio actionem habet directam exigendi sine prævia cessione *l. tali facta §. 1 D. de jur. dot.* Ad hanc idcirco rem discrimen maxime observandum inter dotem promissam, ac legatam, monuit de Franch. *d. dec. 33 n. 10*.

6 Si maritus ut filius familias, dos patri regulariter solvi debet, onera matrimonii sustenturo, exactamque

[1] Ex antiqua Barenfi cons. *maritus sub tit. de jur. dot.* maritus de dote exigenda agens uxoris quoque voluntatem exquirat, quamvis & ea agere posset renitente. Hodie tamen (ut *ibid.* observat Maxilla) solus maritus agit sine consensu uxoris pro dote sibi promissa.

que dotem nurui post dissolutum conjugium restitu-
turo, ut mulier majorem habeat cautelam. Etenim si
filio familias dos data est, ipse quidem dotis actione
tenetur, pater autem ejus de peculio, ex disputatione
Tryphonini in *l. si filiofam. 53 D. sol. matr.* Sed si so-
cero data sit, adversus focerum agetur, neque pote-
rit cum marito experiri, nisi patris heres extiterit: si
autem filiofamilias jussu soceri data sit, adhuc absolu-
te focer tenebitur: si eidem filio non jussu patris, ni-
hilominus cum focero agi oportere ad id, quod est in
peculio, vel in rem patris versum est, Ulp. in *l. si cum
dotem 22 §. transgrediamur 12 D. eodem*. Præte-
reaque, ut Paullus respondit, in rebus dotalibus
etiam pater mariti dolum, & culpam præstare debet
l. mulier bona 72 §. 1 D. de jure dotium. Ulpianus
insuper quæstionem agitavit, si filio dos data sit, an
pater duntaxat de peculio conveniretur? Et arbitratus
est non solum de peculio, sed & si quid præterea dolo
malo patris capta, fraudataque est mulier, competere
actionem *l. in bonæ fidei 36 D. de peculio*.

7 Penes filium vero, qui onera sui matrimonii susti-
neat, dos esse debet, ex Paulli axioma in *l. si is 56 §.
1 D. de jure dotium*. Idcirco si a patre seorsim habi-
tet cum uxore sua, vel emancipatus sit filius, huic,
non patri dos persolvi debet, ut liberatio promissoris
fiat.

8 Ex Neap. conf. 1, & 2 *de patre recipiente dotes si-
mul cum uxore & filio* cautum est, filio mortuo, qui
duxit uxorem, & dotem recepit cum consensu patris,
vel matris, aliorumve ascendentium, parentes ipsi,
qui consensum præstiterunt, ad restituendas nurui do-
tes non tenentur, donec vixerint; sed heredes ipso-
rum parentum solummodo reddere solutam dotem de-
bent usque ad æquivalentem quotam hereditatis, quæ
ad prædefunctum filium, si supervixisset, pertineret.

9 Si autem pater & mater una cum filio conscripserint
in

in dotali instrumento dotem nurus recepisse, in causa restitutionis pater solus, si erit solvendo, eam red-
dere tenetur.

10 Jure tamen communi videntur omnes obstricti ex æquis partibus, mulier suam in solidam actionem dividere si velit *l. reos promittendi* 11 *D. de duobus reis stipul. & promitt.*

11 II. Tempus solvendæ dotis fere post contractas nuptias statim cedit & venit: si enim sequutæ non sunt nuptiæ, agi non potest ob tacitam futuri matrimonii conditionem, quæ inest in dotium promissionibus, ut supra dictum est *cap. 1 n. 5*, & *cap. 3 n. 14*, impediens nasci obligationem, etiamli expressa mentio habita non sit futurarum nuptiarum: magis enim res, quam verba intuenta sunt cum Paulo in *l. promittendo* 41 *D. de jur. dot.* Nisi agatur de *quasi dote* expressim ante nuptias, vel pure sine conditione futuri conjugii promissa, aut legata, vel de paragio in locum legitime debito: quia ante diem nuptiarum pecunia quasi dotalis peti potest, & actio exigendi in hisce casibus transmittitur ad heredes, de Franch. *dec. 618.*

12 Si tamen promissio, aut legatum diem contineat, ipso nuptiarum die cedit dies solutionis, sed nondum venit, nisi tempus præfinitum effluxerit, *l. cedere diem* 213 *D. de ver. sign.* Istoque casu post initas nuptias statim incipit deberi pecunia, licet peti non possit ante adventum constitutæ diei: pariterque ad heredes

13 jus exigendi transfertur. Tali autem facta stipulatione: decem in anno proximo dotis nomine dare spondes? si quæris, annus ex quo tempore sit numerandus: utrum ex die stipulationis, an ex die nuptiarum? Responsum Juliani supra jam allatum est *cap. 3 n. 13*, ex die nuptiarum annum esse numerandum: ne si aliter observaremus, nuptiis intra annum minime factis, videri possit dos ea obligatione deberi *l. tali facta* 48 *D. de jur. dot.*

14 Quoties autem alia conditio expressa ultra tacitam futurarum nuptiarum stipulationi, legatove dotis adjecta sit, nec cedit, nec venit dies solutionis pendente adhuc conditione, *d. l. cedere diem*.

15 Si a debitore mulieris sub conditione dos promissa fuerit, & postea, sed antequam maritus petere possit, debitor solvendo esse desierit, magis periculum ad mulierem pertinere placet: nec enim videtur maritus nomen debitoris secutus eo tempore, quo exigere non potuit. Quod si jam tunc debitor, cum sub conditione promitteret, solvendo non fuerit, periculum viri esse, quod sciens tale nomen secutus videretur, quale initio obligationis fuerit, Paul. in *l. promittendo* 41 §. 3 *D. de jur. dot.*

16 III. Quoniam vero dilata exactio, vel non facta solutio pro solutione aliquando habetur, liberationem in promissoribus inducens, & vicissim obligationem restituendi in viro, ejusque heredibus; opere pretium est species solutionis dotalis edisserere. Profecto „ solutionis verbum pertinet ad omnem liberatio- „ nem quoque modo factam: magisque ad substantiam „ obligationis refertur, quam ad nummorum solutio- „ nem, ait Paulus in *l. solutionis* 54 *D. de solutioni- „ bus*. Et cum Ulpiano „ solvere dicimus eum, qui fa- „ cit, quod promisit, *l. solutionis* 176 *D. de verb. „ sign.*

17 Traditio rerum dotalium æstimatarum præfert dotis solutionem. Si rem æstimatam mulier in dotem dederit, deinde ea moram faciente in traditione, in rerum natura esse desierit, actionem restituendæ dotis ei non dari putavit Ulpianus in *l. si rem* 14 *D. eodem*: quia facta non est solutio. Quod si per eam non stetisset, perinde pretium soluto matrimonio aufert, ac si tradidisset: quia quod evenit in iactura æstimatæ rei, emtoris mariti periculo esse, respondit Pomponius in *l. quod si* 15 *D. eodem*.

18 „ Si nomen sit distractum, (quemadmodum dotis æstimatæ causa datum marito distrahitur) „ Celsus scribit locupletem esse debitorem, non debere præstari a distrahente: debitorem autem esse, præstari debere, nisi aliud convenit. Ideoque nomen debitoris æstimatum, licet inexigibile, vir accipiens sibi præjudicat, sibi que tribuat, si sciens ita receperit. „ Qui autem cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus, Ulp. in *l. qui cum alio* 19 D. de reg. juris. Verum si expresse datum non sit in solutum, vir non debet censeri emtor nominis, neque obligatus ad restituendam pecuniam, sed nomen ipsum doti acceptum, ne mulier cum viri heredum jactura lucretur, ut decisum refert de Franch. dec. 108.

19 „ Accepti quoque ratione dos constituitur, (simul ac brevi manu traditur) „ quum debitori marito acceptum feratur dotis constituendæ causa, ait Paullus in *l. promittendo* 41 §. 2 D. de jur. dot. Puta, si mulierem nupturam sponsus ejusdem debitor sic interrogaverit: *quod ego tibi debeo, habes ne acceptum dotis nomine?* Et ea responderit: *acceptum habeo.* Aut sic cum Ulpiano: *accepta facis decem dotis nomine? facio,* illa responderit, *Isane & sic* 7 D. de acceptilatione. Aut si formulam dictionis adhibens nupta vel nuptura sic pronunciaverit: *quod mihi debes, vel quod mihi filius tuus debet, doti tibi erit, l. si pater* 44 §. 1 D. eod. Sævola ait matrimonii causa acceptilationem interpositam non secutis nuptiis nulla esse, atque ideo suo loco minere obligationem, nec liberationem contingere, *l. licet soleat* 43 D. de jur. dot. Efectus tamen acceptilationis nominis dotis alius est in obligatione debitoris pura, alius in obligatione conditionali. Si pura quidem sit obligatio debitoris mariti, quæ accepto lata est, non ipsa iam restituenda sit, sed solvenda dos secundum sua tempora. Sin ve-

ro obligatio in diem fuit, nec ante solutum matrimonium dies obligationis præterit, restauranda est in diem pristinum obligatio. Similique modo si conditionalis fuerit obligatio, quæ in dotem conversa est, & pendente obligatione solutum fuerit conjugium, obligatio sub eadem conditione restitui debet. Sed si conditio extiterit constante matrimonio, ex die soluti matrimonii tempora exactionis numerantur, *d. l. licet soleat*.

20 IV. Quod ad probationem. Susceptio & solutio dotis scripturam non requirit, amissisque instrumentis sine dubio cetera probationum indicia jure prodita non habentur irrita *l. cum citra fidem 15 C. de jur. dot.* Nihil enim prohibet, & si sine scriptis dos vel detur, vel promittatur, vel suscipiatur, intelligi factam stipulationem ex utraque parte, & perinde vim habere, ac si fuerit scripta, dummodo legitimis conjecturis & præsumptionibus, testibusque idoneis, aliisque documentis probetur *l. un. §. & nemo C. de rei uxoria actione*. Communes itaque sunt doti cum reliquis contractibus scriptura non consistentibus regulæ probationum.

21 Confessio quidem receptæ dotis in scriptis, vel sine scripto habita veritatem exactionis & solutionis semper non indicat, quum sæpe revocetur in dubium, ceu facta sub spe futuræ numerationis, vel ad pompam ante nuptias per virum, qui cito uxorem ducere exardescens, vel magnam accepisse dotem ostentare affectans, conscribere solet instrumentum receptæ dotis, quam revera non acceperit. Et quoniam, dotem numeratio, non scriptura dotalis instrumenti facit *l. 1 C. de dote cauta non numerata*; confitenti non nocebit unquam non vera, aut simulata dotis confessio.

22 Neque præsumitur in ambiguis scripta, sed falsa confessio per maritum animo donandi facta, juxta veriore DD. sententiam: nanque cum Marciano solutam pecuniam intelligimus utique naturaliter

ter, si numerata sit creditori *l. solutam* 49 *D. de solut. & liberat.* Et ubi alia diversæ voluntatis conjectura sumi potest, donatio in dubio non censetur tanquam odiosa: „quis enim ita resupinus est, ut facile suas „pecunias jactet, & indebitas effundat, *l. cum de indebito* 25 *D. de probationibus.* Ideo locus erit exceptioni non numeratæ dotis nedum marito contra promissorem, ejusque heredes dotem constante matrimonio exigenti; sed etiam heredibus mariti contra mulierem soluto matrimonio repetentem: socero etiam, ejusve heredibus, si eum cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit, *l. in dotibus* 3, seu *fin. C. de dote cauta non numerata.*

23 Opponi autem debet hæc exceptio intra annum continuum a morte mariti, vel mulieris, seu a die soluti matrimonii computandum *d. l. in dotibus*: dummodo intra biennium a die falsæ cautionis solvatur matrimonium. Si vero ultra biennium usque ad decem annos conjugium constiterit, & marito, & heredi ejus intra tres menses querela, seu exceptio ejusmodi permittitur. Sed si decennium transcurrerit, omnino denegatur, & opponi amplius nequit: permessa tantum restitutione in integrum ob minorem ætatem, aliamve causam forsan competente, ut Justiniano placuit, Nov. 100, unde sumta est *auth. quod locum habet C. eod.* Profectio ex diuturna taciturnitate præsumta inducitur renuntiatio *l. cum post divortium* 69 *D. de jur. dot.* Inibi enim ex patientia & scientia viri longo tempore non exigentis dotem id convenisse tacite videtur Papiniano, ne dos quæ promissa fuerat, petatur: & post, si petere cœperit, taciti pacti exceptione petitor repellatur. Quod consentaneum est celeberrimæ ejusdem Jurec. regulæ in *l. Procula* 26 *D. de probat. & presunt.*, per quam ratio sanguinis, longi temporis taciturnitas, mutua rationum redditio & computatio tacitam remissionem, causantur fideicommissi, pariterque dotium,

aliorumque jurium. Si quid autem istorum trium requisitorum defecerit, facta non præsumitur remissio, ut notat *ibid. gl. Gothofredi*.

24 Absona proinde a jure non videtur neapolitana *cons. ult. de jure quarta*, per quam contra instrumentum dotale nulla fere probatio admittitur (1). Nam ipso jure præsumitur id placuisse stipulantibus, quod scriptum rite est, acceptumque vicissim habuisse, quod re vera non acceperint.

25 Et quoties ostentandi causa & simulandi amplam dotis constitutionem, quæ modica & minor revera sit, maritus receptionem majoris quantitatis conscripserit, tunc magis veritas, quam simulatio attendenda est ex eorum rubricæ Pandectarum axioma: „ plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur. Et cum Ulpiano „ semper in stipulationibus & in cæteris contractibus id sequimur, quod actum est *l. semper 34 D. de reg. juris*. Nec enim simulatio plus uni paciscentium, quam alteri prodesse, aut contra obesse debet. Ea idcirco quantitas doti computabitur a bono viro tam pro cogendis promissoribus ad solutionem, quam marito, ejusque

[1] In Civitate quoque Barensi „ moribus receptum est, ut dos nunquam sine scriptura nulla ratione probetur, nisi ante patriæ infortunium matrimonium contiterit fuisse contractum. Sed si data negetur, aut reddita, pars inficiantur se reddat idoneam sacramento. De dotibus quæ ante casum patriæ data dicuntur, hæc provisio a sapientibus est introducta, ut si instrumenta dotalia dicantur amissa, inspecta qualitate personarum & patrimonii facultate justa dos arbitrio judicis statuatur, quæ talibus matrimoniis potuit convenire: & si de instrumentorum casu & dotis qualitate a muliere, vel ejus hæredibus cum judicis taxatione ne jurerent, ut locus pateat actioni. Ita cautum est in Barensi *cons. moribus, & seq. de jure dotium*. Et per aliam ejusdem loci *cons. licet sub tit. de testib.* „ licet viva vocis testimonio sit credendum, tamen interdum fides testium minus sufficienter judicantur, utpote si dos petatur. Istosque mores promanasse ex jure Longobardorum, satis innuunt leges eorundem & præsertim *l. 1 de his que a viro in muliere & l. fin. de his que sine voluntate mundualia*.

CAP. VI. DE SOLUTIONE DOTIS 83

ejusque heredibus ad restitutionem, quæ, simulatione
 semota, sit revera promissa vel soluta *l. si pater dotem*
12 §. 2 D. de pactis dotalibus. Ubi Paulus exceptio-
 nem denegat ei mulieri, quæ pacta sit, ne amplius
 „ quam pars dimidia dotis a se petatur, & pœnam
 „ stipulata sit; si alterutro ea contenta non fuerit.

26 Cæterum quod de suo maritus constante matri-
 monio donandi animo in dotem expresse adscripsit,
 coguntur ejus heredes uxori præstare, *ex l. quod de*
suo 2 C. de dote cauta non numerata. Eamque ob rem,
 ubi dotis solutæ confessionem legitime confectam aper-
 ta donandi voluntate non revocavit usque ad mortem,
 quamvis revera soluta non fuerit, dotem integram tunc
 mulier recte poterit ab heredibus petere.

27 Sed confessio istæc nequaquam officit creditoribus
 viri, tam si tacita ex juris præsumptione ob longi tem-
 poris lapsum, quam si expressa fuerit. Creditores
 enim, qui hypothecam quæverint ante confessionem
 ejusmodi, exceptionem non numeratæ pecuniæ, vel
 dotis semper possunt adversariis opponere, tametsi
 debitor eam intra statuta tempora nunquam objecerit
l. si cui 15 C. de non numerata pecunia. Periniquum
 porro est fictam dotem antiquioribus creditoribus præ-
 ferri, qui veram pecuniæ creditæ numerationem præ-
 stiterunt. Secus tamen dicendum erit de acceptilatione
 dotis, vel ficta confessione ante nuptias, & ante cre-
 ditorum hypothecas habita sine dolo ac fraude, ex
 iis, quæ tradit Gothofred. ad *l. assiduus 12 C. qui po-
 tiores in pignore habeantur lit. l.*

C A P. VII.

DE USURIS ET FRUCTIBUS DOTALIBUS .

- 1 *Usura dotales vicem fructuum obtinent .*
- 2 *Qua marito conjugalia onera ferenti debentur a die , quo peti potest solutio dotis .*
- 3 *Etiam sine ulla interpellatione , & conventione .*
- 4 *Secus quam in aliis contractibus , in quibus sine interpellatione , moraue regulari non decurrunt .*
- 5 *Mora regularis ab irregulari distinguitur .*
- 6 *Et quamvis in arbitrium mariti collata sit petitio dotis , usura decurrunt a die nuptiarum sine interpellatione .*
- 7 *Pariterque si alterius arbitrio fuerit taxatio dotis remissa .*
- 8 *Contra minores quoque & feminas dotem solvere debentes currunt sic interusura .*
- 9 *Cumulata nimis usura dotales usuras quandoque pariunt marito damnum exinde passo : vel si conventum sit easdem in sortem redigi ad tempus .*
- 10 *At quousque onera matrimonii vir non sustinet , dotales usuras non quarit .*
- 11 *Vel jure actionis , vel officio judicis usurae istae postulantur .*
- 12 *Taxata a paciscentibus usurae debentur , dummodo decimam sortis partem non excedant .*
- 13 *Alias iudex eas taxabit ex more regionis .*
- 14 *Ex Regni consuetudine solvuntur ad rationem ducatorum 6 $\frac{2}{3}$ pro 100 usurae dotium , & antefati ad rationem 5 pro 100 .*
- 15 *Pro dote in rebus mobilibus inestimatis promissa*
non

CAP VII. DE USUR. ET FRUCT. DOT. 85

- non currunt usurae, nisi post interpellationem.
- 16 Prædiorum vero dotalium inæstimatorum fructus cedunt in locum usurarum.
 - 17 Et fructus etiam excessivi ex oppignerato fundo per maritum percepti ei omnes cedunt.
 - 18 Acceptio pecuniæ dotalis in dubio remissionem usurarum non causatur.
 - 19 Mulieri vel interusura dotis restituendæ, vel antenuptialia petenti, minus quam viro favent leges.
 - 20 Soluta matrimonio post annum luctus jure communi usuras petit vidua, ex neap. cons. alimenta quoque intra annum.
 - 21 Filii maternas dotium usuras titulo lucrativo acquirunt post interpellationem.
 - 22 Antenuptiales usurae fere interpellationem, litisve contestationem requirunt.
 - 23 Non tamen usurae paragii, quod in locum legitimæ subrogatur.
 - 24 Sed alimenta fratres Neapoli præstant sorori ante nubilem ætatem pro paragii fructibus, qui postea taxantur ad rationem 5 pro 100.
 - 25 Minori etiam feminae sine interpellatione usuras tribuunt leges.
 - 26 At pendente dilatione conventionali suspenditur usurarum cursus.
 - 27 Et ubi solutionis mora proveniat ex culpa creditoris.
 - 28 Longævo quoque silentio amittuntur usurae.
 - 29 Nisi voluntas eas non remittendi ex circumstantiis conjiciatur.

- 1 „ **U**suræ vicem fructuum obtinent ; & merito
 „ non debent a fructibus separari : quemadmo-
 dum in judiciis bonæ fidei generatim servari docuit
 Ulpianus in *l. usuræ 34 D. de usuris & fructibus &*
caussis & omnibus accessionibus & mora. Quare
 2 statim ac tempus solvendæ dotis advenerit , quoadul-
 que solutio differatur , interusura & fructus tam na-
 turales , quam civiles continuo debentur marito. Nan-
 que (ut Ulpianus sine discretione temporis genera-
 tim affirmavit) „ dotis fructura ad maritum pertinere
 „ debere æquitas suggerit : cum enim ipse onera ma-
 „ trimonii subeat , æquum est eum etiam fructus per-
 „ cipere *l. dotis fructum 7 D. de jur. dotium*. Et
 Tryphoninus ideo putavit „ post contractas nuptias
 „ sequuti temporis usuras non esse dotales in *l. si mu-*
lier 77 D. eodem ; quia dotem non augent , easque
 pleno jure uti fructus dotales maritus facit suas , ne-
 dum secundum leges , verum etiam secundum canones.
 Innocentius enim III generum ad fructus possessionum ,
 quæ sibi a socero essent pro dote pignori obligatæ ,
 computandos in sortem , non censuit compellendum ,
cap. cum salubriter 16 de usuris. Qua ex decretali
 perspicuum est omnes pignoris dotalis fructus inte-
 gre marito adquiri sine labe usuraria , ut infra n. 17.
 3 Et nisi dilatio solvendæ dotis conventa sit , usu-
 ræ dotales decurrunt a momento ad momentum a die
 contracti connubii , licet minime promissæ , nec con-
 ventæ , & sine interpellatione : quoniam favore dotis
 dies ipsa debendi interpellat pro homine , & ipsa one-
 rum conjugalium sustentatio moram interusurii causa-
 tivam operatur , & morosum efficit debitorem : non
 aliter quam in casu *l. magna 12 C. de contrab. stipul.*
 Ex qua sciat „ minime se posse debitor ad evitandam
 „ moræ pœnam stipulatam objicere , quod nullus
 „ eum admonuit ; sed etiam citra ullam admonitio-
 nem

nem eidem pœnæ pro stipulationis tenore fiet obnoxius : quum ea , quæ quis promisit , ipse in memoria sua servare , non ab aliis sibi manifestari debeat potest .

- 4 Hoc igitur discriminis est inter dotis interusurium , illudque aliorum contractuum tam bonæ fidei , quam stricti juris debitum ob moram ratione lucri cessantis & damni emergentis : propterea quod sine stipulatione non decurrit in contractibus bonæ fidei , nisi a die contractæ moræ : & in contractibus stricti juris a die litis contestatæ *l. usuræ* , & *seq. D. de usuris* . Mora autem fieri intelligitur (inquit textus in *l. moræ 32 D. eod.*) non ex re , sed ex persona ; idest si interpellatus opportuno loco non solverit , quod apud judicem examinabitur : & in bonæ fidei contractibus ex mora usuræ debentur . Exinde moram *regularem* , quæ interpellationem creditoris , litemve contestatam exigit , distinguunt a mora *irregulari* , quæ sine requisitione contrahitur , de *Franch. dec. 16* .

- 6 At vero , etiam si dotis solutionem arbitrio viri & ad omnem ipsius requisitionem & beneplacitum promiserint dotantes , adhuc sine interpellatione currunt usuræ ex *l. cum stipulatus 113 D. de verb. obligat.* Ubi Proculus aperte probavit arbitratu creditoris , in quem factio operis , pariterque solutio collata sit , moram & moræ pœnam in stipulatione comprehensam minime tolli .

- 7 Quemadmodum & si alieno arbitrio dos taxanda sit , & quantitas ejusdem fuerit incerta , adhuc usuræ intermedii temporis pendente taxatione debentur , propterea quod substantia debiti jam certa est , *Card. de Luca disc. 161 de dote num. 17* . Minime vero , si iudex congruam dotem ex officio taxaverit filix nuptæ , patre invito vel inscio . Hoc enim casu non quidem a die nuptiarum , sed a die constitutæ dotis decurrunt usuræ , nec taxatio ista retrahitur , *Rota par. 4 re-*

cent. tom. 2 dec. 282. Card. de Luca loc. cit. num. 33

8 Nec minor ætas, nec sexus imbecillitas a dotalium usurarum solutione valet excusare in dote necessaria, Card. de Luca dicto *disc. 161 num. 11*: quoniam privilegia minorum privilegiis dotium conquassantur, & æquitas non patitur maritum sine commodo fructuum dotalium sentire incommoda conjugii. Præsertim vero, si mora istæ irregularis cum defuncto natu majore cæpta sit, decurret quoque in minorem ejus heredem, ex Paulo in *l. Æmilius 38 D. de minorib. de Franchis dec. 16 num. 9.*

9 Usurarum quoque usuras, si priores usuræ centum ducatos excefferint, deberi, scribit Amend. ad de Franchis *dec. 217 num. 2.* Quod verum tunc esse videtur, ubi positivum damnum & gravis jactura bonorum marito emerferit ex diutina usurarum, fructuumque dotalium mora & dilatione. Aut si ita conventum sit, ut fructus dotales in sortem vertantur ad tempus aliquod, & post ex sorte coagmentata fructus vir percipiat: hoc etiam casu (ut Ulpianus docuit), erunt
 „ in dote fructus, & fruatur iste vir usuris, quæ ex
 „ fructibus collectis, & in sortem redactis percipi
 possunt *l. si convenerit 4 D. de pact. dotalibus (1).*

10 Contra pro eo tempore, quo vir onera matrimonii non sustineat (puta si mulier stetit in suorum pa-

ren-

[1] Hæc usuras ex multiplicatis in sortem redactis obli-
 verientes *anatocismi anniversarium*, usuræ *renovationem sin-*
gularum annorum appellavit Cicero *lib. 5 ad Artie. ep. ult.*
 „ Interim cum in edicto translatitio centesimas me obsex-
 „ vaturum haberem, cum *anatocismi anniversario*, ille ex syn-
 „ grapha postulabat quaternas. Priores enim usuræ erant
 menstruæ, posteriores vero annuæ, quum non nisi anno var-
 tente solverentur ejusmodi anatocæ, uti D. Gothof. ad eund.
 ep. notat. Idque liquet ex eodem Tullio, qui *ep. 1 ad*
 Artie. eadem de re sic scribit: „ *conseceram*, ut solverent
 „ centesimis sexennii ductis *annuæ renovatione singularum an-*
 „ norum. At Scæpius quaternas postulabat.

CAP. VII. DE USUR. ET FRUCT. DOT. 89

rentum domo seorsim a viro) ob cessantem finem legis, lex ipsa dotales usuras præcipiens cessare debet. Meritoque respondit Papinianus, quod „ in domum „ absentis mariti uxore deducta, nullis in eam inter- „ ea ex bonis viri sumptibus factis ad alimenta uxoris „ promissas usuras reversus vir improbe petit *l. cum post divortium* 69 *D. de jur. dotium*. Eademque ratione, si pactum dotale intervenit ejusmodi, ut maritus fructus in dotem converteret, & mulier se, suoque aleret, vel tueretur, & universa onera sua expediret, quare cum Ulpiano non dicas conventionem valere? Sed si convenierit, ut fructus in dotem, seu sortem dotalem semper converterentur, ratum non esse pactum, idem Jurisconsultus cum Marcello sensit: prope enim indotata mulier hoc pacto fieret, & sterilis dos esset: erunt igitur in dote fructus, & fruetur vir usuris, dicta *l. si convenierit* 4 *D. de pact. dotal.* (1). Cæterum quoad usuras illicitas cum sorte mistas, ipsas tantum non deberi constat, sortem utique non vitare, ex Paulo in *l. usuras* 20 *D. de usuris*. Et sive supra statutum modum quis usuras stipulatus fuerit, sive usurarum usuras, quod illicitè adjectum est pro non adjecto haberi, & licitas peti posse, placuit Martino in *l. placuit* 29 *D. de fructibus*.

11. Dupliciter postulari possunt dotales usuræ: vel scilicet *jure actionis*, si pacto expresso conventæ sint; vel *officio judicis*, ubi deductæ non fuerint in pacto.

12 Si

[1] Ex dictis facile conciliatur Papinianus cum Tryphonino. Ille in *l. cum post divortium* 69 §. 1 *D. de jur. dot.* „ usuras promissæ dotis portionem esse pronuntiavit, quia ea usque ad diem nuptiarum decurrendas mulier nuptura in sortem dotis promissit. Hic vero in *l. si mulier* 77 *D. eod.* „ post contractas nuptias secuti temporis usuras non esse dotales „ affirmavit.

Si pro dote promissa usuras daturum focer tuus sponndit, id quod deberi ostenderit, competens iudex solvi tibi præcipiat, Gordianus in *l. si pro dote 2 C. de dot. promiss.* Unde liquet pacto contrahentium recte constitui taxam usurarum modo minorem, modo majorem, dummodo non excedat rationem decem pro quolibet centenariio probatam in bulla Nicolai Papæ V. quæ incipit *solicitudo pastoralis*, impressa atque pro hoc Regno recepta in *prag. 1 de censibus*. Per quam census annuus, fructusque civilis nequit decimam partem fortis excedere (1). Et Rocc. *resp. 39 to. 2*, laudatus per C. A. de Luca adde Franch. *observ. 217*, taxatum dotis interusurium a S. C. ad rationem 10 pro 100 refert in casu, quo vir pro legato dotium uxori suæ reliquerat capitalia census consignativi, seu nomina debitorum, qui decimam sortis partem quotannis pro censu solvebant.

- 13 Deficiente pacto, si commune jus attendamus, „ arbitrio iudicis usurarum modus ex more regionis, „ ubi contractum est, constituitur: ita tamen ut legem non offendat, juxta regulam a Papiniano traditam in *l. 1 D. de usuris*. Bonus autem vir congruam faciet taxationem inspecta quantitate fructuum, quos pecunia dotalis producere solet in loco, & lucri cessantis, damni que emergentis, itemque industriæ personarum in usu negotiandi.

14 Hoc

[1] Justinianus autem in *l. eds qui 26 C. de usuris* defini-
verat rationem usurarum personis illustribus usque ad tertiam
partem centesimæ, seu trientem quotannis. Mercatoribus bes-
sem centesimæ, seu 8 pro 100. Plebeis dimidium centesimæ,
seu 6 pro 100. In trajectitiis vero contractibus, vel nauticis
foenore usque ad centesimam, seu 12 pro 100: sic dictam quod
centenis mensibus usuræ sortem æquarent. Idemque Imperator
in *l. fin. S. 2 C. de jur. dot.* usuras dotium restituendam
usque ad tertiam partem centesimæ præitari iussit.

14 Hoc in Regno mos inolevit liquidandi eandem dotium usuras ad rationem ducatorum sex, duorumque tertiorum pro singulis centenis: usurasque antefati ad rationem ducatorum quinque, sicuti refert decisum in S. C. Grathmat. *dec.* 103, & de Franchis *dec.* 217 n. 2. Ubi animadvertitur jam diu minime servari quoad interusurii quantitatem neap. conf. *viro mortuo*, seu verius seq. conf. *heredesque mariti* sub tit. *de jure dotium*, quæ præscribat tarenum unum pro qualibet uncia auri data in dotem: quoniam duos tarenos pro usura cujuslibet unciæ persolvi declaravit *ibidem* Amendola: æquantes rationem $6\frac{2}{3}$ pro 100. Atque interusurium paragii per primogenitum debiti liquidari ad rationem ducatorum 5 pro 100, testatur Mormile ad *const. in aliquibus* n. 16 (1). Et hæc ratio 5 pro 100 nostris temporibus servatur generatim pro usuris dotalibus.

15 Quod locum obtinet in dote æstimata regulariter, tam si promissa fuisset in pecunia numerata, argenteve, quam in muliebribus ornamentis ac vestibus, aliisque mobilibus. Secus vero, si res ejusmodi mobiles minime fuissent æstimatæ, sed in earum specie promissæ, pro quibus usuras non deberi, nisi post litem contestatam, quæ judiciariam præferret interpellationem, moramque regularem secundum aliorum contractuum leges, definivit Justinianus in *l. cum quidam fin. §. præterea 2 C. de jur. dot.* Idemque dicendum videtur de inæstimato tritico, vino, oleo, aliisque similibus pondere, numero, mensurave constantibus rebus: quarum traditione dilata, morosus dotis debitor non nisi pretium tempore litis contestatæ, contractæque moræ regularis currens persolvere debet; non majorem fortasse intermedii temporis valorem, nec
quan-

[1] Diversas locorum taxas usurarum dotalium commemorat Card. de Luca *disc.* 113. *de dote num.* 9, & *disc.* 115 *num.* 29.

quanti plurimi interesset viri ob moram irregularem. Cum enim quæsitum esset, cujus temporis æstimatio fieret vini mutuo debiti: utrum cum datum esset, an cum litem contestatus fuisset, an cum res judicaretur? Sabinus respondit, si dictum esset quo tempore redderetur, quanti tunc fuisset: si non, quanti tunc, cum petitum esset, *l. vinum 22 D. de rebus creditis, si certum petatur, & de conditione*. Istoque casu totum id, quod interest viri ob moram dotantis, sive infra, sive supra decimam sortis partem, reficere morosus debitor compellitur.

16 Similiter prædiorum, fundorumque dotalium inæstimatorum *fructus* omnes percepti antequam viro traderentur, sive majores, sive minores viro præstari debent, *arg. d. l. cum quidam fin.* Quandoquidem fructus prædiorum cedunt in locum usurarum, ut dictum est supra *num. 1.* Prædiorumque urbanorum pensiones pro fructibus accipiuntur ab Ulpiano in *l. prædiorum 36 D. de usuris*. Quin fructus prædiorum, aliarumque rerum qua naturales, qua civiles magis debentur, quam usura pecuniæ, ex quæstionibus Papi-niani in *l. si navis 62 D. de reivind.* „ Nam etsi „ vectura, (puta navis) sicut usura nummorum „ non natura provenit, sed jure percipitur, ta- „ men ideo peti potest a malæ fidei possessore vectura, „ quam non percepit, sed percipere potuit, quoniam „ periculum navis possessor petitori præstare non de- „ bet, quum pecunia periculo dantis fœneretur, ait Jureconsultorum princeps. Consequitur exinde fructus nedum perceptos, sed eos etiam, qui percipi potuissent ex rebus dotalibus, viro præstari debere per morosum debitorem, non aliter quam fraudatis creditoribus ex *l. ait Prætor §. per hanc actionem D. qua in fraud. cred. de Franch. dec. 558 n. 7.*

17 Prætereaque Innocentius III in *cap. salubriter 16 de usuris* rescripsit fructus possessionum, quæ pro dota

dote promissa viro pignori obligatæ forent, traditæ per contractum antichresis, quem vulgo nuncupant *a godere*, computandos in sortem non esse; licet excedentes rationem usuræ licitæ: puta interusurii censualis, quod decimam sortis partem nequit exsuperare, ut supra dictum est n. 12.

18 Quoties autem vir pecuniam dotalem a moroso debitor simpliciter, ac sine aliqua præstatione usurarum recipiat, remisisse non præsumitur interusuria, sed ejusmodi solutio imputabitur potius in satisfactionem interusurii, quam sortis principalis: propterea quod generaliter constitutum est prius in usuras nummum solutum accepto ferendum, ut respondit Ulp. in *l. in his vero* §. 2 *D. de solut. & liberat.* Ibique §. *ult.* Jurisconsultus idem non dubitat, si quis ita caverit debitori *in sortem, & usuras se accipere pecuniam*, quin potius ad usuras extinguendas imputetur, & si quid superfuerit, in sortem cedat: licet in principio ejusdem legis affirmaverit, favore debitoris, quotiens indistincte quid solvitur, in graviores causas videri solutum. Consonat Antonin. Imp. in *l. 1 C. de solut. & liberat.* sic ajens: „ In potestate ejus est, qui ex pluribus contractibus pecuniam debet, tempore solutionis exprimere in quam causam reddat: quod si debitor id non fecit, revertitur electio ad eum, qui accepit: si neuter voluntatem suam expresserit, prius in usuram id quod solvitur, deinde in sortem accepto feretur.

19 Usquemodo traditæ interusurii regulæ usuveniunt, vimque suam habent in usuris veræ dotis, nonnisi constante matrimonio vel vero, vel putativo decurrentibus in beneficium viri contra dotantes. Soluta autem matrimonio, vel ante nuptias ob cessantem onerum conjugaliū sustentationem & compensationem, cui maxime favent leges, non æque favorabilis est causa mulieris vel viduæ, vel nupturæ in postulando in-

terufurio aut dotis restituendæ per viri heredes, aut quasi dotis.

20 Solutio quippe matrimonio interrumpitur usurarum dotialium cursus, ob deficientem conjugalem onerum causam, adeo ut relictae viduæ non debeantur, quousque pendeat dilatio unius anni per Justinianum concessi ad restituendas dotes in rebus mobilibus, vel incorporalibus consistentes: post vero transactum ejusmodi tempus, illico præstari utique debent ex *l. cum quidam fin. §. præterea C. de jur. dot.* Quod minima variatum jure municipali hujus Regni, sed consuetudinario duntaxat hujus Civitatis. Intra cujus districtum heredes viri tam liberi, quam extranei alimenta relictae viduæ præstare coguntur, quousque dotes ei restituere distulerint intra annum quoque luctus. Verum de juribus viduarum, quoad restituendas dotes, earumque interusura, opportunius infra *cap. 14 sol. matr. quem. dos pet.*

21 Quemadmodum nec filiis mortua matre decurrunt usurae maternas dotium sine interpellatione, vel ante litem contestationem: præcul enim dubio penes maritum dos est titulo oneroso; penes filios autem, eorumque matrem est titulo lucrativo, ex ponderatis per Præs. de Franchis *dec. 558 n. 11.*

22 Interusurium quoque dotis tam profectitiæ, quam adventitiæ, quod *ante nuptias* mulier nuptura postulat, præstari debet ex regulari mora debitoris, secundum communes aliorum contractuum regulas post interpellationem, litise contestationem. Non enim potitur privilegium usurarum vere dotialium, quum oneribus matrimonii sustinendis minime inserviat; ideoque nisi ea probaverit se inopem esse, & lucrum certum ex mora debitoris regulari amisisse, vel detrimentum aliquod tulisse in bonis suis, ejusmodi usuras non obtinet antenuptiales, Card. de Luca *disc. 161 de dot. num. 72.*

23 Sed

23 Sed *paragii* interusurium, quod in locum legitimæ succedat, a die mortis parentum debetur sœminæ, de Franchis *dec. 16 n. 13*. Quoniam Justinianus moræ etiam gravamen in legitima omnino sustulit, *l. quoniam 32 C. de inoff. testam.* Eamque ob rem S. Conf. *ibid.* censuit fructus perceptos in legitimam non computari.

24 Consuetudinario tamen jure Neap. alimenta, quæ fratres parentibus succedentes præstant sorori usque ad nubilem ætatem, subrogantur in locum fructuum *paragii*, quod super bonis paternis ac maternis solvitur filiæ tempore nubilis ætatis; intereaque non fructus *paragii*, sed alimenta solum peti possunt, & fructus cum alimentis compensantur, quorum taxatio post ætatem nubilem fit ad rationem quinque pro centum, de Franchis *dec. 559 per tot.* Pariterque interusurium *paragii*, quod primogenitus debet sorori super feudo, liquidari ad eandem rationem 5 pro 100, jam supradictum est *n. 14*.

25 Cæterum, communi jure inspecto, minori etiam sœminæ sine ulla interpellatione fructus & usuræ promissæ dotis adquiruntur *l. in minorum C. in quibus causis in integrum restitutio necessaria non est*. Ubi favore minorum re ipsa & ex solo tempore tardatæ solutionis sine aliqua interpellatione mora irregularis recepto jure contrahi dicitur in omnibus bonæ fidei contractibus, & fideicommissis, & legatis.

Quando usurarum dotalium debitio cesset, nunc edisserendum superest.

26 Quoadusque pendeat dilatio temporis ad solvendam dotem legitime conventa, usuræ dotales procul dubio non decurrunt: nam pacta dotalia speciatim *pro tempore*, vel *pro usuris* inita observari mandavit Justin. in *l. un. §. 16 C. de rei uxor. act.* Et dummodo sterilis omnino dos non fiat viro, pactum redigendi in sortem fructus dotales ad tempus aliquod probatur ab Ulpia.

Ulpiano supra laudato *num. 10*. Pariterque a Trypho-
nino illud aliud, ne dos constante matrimonio petatur,
l. Babius 30 D. eodem.

27

Si quando etiam non steterit per dotis debitorem
quominus fiat solutio, culpa creditoris dotem accipe-
re negligentis eum solvendo paratum liberabit ab one-
re usurarum. Quamobrem oblatam reapse & sine simu-
latione, vel rite depositam pecuniam cum antea actis
usuris maritus si recusaverit accipere, non modo cur-
sum legitimarum usurarum omnino sistit, sed pericu-
lum etiam depositi, ac moram in sese transfert, atque
jus pignorum extinguit, Phil. Imp. in *l. acceptam 19*
6. de usuris. Si post oblatam, depositamve pecuniam
„ nemo fuit, cui pecunia solveretur, ejus temporis
„ inculpatam esse moram constitit Papiniano in *l. pe-*
cutia 9 in fin. D. eodem. Nemo autem in praxi adesse
videtur, qui dotem jure possit accipere, ubi mari-
tus bona sufficientia non habeat pro hypotheca dotali,
nec paratam emtionem fructiferam pecunia dotali fa-
ciendam. Ideo sciendum est non omne, quod differendi
caussa optima ratione fiat, moræ adnumerandum.
„ Quid enim si expediendi debiti, vel fidejussoribus
„ rogandis dies prætereant, vel exceptio aliqua alle-
„ getur? mora facta non videtur Ulpiano in *l. scien-*
dum 21 D. de usur. Quid potest imputari ei, qui sol-
vere, etiamsi vellet, non potuit? Nec urgebit favor
compensandi usurarum lucro necessarias conjugii im-
pensas: „ usuræ enim non propter lucrum petentium,
„ sed propter moram solventium infliguntur, Paull. in
l. cum quidam 17 §. 1 D. eodem. Moram igitur ex
culpa creditoris minime imputari debere debitori, me-
rito decrevit S. Conf. penes de Franch. *cit. dec. 16 n. 2.*

28

Ex diuturno quoque silentio fere vir amittit us-
ras. Pius enim Imp. ita rescripit. „ Parum juste præ-
„ teritas usuras petis, quas omisisse te longi temporis
„ intervallum indicat, qui eas a debitore tuo, ut gra-
„ tior

CAP. VII. DE USUR. ET FRUCT. DOT. 97

rior apud eum videlicet esses, petendas non putat, si *l. cum quidam* 17 §. 1 *D. de usuris*. Qui ergo spe futuræ gratiæ usuras diu non petiit, eas remississe præsumitur. Eoque magis cum vir usuras promissæ dotis in stipulatum deductas non petisset, licet per omne tempus matrimonii sumtibus suis uxorem & ejus familiam aluisset, dote prælegata usuras non contineri, sed titulo donationis remissas videri, respondit Papinianus in *l. vir usuras* 54 *D. de donat. int. vir. & uxor.*

39 Quid vero dicendum, si præsumtæ usurarum præteritarum remissioni adversantur aliquando facti circumstantiæ, & contrariæ voluntatis conjecturæ? Præsumtio juris cedere debet veritati factorum, quæ prudens Judex perpendere debet. Si enim spes gratiæ debitoris, vel ratio sanguinis, vel facultas libera petendi defecerit, in dubio usurarum præteritarum donatio tanquam odiosa non præsumitur ex longævo tantum silentio, nec facta solutio ex supradictis in *prac. cap. 6 n. 23*. Quare quæsitum cum esset, an liberti legata cibaria & vestiaria, de quibus solvendis heredem annos quatuordecim non interpellare, possent petere? Scævola respondit, nihil propositum cur non possent petere tam præteriti temporis, quam futuri totum id, quod cibariorum nomine & vestiarii relictum est *l. libertis* 18 §. 1 *D. de aliment. vel cibar. leg.* Plures ejusmodi circumstantias diversorum casuum, in quibus excluditur usurarum dotalium non petitarum præscriptio, vel tacita remissio, vel præsumta solutio, recenset Card. de Luca *d. disc. 161 de date n. 51, & 52.*

CAP.

C A P. VIII.

DE EVICTIONE DOTIS.

- 1 *Promissa dotis evictio proculdubio debetur.*
- 2 *Sine pacto autem estimata dotis evictio fere præstanda est actione ex emto.*
- 3 *Quinque casibus exceptis, in quibus venditor emtori evictionem non præstat.*
- 4 *Et solvens dotem sine cautione & hypothecca contra vendita secundam dotem mulieri dabit.*
- 5 *Si autem inestimata dos fuerit, necessarius dotator quidem de evictione non promissa in dubio tenebitur.*
- 6 *Secus quam voluntarius, qui bona fide certas res doti dederit.*
- 7 *Hic enim actione de dolo duntaxat obstringitur.*
- 8 *Primaeva dotis jura post evictionem reviviscunt.*
- 9 *Usuraque omnes tam pendente judicio evictionis, quam post illud viro debentur.*

E victa re, quæ fuerat in dotem data, si pollicitatio vel promissio fuerit interpolita, gener contra focerum, vel mulierem, seu heredes eorum, conditione, vel ex stipulatione agere potest, juxta rescriptum Severi & Antonini in *l. 1 C. de jure dotium*. Sin autem nulla pollicitatio vel promissio intercesserit, distinguere oportet dotem estimatam ab inestimata.

- 2 *Post evictionem rei dotalis, quæ fuerit estimata, ex emto competere actionem contra dotantes, eorumque heredes, compertum est ex cit. l. 1. Quotiens ergo res estimata in dotem datur, evicta ea virum ex emto contra uxorem agere, & quicquid*

CAP. VIII. DE EVICT. DOT.

„ quid eo nomine fuerit consecutus , dotis actione so-
 „ luto matrimonio ei præstare oportet *l. quotiens 16*
D. de iur. dot. Cumque aurum maternum pater in do-
 tem filiaë dedisset infcia , invitave matre , illudque
 heres matris vindicasset , quia res evicta est , marito
 competere adversus socerum actionem, respondit Ulp. in
l. mater 44 D. eodera .

3 Quamobrem æstimatæ dotis evictio subjacet regu-
 lis generalibus aliorum contractuum , præsertim emtio-
 nis venditionis , quæ traduntur in rubrica Pandect.
 & Cod. *de eviction.* Quippe „ non dubitatur & si spe-
 „ cialiter venditor evictionem non promiserit , re evi-
 „ cta ex emto competere actionem, *l. non dubitatur 6 C.*
de evictionibus . Tribus tamen casibus emtori a vendi-
 tore evictionem non præstari censuit Imp. Alexander in
l. emtor fundi 8 C. eodera . Primo nimirum , si emtor
 evictionem non denunciavit auctori , ejusve heredi.
 II. Si emtor ipse iudicio non adfuit . III. Si præsens
 in iudicio per injuriam iudicis victus est , absente au-
 ctore , vel fidejussore . Additur quartus ex *l. si fun-
 dum 27 C. eodem :* „ si fundum sciens alienum , vel
 „ comparatum obligavit Athenocles , nec quic-
 „ quam de evictione convenit : secus si ignoravit .
 Quintus præterea ex *l. 1 C. eodem :* si quis universam
 hereditatem emerit , ex qua res aliqua fuerit evicta ;
 quoniam sumtu ac periculo suo res hereditarias emtor
 persequi debet , & evictio in singulis rebus ejusdem
 non præstatur , nisi aliud nominatim inter contrahen-
 tes convenerit .

4 Quin si dotans tam necessarius , quam voluntarius
 investimentum , & cautionem , vel idoneam hypothe-
 cam pecuniaë dotalis in capitulis matrimonialibus con-
 venerit , posteaque sine cautela ejusmodi viro faculta-
 tes non habenti persolverit , potest a muliere compelli
 post prioris dotis jacturam ad alteram præstandam ,
 secus vero , ubi non fuerit cautio promissa , Rota apud
Merlin. dec. 77. & 93.

In dotē autem inæstimata distinguere oportet necessariam a voluntaria dotatione. Si enim ex necessitate parens, aliūve ad dotandum obligatus dotem dederit, eam *demonstrative* dedisse præsumitur, quatenus promissa re deficiente, vel post traditionem evicta permaneat adhuc indefinita dotantis obligatio aliam subrogandi ac tradendi, evictionemque præstandi.

” Qui res suas igitur obligavit, postea aliquam possessionem ex his pro filia sua dotem promittendo obligavit & solvit: si ea res a creditore evicta est, dicendum est maritum ex dotis promissione agere posse, ac si statu liberum (seu servum, quem testator sub conditione liberum esse iussit), remve sub conditione legatam, dotis nomine pro filia pater solvisset: harum enim rerum solutio non potest, nisi ex eventu liberare: scilicet quo casu certum erit remanere eas, Paul. in *l. qui res suas* 98 *D. de solutionibus*. Si profecto rem meam, quæ pignoris nomine alii esset obligata, debitam tibi solvero, non liberabor: quia avocari tibi res possit ab eo, qui pignori accepisset *l. si rem meam* 20 *D. eodem*.

6 Extraneus tamen & voluntarius dotator, si certam rem doti promiserit vel dederit *bona fide*, eam *taxative* adsignasse præsumitur eatenus, ut compelli ad evictionem præstandam nequeat, & nulla marito competat actio postulandi aliam rem æquivalentem, dicta *l. 1 §. si vero C. de jur. dot.* Dolo autem dantis interposito, de dolo actio adversus eum locum habebit ob rem evictam. Vel si mulier ipsa per dolum rem alienam, vel pignori obligatam dederit viro suo pro dote, *in factum* actio adversus eam marito datur, quum inter conjuges famosa actio de dolo (quam Papinianus modo laudatus admittebat) legibus posterioribus amota sit *d. l. 1 in fin.* Et Justinianus in *l. un. §. 1 C. de rei uxor. act.* tacitam quoque hypothecam, actionemque marito concessit contra partem mulieris pro rebus dotalibus evictis.

7 Post

CAP. VIII DE EVICTIONE DOTIS 109

7 Post dotis evictionem primæva jura dotalia adeo reviviscunt, ut maritus, non aliter quam si promissam dotem nunquam exegisset, agere possit contra promissores, ejusve heredes, & fidejussores, iisque privilegiis omnibus antiquioris hypothecæ, & stipulationis, uti, quæ dotali ex instrumento ad primam dotis solutionem competere, juxta communem DD. sententiam Pauli responso innixam in *d. l. si quis res suas* 98 *D. de solutionibus*, ibi: „ Si ea res a creditore evicta „ est, maritum ex dotis promissione agere posse. Itaque non actio *nova* evictionis, sed *antiqua* promissionis marito competit pro evicta dote. Et licet res in solutum data liberationem debitoris cujuslibet præstat regulariter, hoc est extinguit priorem obligationem, aliamque novam inducit, quum pro solido facta est solutio, juxta Marciani regulam in *l. si quis aliam* 43 §. 1 *D. eodem*: nihilominus manet aliquando pristina obligatio, præsertim si pro solido facta non sit solutio, & datio in solutum, & non acceperit re integra creditor deminutam solutionem ex *d. l. si quis aliam*: vel si rem accipiens in solutum antiqua jura sibi reservaverit sine animo novandi obligationem, de Franch. *dec. 50 n. 7.*

8 Evictis agris, rebusque dotalibus, quotiescunque promissor æquivalentes, pretiumve dare debet, usuræ quoque post evictionem continuo præstabuntur, die interpellante pro homine: non aliter quam eas post evictionem præstari debere a venditore, qui pretium sese restitutum convenerat, respondit Paulus in *Levictis agris* 18 *D. de usuris*. At „ quamvis emtor post „ domitii litem inchoatam fructus adversario restituit, „ tamē incommodum medii temporis emtoris damnum „ est, ut inibi Jureconsultus idem limitat: fructus tamen dotis evictæ intermedii quoque temporis, quos scilicet a die litis contestatæ ad evictionem usque maritus evincenti adversario restituit, ipsi marito per

promissores dotis refici debere, suadent primæva dotis jura reviviscantia, quæ post solutionem ex hæcenus expositis penitus non extinguuntur.

C A P. IX.

DE RERUM DOTALIUM ADMINISTRATIONE
AC DOMINIO.

1. *Dominium transfert dotalis contractus.*
2. *Rerumque æstimatarum vir tanquam emtor dominium pleno jure consequitur.*
3. *Sed inæstimatarum periculum & commodum uxoris est.*
4. *Quia istarum naturale & causativum dominium mulier, effectivum vero subtilitate juris maritus obtinet.*
5. *Et hoc effectivum dominium marito auferri constante matrimonio nequit.*
6. *Qui proinde res dotales, & accessiones libere administrat, fructusque facit suos.*
7. *Omnesque dotales actiones exercet.*
8. *Itemque pro bonis extradotalibus agit tanquam legitimus uxoris administrator sine jure fruendi.*
9. *Viro tamen ad inopiam vergente uxor ad securitatem suam vel tradita dotalia, vel bona mariti æquivalentia sibi metipsum si administranda sumit, sed dominium non avocatur.*
10. *Et Societas bonorum inter conjuges quandoque dissolvitur.*
11. *Nec uxori bona mariti pro tuendis dotibus suis accipienti creditores molestiam inferre valent, neque jus offerendi objicere.*

- 12 Honorifica tamen jura doli adnexa, & restituendi effectus dominii in persona vna permanent.
- 13 Personale est mulieri jus petendi securitatem dotium.
- 14 Extra inopie periculum fidejussores, & securitates dotium jure antiquo prohibebantur constante, non autem soluto matrimonio.
- 15 At hodie pro constituenda simul & restituenda dote fidejussiones, securitates, & cautiones dotium recte adhibentur.
- 16 Binuba etiam mater cum vitrico debet filiis prioris matrimonii certum jus habentibus cavere de servandis dotibus.

1 **Q**uoniam dotis causa perpetua est, & ita datur, ut semper apud maritum sit, quoadusque matrimonium constiterit, ex tradit s a Paulo in *l. 1 D. de jure dotium*; consequens est per contractum dotalem transferri dotis dominium: nam temporariae causae contractuum, puta depositi, precarii, locationis, dominium non mutant, sed perpetuae tantum, uti ex Cujacio notat Gothofr. *ibid.* Cumque maximi momenti sint effectus dominii, par est inquirere utrum maritus, an uxor dominium dotis obtineat. Quo autem planius id percipiatur, distinguendae sunt a rebus aestimatis res inaeestimatae.

2 „ Quotiens res aestimatae in dotem dantur, maritus, ritus dominium consequutus, summae velut pretii debitor efficitur, sic rescripsit Alexander Imp. in *l. quantum §. C. de jur. dotium*: quia aestimatio venditio est, juxta definitionem Ulp. in *l. plerumque §. in d. quasi potest D. eodem*. Hinc viri periculo aestimatae res sunt deteriores, & lucro ejusdem recipiuntur, arg. *l. quum dote §. 10 C. eod.* Quod praelibatum supra est *cap. i num. 12, & seq.* Itidem ex pecunia dotali facta

dus a marito comparatus uxori non quæritur; quum
 neque maritus uxori actionem emti possit acquirere,
 sed dotis tantum actio competit, *l. ex pecunia 12 C. eod.*
 Ob quam dotis actionem, vel vergente ad inopiam
 viro, vel soluto alias matrimonio exercendam, res,
 quæ dotali ex pecunia comparatæ sunt, dotales esse
 videntur Gajo Jurec. in *l. res qua 54 D. eod.*

3 „ Quotiens autem *non aestimata* res in dotem
 „ dantur, & meliores, & deteriores mulieri fiunt, in-
 „ quit Ulp. in *d. l. plerumque 10 D. de jure dot.*

4 Sed uter conjugum res dotales *inaestimatas* in do-
 minio habeat, non modica lis est inter Doctores, quæ
 distinctionis auxilio facile componitur. Nam que uxo-
 rem esse dominam dotis suæ *naturaliter & causati-*
ve; maritum vero *subtilitate juris & quoad effectum*;
 facile intelligimus ex Justiniano in *l. in his rebus do-*
talibus 30 C. eodem, ibi: „ In rebus dotalibus sive
 „ mobilibus, sive immobilibus, seu semoventibus,
 „ mulierem in his vendicandis omnem habere post dif-
 „ solutum matrimonium prærogativam sancimus,
 „ quum eadem res (inquit) ab initio uxoris fuerint, &
 „ *naturaliter* in ejus permanerint dominio. Non
 „ enim quod *legum subtilitate* transitus earum in ma-
 „ trimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas de-
 „ leta, vel confusa est. Volumus itaque eam in rem
 „ actionem in hujusmodi rebus quasi propriis habere,
 „ & hypothecariam omnibus anteriorem possidere: ut
 „ sive *ex naturali jure* ejusdem *mulieris* res esse in-
 „ telliguntur, sive secundum *legum subtilitatem* ad
 „ *mariti* substantiam pervenisse videntur, per utranque
 „ viam sive in re, sive hypothecariam ei plenissime
 „ consulatur.

5 Fiunt itaque res mariti, si constante matrimonio
 in dotem dentur, *l. dotis fructuum 7 D. eodem*: & mu-
 lier dotis viro quæsitæ dominium auferre minime po-
 test, *l. si prædium 23 C. eod.* Profecto Ulpianus domi-
 nium

CAP. IX. DE RER. DOT. ADM. AC DOM. 105
nium dotalis prædii, quod intelligitur æstimatum;
marito quæsitum agnoscit in *l. dotale* 13 *D. de fundo
dotali*.

6 Ob dominium istud *effectivum* lex viro tribuit
plenam rerum dotalium administrationem constante
matrimonio, quatenus ipse nedum pro oneribus con-
jugii ferendis omnes dotis fructus pleno jure lucretus
& accipiat *l. pro oneribus* 20 *C. de J. D.* de quibus sat
supra dictum est *cap. 7*; verum etiam accessiones omnes
& dotis augmenta ad eum pertinentia *l. dotis fructibus*
7 §. 3 *D. eodem*: præsertim vero fructus dotis ante nu-
ptias decursos, qui in sortem dotalem rediguntur, ceu
portio dotis. Quandoquidem, docente Paulo, ante
,, matrimonium quoque fructus percepti dotis fiunt,
,, & cum ea restituntur, *l. videamus* 38 §. 12, & 13
D. de usuris. Et, mulier si pecuniam sibi debitam a
,, Sejo cum usuris futuri temporis in dote promitten-
,, da demonstravit, eas quoque dotis portionem esse,
,, quarum dies post nuptias cessit, respondit Papinia-
nus in *l. cum post divortium* 69 §. 1 *D. de J. D.* Eas
scilicet, quæ a die promissionis dotalis usque ad diem
nuptiarum decurrerint.

7 Præterea efficit dominium, ut vir, non uxor con-
stante matrimonio omnes exerceat actiones pro rebus
dotalibus perseguendis *l. de his* 11 *C. de J. D.* & præser-
tim reivindicacionis, quæ domino competit contra
quemlibet possessorem, *l. doce ancillam* 9 *C. de reivin-
dic.* ibi: ,, Doce ancillam, de qua supplicas, dotalem
,, fuisse in notione Præsidis: quo patefacto, dubium
,, non erit vindicari ab uxore tua nequivisse. Vir itaq;
durante matrimonio, uxor autem eo dissoluto dotem
reivindicat jure domini.

8 Quin quoad *receptitias* quoque res, seu extra do-
tales maritus fere est legitimus administrator uxoris no-
mine, sine ullo tamen jure utendi fruendi: ubi enim agi-
tur de rebus uxoris, quæ omnino extra dotem sunt,
earum

earum etiam nomine maritum sine uxoris mandato quoque agere posse, definit *l. maritus 21 C. de procurator.* (1)

9. Quotiens autem dotales res maritus male gubernet sive negligentia & culpa, sive ignorantia, aut ad inopiam vergat suas deminuendo facultates, adeo ut dotis restitutioni non sufficiant; Justinianus concessit mulieribus electionem constante quoque matrimonio eas accipiendi, & gubernandi: & si quidem perfectæ ætatis mulier est, sibi metipsi culpam tribuat, cur mox viro inchoante versionem ad inopiam non accepit dotem, & sibi auxiliata non est, *Novell. 97 cap. ult. & l. ubi adhuc 29 C. de jure dotium.* Ubi Imperator idem rescripsit, si constante adhuc matrimonio maritus ad inopiam sit deductus, & mulier sibi prospicere velit, resque sibi hypothecæ suppositas pro dote, & ante nuptias donatione, aliisque extradotalibus tenere; habebit exceptionem expellendi ab hypotheca secundum, posterioremque creditorem: quin & easdem res vindicare potest a creditoribus posterioribus, aliisque possessoris: non aliter quam excipere, & contra detentoras agere posset post matrimonium dissolutum. Verum mulier ipsa nullam habebit licentiam easdem res alienandi vivente viro, nec sibi dominium effectivum a marito avocari, sed fructibus illarum solammodo ad sustentationem tam suam, quam mariti, & communium filiorum utatur, de Franch. *dec. 54 n. 2.*

10 Hinc

[1] At vero ex cons. Barenf. incip. *mulier* constante matrimonio sub tit. de jure dotium, uxor fructus dotis ex æquo per medietatem partiebatur cum marito suo, si in instrumento dotali verbum illud inveniretur adpositum. *regis se cum marito.* Si vero sic cautum fuisset, ut mulier *regas se*, fructus dotis sola lucrabatur, nec maritus aliquid propter onera matrimonii retinebat. Eam tamen consuetudinem diu recessisse ab aula, in illaque Provincia jus commune quoque servari quoad fructus dotalis ad virum omnimodo pertinentes, testatur ibidem V. *Mad xilla.*

10 Hinc dissolvitur non semel causa cognita societas bonorum inter conjuges, permanente licet conjugalis tori societate, sicque securitatem dotis recte postulat, & nanciscitur ob inchoatam, vel proximam viri inopiam, ex §. *illud quoque cit. Nov. 97*: quamvis regulariter ad cautionem uxori præstandam maritus cogi nequeat: quia in omnibus bonæ fidei judiciis, quale est hoc de dote, potest rationabili ex causa ad interponendam cautionem agi, Papin. in *lin. omnibus 41 D. de judic.*

11 Quum tamen uxor pignus dotale ad suam securitatem ex bonis mariti acceperit, denegatur secundis creditoribus jus offerendi ex recepta in tribunalibus nostratibus sententia, quam refert de Afflict. *dec. 199*, de Franch. *dec. 54*, & Reg. de Rosa in *prax. civ. decret. cap. 1 n. 162*. Quare S. Consilium minime curat precium subhastationis, quod animose ultra justitiæ fines a licitatoribus plerunque porrigitur, sed justæ peritorum æstimationis, ut pro concurrenti pecuniæ dotalis quantitate mulieri adsignet prædia viri a molestiis creditorum immunia, de Franch. *loc. cit. n. 16*. In quo privilegium dotis consideratur: nam jure communi posterior creditor offerens anteriori creditum cum usuris integrum fere obtinet in consolationem amissæ pecuniæ rem pignoratam; licet prævia licitatione & subhastatione traditam creditori anteriori, *l. qui pignus 1, & l. prior 5 C. qui pot. in pign.* An autem mulier impedire valeat bonorum mariti exequutionem, & amovere sequestrum ipsa inaudita ordinatum ad instantiam creditorum, lis est inter Doctores, prudentis judicis arbitrio definienda. Qui deteriosem mulieris conditionem facere quum non possit, ex *l. de die 14 D. de pact. dotal. cum concord.*, bona viri usque ad summam doti æquivalentem vendere non debet, ut pretium deinde erogetur in emtionem annuorum introituum, ex quibus mulier & sibi, & marito, filiisque alimenta sumat: sed bona viri stabilia penes ipsam sequestro ponere, ut magis

gis in tuto sit pecunia dotalis, nullamque molestiam super iisdem inferre, de Franch. *d. dec. 54 n. 3*. Super aliis tamen bonis, quæ dotis quantitatem excedant, locum non dabit iudex mulieribus fraudandi creditores viro-
rum prætextu securitatis dotium.

12 Et ubi jura honorifica sint bonis ejusmodi pro cautione dotium adsignatis adnexa, ea reservantur viro, quoniam æstimationem, ac lucrum non accipiunt, & juxta receptiorem opinionem facta uxori traditio dotis ad securitatem non est eadem ac restitutio, de Franch. *cit. dec. 54*. Eamque cum Napodano idem Autor *dec. 617 n. 10* appellat *sequestrationem* dotis penes mulierem. Profecto dominium omnibus viri adnexum, quoad usque vivat, remanet una cum effectibus exinde manantibus. Eademque ratione fructus matrimonii onera exsuperantes viro, ejusque creditoribus, non autem mulieri debentur, Afflicti. *dec. 9*, & de Franch. *d. dec. 617 n. 7*.

13 Facultas petendi securitatem, privilegium mulieris est personale, ideoque non competit illius heredibus, qui soluto matrimonio per uxoris mortem, vivente adhuc viro, dotem sibi restitui possunt utique postulare: donec vero dies restitutionis non venerit, petere non possunt cautionem.

14 Cessante vero inopiæ periculo, legibus Principum constitutum est, ut in Codicis rubrica, *ne fidejussores, vel mandatores dotium dentur*. Olim quamvis receptum sive ex jure, sive ex consuetudine fuisset, ut vir uxori fidejussorem servandæ dotis causa exhiberet; id tamen Valent. & Theod. abolerunt in *l. 1 C. ne fidejussor vel mandat. dot. dentur*, quam constitutionem ampliavit Justin. in *seq. l. 2 & fin.* præcepit nullam esse satisfactionem, vel mandatum pro dote exigendum vel a marito, vel a patre ejus, vel ab omnibus, qui dotem suscipiunt: si enim (ait) credendam mulier se, suamque dotem patri mariti existimavit, quare fidejussor, vel alius
inter

intercessor exigitur, ut caussa perfidiae in connubiis eorum generetur? Verum soluto matrimonio, quoniam cessat caussa improbandae fidejussionis, heres mulieris a marito recte illam exigit, & accipit: & sic mariti fidejussor post solutum matrimonium datus in solidum dotis nomine condemnatur *l. exceptiones 7 D. de except.* Tametsi vir ultra quam facere potest, de dote non tenetur.

15 In praxi tamen admittuntur fidejussores tam pro constituenda dote, quam pro restituenda, ut testatur Card. de Luca *disc.* 162. Quandoquidem in utroque foro usu recepta est decretalis Innoc. III in *cap. per vestras 7 de donat. int. vir. & ux.* dotem assignari debere viro ad inopiam vergenti sub ea, quam posset, cautione praestare: vel saltem alicui mercatori committendam, ut de parte honesti lucri vir onera posset matrimonii sustentare: ne occasione dotis detentae uxor a viro dimissa, seu vir, qui dimisit uxorem, adulterii reatum incurreret. Igitur, quum dotis caussa aliquid expromittitur, fidejussor earum nomine datus tenetur, ait Paullus in *l. quum dotis 55 D. de J. D.* Sed legem hanc Interpretes diversimode exponunt, quorum alii censent eandem loqui de expromissore mulieris, alii autem de expromissore mariti. Verba ejusdem nihilominus quum sint ampla & generalia, utrunque valent comprehendere juxta renovatam veterum regulam de fidejussoribus & mandatoribus dotium.

16 Mater etiam ad secundas transiens nuptias una cum vitrico ad praestandam securitatem dotium pro filiis prioris conjugii tunc poterit compelli, quum ipsa omnino debeat eisdem filiis dotes conservare & relinquere etiam invita: puta obventas ex prioris mariti bonis per *l. femina 3 C. de sec. nuptiis*. Ceterum mulieri vel viduae, vel binubae onus cautionis ejusmodi superaddi non debere, nec illi tanquam dominae potestatem disponendi de dotibus suis ad libitum, praestari

terquam in favorem secundi viri, novorumque filiorum, adimi non posse opinatur Card. de Luca *disf.* 162 de dote num. 6.

C A P. X.

DE ALIENATIONE DOTIS.

- 1 Ut salva mulieribus dotes sint, legibus alienari prohibentur.
- 2 Non modo fundum Italicum, sed quodvis dotale pradium, dotisque hypothecam distrabere cum uxoris etiam consensu non licet.
- 3 Dotale autem pradium intelligitur inestimatum.
- 4 Et obveniens ex hereditate, vel legato dotis causa repudiato.
- 5 Alienationis vocabulum accipitur latissime, & fundi communis divisionem quoque continet.
- 6 Omnemque mutationem, servitutem, deminutionem.
- 7 Nec mulier juribus suis super fundo inestimato renunciare valet, sed vix super aestimato, vel super bonis mariti.
- 8 Quoties tamen dos, vel donatio ante, aut propter nuptias cauta remaneat super aliis bonis prætereaque mulier iterato consenserit alienationi post biennium.
- 9 Ex Neap. cons. si mulier alienanti viro consenserit, sibi officit in quarta duntaxat; si vero ipsa alienaverit, dotalem quoque hypothecam extinguit.
- 10 Et ubi vel mariti, vel alius pro dotibus obligati
bona

bona suppetant, alio ad avocanda bona cum consensu uxoris alienata non datur.

- 11 *Sed in subsidium duntaxat, aliis hypothecis omnino deficientibus.*
- 12 *Juramentum mulieris, quæ dotis suæ jura cesserit, esse servandum canones præcipiunt.*
- 13 *At in Regno irrita habentur quævis mulierum renunciationes, quas lege prohibente cum jurejurando quoque firmare voluerint.*
- 14 *Necessaria tamen dotis alienatio permittitur.*
- 15 *Putæ ob necessitatem, ut mulier vivat, ut sana, ut libera, ut nupta vivat.*
- 16 *Ob pietatem, ut filios aliat, eximatque a vinculis.*
- 17 *Ob utilitatem, quoties mulieri expediat ad lucrum captandum, vel damnum evitandum.*
- 18 *In districtu Neap. filii prioris matrimonii re integra contradicere nec etiam possunt matri dotes suas alienanti ob justam & necessariam causam: secus ubi ejusmodi causa defecerit.*
- 19 *Et non nisi concurrente aliqua ex iisdem causis legitimis regius assensus in Regno impertitur super dotium alienatione, vel obligatione.*
- 20 *Viduis tamen, & virginibus idem assensus pro alienandis dotibus liberius conceditur.*
- 21 *Atque si filii dotem viduæ parenti restituerint cum clausula ad habendum & alienandum, jus consuetudinarium Neap. super novem ex decem uncis amittunt.*
- 22 *Æstimata dos per virum lege permittente quidem alienatur, sed eo ad inopiam deducto in subsidium mulier res ipsas alienatas, vel pecuniam dotalem avocabit.*

2 Nullimode enim conditio mulieris deterior effici potest per alienationem quoque dotis aestimatae.

Nisi dotium alienatio legibus fuisset vetita, salvas dotes fere non haberent mulieres contra Reipublicae votum & utilitatem. Jure hinc merito, lex Julia ab Augusto lata de *dotali praedio* (puta inaeſtimato) prospexit, ne id marito liceat obligare, aut alienare, inquit Gajus in *l. lex Julia 4 D. de fundo dotali*.

Est utique alienatio omnis actus, per quem dominium transfertur ex definitione *l. si aestimata 1 C. cod. sis*. At quoniam Italici solummodo fundi dotalis alienationem a marito fieri non consentiente muliere, hypothecam vero renunciari nec etiam si mulier consentisset, lex Julia prohibuerat; Justinianus maluit fundum dotalem, ubicunque positum in omnibus terris, etiam provincialibus, consentiente quoque muliere, nunquam posse a marito vel hypothecae titulo dari, vel alienari, ne fragilitate naturae muliebris in repentinam deducatur inopiam, *l. rem in presenti un. §. C. cum lex C. de rei uxor. actione*.

3 „Dotale praedium sic accipimus, quum dominium marito quaesitum est, ut tunc demum alienatio prohibeatur, inquit Ulp. in *l. dot. praed. 13 D. de fundo dotali*. Dotale quippe praedium propria notione dicitur, quod ex causa dotis inaeſtimatae in dominio, vel quasi dominio est mariti. Sed Gajus in *l. 4 D. cod.* legem Juliam plenius interpretando, declaravit etiam de sponso idem juris esse, quod de marito, ne liceat obligare, aut alienare praedium dotale: & potiori quidem ratione, sponsus enim ante nuptiarum celebrationem dominium dotis non adipiscitur.

4 Si fundum legatum sibi dotis causa mulier repudiaverit, vel etiam substituto viro omiserit hereditatem, vel legatum, erit fundus dotalis, Paullus in *l. §. nuptia-*

nuptura 14 §. *fin. D. de fundo dotali*. Si tamen pater repudiaverit hereditatem dotis constituendæ causa, forte quod gener erat substitutus, aut qui potuit ab intestato hereditatem vindicare, dotem profectitiam non esse cum Juliano sensit Ulpianus. Quomodo quoque si legatum in hoc repudiaverit pater, ut apud generum heredem remaneat dotis constituendæ causa: quia nihil erogavit de suo pater ex eo legato, quod non adquisivit, *l. profectitia* §. *si pater D. de jure dotium*. Nihilominus res ex ejusmodi hereditate, aut legato obvenientes erunt proculdubio dotales.

5 Cumque latissime pateat verbum alienationis, quamlibet jurium dotalium deminutionem leges interdixere. Quapropter si fundus cum alio communis in dotem traditus sit, consocium nequit maritus ad divisionem provocare, quia divisio continet quandam alienationis speciem ob societatis accretionem: licet provocatus conficere divisionem, lege Julia non obstante, debeat, ne quis in communione permanere compellatur invito, *l. ult. C. communi dividundo*.

6 Eoque magis novas imponere, vel impositas admittere servitutes nequit maritus in prædiis dotalibus, *l. Julianus* §. *D. de fundo dotali*. Permutari etiam dos nequit constante matrimonio, nisi accedente consensu & utilitate mulieris: puta si ex pecunia in rem, aut ex re in pecuniam: idque probatum est a Modestino in *l. ita constante* 26 *D. de jur. dot.*

7 Cumque Anastasius Imp. mulieribus facultatem juri suo renunciandi permisisset, *l. jubemus* 21. *C. ad Sen. Cons. Vell.*, id abolevit etiam Justin. in *cit. l. un. C. de rei uxoria actione*, sic inquires: licet Anastasiana lex de consentientibus mulieribus, vel suo juri renunciantibus loquatur, tamen eam intelligi oportet in rebus mariti, vel dotibus quidem æstimatis, in quibus dominium, & perien-

H

lure

lum mariti est. In funde autem non estimato, qui & dotalis proprie nuncupatur, maneat jus intactum. Haecenus Justinianus, Profecto jus commune minime patitur conditionem dotium unquam fieri deteriorum l. Aristo, & l. de die D. de pact. dotal.

§ Veruntamen Justinianus ipse Nov. 61, unde sumta est Auth. sive a me Cod. ad Sen. Conf. Vell. adprobat alienationem, & consensum a muliere praestitum pro alienandis praediis ante nuptias, aut propter nuptias donatis immobilibus, aut ex sponsalitia largitate obventis: dummodo post biennium ea renovaverit consensum praestitum, sintque aliae res mariti, unde valeat mulieri iterato consentienti satisfieri, quae idcirco ex secundo consensu hypothecam legalem super omnibus mariti bonis minime amittit. Eoque magis idem juris in dotalibus praediis locum habere ibidem expressit, arguens a minori ad majus. Cui Nov. consonat constitutio Regni, incipiens *sed si mulier tit. de contract. inter virum, et uxorem* illis verbis: *remanet tamen mulieri in aliis bonis viri jus suum salvum, non obstante consensu.* Exinde in Regio assensu praestando istaec merito usurpatus clausula: *liceat, dummodo mulier cauta sit super aliis bonis viri.*

¶ At vero consuetudo Neapolitana, quae incipit *si mulier tit. de consensu mulieris*, cavit mulierem viro alienanti consentientem sibi praedjudicare quoad quartam tantum, non quoad dotem. Si autem ipsa vendiderit mariti bona una cum ipsa dote, hypothecae etiam dotali praedjudicare in totum, ex *seq. conf. sub eodem tit. ibi: sed si mulier una cum marito reperiatur per instrumentum aliquid vendidisse, vel quocunque alio titulo alienationis rem ipsius mariti immobilem in alium transtulisse, quantum ad rem illam in totum mulier ipsa excluditur,*

sur, ut nec pro dote, nec pro quarta, nec pro jure hypothecarum possessionem ipsius rei impetere posset. Remanet tamen mulieri in aliis bonis viri jus suum salvum, non obstante consensu.

¶ *o* Quin sufficiet cautela dotium super bonis correi in solidam obligati ad eas restituendas, ubi mariti bona non suppetant: quandoquidem in S. Conf. penes Affl. *decis.* 312, & de Franch. *decis.* 84. conclusum fuit non posse mulierem actione hypothecaria pro dotibus suis experiri contra tertium possessorem super ea re, cujus hypothecæ renunciaverat sine juramento, & marito res hypothecatas alienanti consenserat, licet nihil superfuisset in bonis viri pro exequenda dotium restitutione: propterea quod sat ipsi consultum erat in bonis correi divitis, qui una cum marito sese in solidum obligaverat pro restituendis dotibus, ex *l. se plures* 27 §. *præterea si queratur* 2 D. de fidejussor. Ubi Ulpianus in ea questione, an solvendo sit principalis fidejussor, etiam vires sequentis fidejussoris ei ad pregandas censuit.

¶ *i* Et è contrario bonis five viri, five fidejussorum dotialium deficientibus tempore nedum alienationis dotis cum uxoris consensu, sed etiam restitutionis dotium; mulier subsidiariam habet actionem contra emptorem, & quemlibet possessorem bonorum sic alienatorum: quemadmodum in eodem S. Conf. *decisum* quoque refert Affl. *in seq. decis.* 313. Quod amplectendo favore dotis sententiam Joannis de Imola ceu æquiorum, respuit alteram adversam Paulli de Castro opinantis mulierem hypothecæ dotali renunciante eo tempore, quo vir alienans idoneas possidebat facultates, regressum non habere ad alienata bona contra tertium possessorem, tametsi post alienationem maritus ad inopiam devenisset. Enimvero irritæ censentur quævis mulierum obligationes & renunciationes pro viris quomodolibet conceptæ, ex Pragm. *ad Sen. Conf. Vell.*

12 Prohibitio istæ viget in alienatione voluntaria, non autem necessaria ex Paulli sententia in *l. interdum 1 D. de fundo dotali*. Hinc mulieres tribus ex causis res dotales non solum obligare, sed etiam alienare valent: nimirum *necessitatis*, *pietatis*, atque *utilitatis*. Quas complexus est Paullus in *l. mutus 73 D. de jur. dot.* illis verbis: *manente matrimonio non perditura uxori ob has causas dos reddi potest, ut sese, suosque alat, ut fundum idoneum emat, ut in exilium, vel insulam relegato parenti præstet alimoniam, aut ut egentem virum, fratrem, sororemve sustineat.*

13 *Necessitas* quatuor in casibus occurrere solet, ut notat Napod. in *consuet. etsi mulier justam, de contractibus inter virum, & uxorem, & de Franch. decis. 179*. Primo scilicet, *ut mulier vivat*; secundo, *ut sana vivat*; tertio, *ut libera vivat*; quarto, *ut nupta vivat. Ut vivat*, nimirum ut alimenta præbeat tam sibi, quam viro, & familiæ, quum inhumanum foret bona conservare, & vitam perdere, inquit Ciriacus *controv. 206 n. 19*, & Gratian. *discep. 108*. Dummodo maritus non habeat unde seipsum, uxorem, & filios sustentet, cum ad illum principalter onus ejusmodi pertineat, *l. Pomponius 35 D. fam. ercise. & l. si maritus 36 D. eod. tit.* *Ut sana vivat*, videlicet valetudinem impensis medicaminum, aliisque necessariis curet, non modo suam, verum etiam mariti, & filiorum. *Ut libera vivat*, nempe ut seipsam a carcere, vel captivitate redimat tam pro civili, quam pro criminali causa: quin etiam ut vitet pœnam futuræ detrusionis in carcerem. Denique *ut nupta vivat*, nimirum ut virum suum a carceribus liberet, tam si inibi detrusus fuerit ob crimen, quam propter debitum, juxta sententiam hoc in Regno receptam, quam refert Regens de Ponte *de potest. Proregis tit. de decretis super alienat.*
ses

seu oblig. rer. dotalium: licet Senatus Sabaudiaë, penes Fabrum *tit. de Sen. Conf. Vell. defn. 16*, deciderit permissam dotis alienationem pro excarcerando viro criminis reo tantum; sed minime pro causa civili; quippe qui posset pro civili debito bonis cedere, sicque liberationem consequi.

4. Pietatis causa potissimum occurrit pro filiis alienandis, itemque pro iisdem excarcerandis juxta probabiliorē sententiam æquitati innixam. Et licet S. C. penes de Franchis *decis. 478* definiverit, matrem juveni exceptione Vellejani pro irritanda obligatione inita, ut filium eriperet e carceribus, pœnaque liberaret; durissima tamen visa est hæc decisio, præsertim Horatio Montano, & Regenti de Ponte *loco citato*. Quibuscum consonat Senatus Parisiensis penes Papon. *lib. 12 tit. 5 de Vell.* Quandoquidem juxta illud Isaiaë *cap. 49*, *nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui.* Et Paulus Jureconsultus *in l. isti quidem §. ult. D. de eo quod metus causa gestum erit*, respondit: *nihil interesse in se quis vetitus sit (hoc est metum gravem conceperit) an in liberis suis, quum pro affectu parentes magis in liberis terreantur. Quis enim patiatur (ait Justinianus in lib. 4 Instit. tit. 8 de noxalib. actionib. §. ult.) filium suum, & maxime filiam in noxam alii dare, ut pene pro filii corpus pater magis, quam filius periclitetur.* Pietas itidem contingit in dotanda filia, ut nuptias ineat dignas *l. si dotare C. ad Sen. Conf. Vell.* Quare Neap. *conf. 3 sub tit. de contract. inter vir. & uxorem* definit filiam posse de bonis communibus tam patris, quam matris dotari eatenus, ut si quantitatem suam mater expresserit, ipso jure fiat deminutio dotis maternæ.

5. Utilitas tandem verificatur in emtione, quæ magis expediat fieri cum pretio rerum dotalium: vel in

permutatione prædiorum pro maiori compendio *l. ita constante* 26, & *l. mutus* 73 *D. de jur. dot.* & *l. si mulier* 21 *D. de pactis dotalib.* Igitur cum Modestino Jureconsulto *ita constante matrimonio permutari dotem posse dicimus, si hoc mulieri utile sit, si ex pecunia in rem, aut ex re in pecuniam.* Quod probatum est *ex dict. l. ita constante supra n. 6.*

16 Idque non modo receptum, sed declaratum quoque magis est ex *Neap. cons. 1 sub tit. de contractib. inter virum & uxorem celebratis, & de dotib. datis per eos.* Ubi cautum, quod bona stabilia in dotem data possit mulier cum consensu sui viri alienare, & in alium transferre, per venditionem scilicet, & permutationem: nisi filii, vel filia prioris matrimonii contradicant re integra ante perfectam alienationem: alii vero filii non possunt contradicere. At si mulier justam & necessariam causam habet vendendi, & alienandi, contradictionem minime valere.

17 Hinc passim in hoc Regno pro alienanda dote ob aliquam ex recensitis causis impetrari solet per mulieres *assensus regius a Regali Camera S. Clarae*, qui diversis formulis relaxatur juxta diversas casuum circumstantias. Profecto ob urgentem necessitatem sic decernitur: *liceat pro causa prædicta; & quandoque additur hæc clausula: dummodo pro medietate, vel tertia parte dotium tutæ remaneat*, aliæve similes, quemadmodum Dominis Consiliariis opportunum videbitur perpensis omnibus facti qualitatibus & conditionibus.

18 Pro contractibus vero viduarum, vel virginum authorandis assensus regius impertiri solet his verbis: *liceat quia vidua, vel liceat quia in capillo.* Istis enim casibus viduæ, & virgines non præsumuntur circumventionibus, metui reverentia, & suasionibus virorum subjacere, quemadmodum facile subjiciuntur uxorate mulieres, ideoque liberiores habent

potestatem dotes suas alienandi: eo vel maxime quia dotis favor cessare videtur, dum vel virgo statum coelibatus elegit, vel viduæ femoventur a secundis nuptiis, quas leges civiles oderunt.

19 Quin filii patre mortuo solent matri viduæ dotem restituere, atque in restitutionis instrumento adponere clausulam, (quæ hodie est de stylo Notariorum) *ad habendum, et alienandum*. Ob quam clausulam, nisi aliter expresse conventum fuerit, vel nisi alia ex urgentibus conjecturis presumatur fuisse mens contrahentium, conceditur matri facultas alienandi, adeo ut non solum inter vivos integram dotem distrahere, sed etiam in testamento de ea libere disponere (salva legitima) possit, non obstante tunc Neapolitana consuetudine *si qua moriens tit. de muliere habente filios*, per quam fere obligatur ex decem unciiis novem integras filiis suis relinquere, ut decisum in S.C. refert Scipio Buccinus *ad dict. cons.* Verum facti potius quæstio hæc est, quam juris, decidenda ex circumstantiis rei, & præsumtionibus obscuræ, vel perperam expressæ mentis contrahentium. Nam filii si consuetudinis beneficio & successioni pro novem unciiis aperte non renunciaverint, jure suo privari non debent invitati, & sine facto suo.

20 Bona dotis *æstimata* regulariter a viro possunt alienari, dummodo alia bona supersint, unde uxor indemnitas remaneat, quæ alias fundum alienatum, quamvis æstimatum, soluto matrimonio vindicabit ex beneficio *l. in rebus dotalibus 30 C. de jur. dot.* Atque si dos in pecunia numerata constiterit, solumtam pecuniam mulier avocabit, si extet tam *realiter*, puta in banco, aut sacculo, quam *fiçte* per cautionem, aut si fundus ex ea emptus sit, Reg. de *Rosa in prax. civ. cap. 1 num. 53, et 54.* Quare

solventes pecuniam dotalem hanc legem dicere solent pro securitate dotium, ut ea in emtionem fructifera impendatur a marito, utque in emtionis instrumento expressa fiat mentio pecuniam ejusmodi ex dotibus uxoris obvenisse.

- 81 Totiens igitur non potest alienari fundus, quotiens mulieri actio de dote competit, aut omnimodo competitura est, ait Paullus Jureconsultus in l. fundus 3 D. de fundo dotali. Exinde Marcellus in l. fundum 13 D. eod. tit. respondit: fundum dotalem maritus vendidit & tradidit: si in matrimonio mulier decelserit, & dos mariti lucro cessit, fundus emtori avelli non potest. Quo casu limitatur illa juris regula: quod ab initio non valet, tractu temporis minime convalescit. Igitur a contrario sensu avelli potest, si dos matrimonio per mortem viri soluto reddi mulieri debeat.
- 82 Quid vero dicemus, si mulier cum juramento beneficio Vellejani, hypothecæ dotis, vel actioni renuntiaverit? Jus pontificium jubet servandum mulieris juramentum, quæ alienationi consensit, cap. cum contingat de jurejur. Quinimo Bonif. VIII in cap. licet 2 eod. tit. in 6, ad istam rem sic rescripsit: licet mulieres, quæ alienationibus dotium, & donationum propter nuptias consentiunt non contravenire, proprio juramento firmantes, servare juramentum hujusmodi non vi, nec dolo præstitum de jure canonico teneantur; quia tamen quidam judices seculares eas contra præfatas alienationes audiunt, quamvis eis constet legitime de hujusmodi juramento: nos animarum periculis obviare volentes, eosdem judices ad servandum hoc jus canonicum per locorum Ordinarios censura ecclesiastica decernimus compellendos.
- 83 Hoc tamen in Regno, in laicorum præsertim Curias observatur Pragm. un. sub tit. de Sen. Cons. Vell. 2
quæ

CAP. X. DE ALIEN. DOTIS 187

que irritas pronunciauit mulierum renunciaciones, & quascunque alienaciones iure ipsis prohibitas, tamen si iurejurando easdem firmavissent: propterea quod præsumuntur ad iurejurandum, & Vellejano renunciandum eadem facilitate perducì, qua trahuntur ad seipfas obligandas, vetitamve alienationem stipulandam; ideoque iuramentum huiusmodi tanquam contra bonos mores præstitum non esse obligatorium. Tandemque sancivit, ne tales mulierum alienaciones, & renunciaciones in contractibus solennibus in eundem Notarii publici admitterent, nec celebrarent.

C A P. X I.

DE FACULTATE TESTANDI, ET SUCCESSIONE DOTIUM.

1. *Jure communi mulier de dote adventitia testari potest, nisi pactum obstat reversivum.*
2. *Minime vero de profectitia ad patrem reversura; qua nihilominus liberis superstilibus defertur per generalem consuetudinem Martini.*
3. *In Regno mos Magnatum plura diversimode disponit.*
4. *Videlicet, ad patrem superstitem regredi profectitiam dotem mulieris intestata: eoque mortuo ad proximiores agnatos.*
5. *Mulierem præterea sine filiis posse patre defuncto ad libitum de integra dote testari, sed nullatenus patre superstite.*
6. *Filiis autem extantibus debere vel trientem, vel semissem relinquere; & posse de reliquis octo, vel sex uncis disponere.*
7. *Filiis post matrem decedentibus patrem ab intestato*

- stato succedere in dotibus etiam maternis .*
- 8 *Iisdemq; post patrem obuentibus quancuncque sine pupillari substitutione matrem pariter succedere ab intestato in bonis etiam paternis .*
- 9 *Insuper mulieri a fratribus , aliisque extraneis dotata sine liberis morienti ab intestato succedere dotantes ipsos , vel proximiores eorum linea .*
- 10 *Sed relictis filiis decedentem uxorem , salva legitima filiorum , libere testari posse de reliquo dotis adventitia .*
- 11 *Deque integra dote adventitia disponere , si filios non relinquat .*
- 12 *Viduam sine liberis relictam lucrari proprietatem quoque antefati : cum liberis vero usumfructum duntaxat .*
- 13 *Et matrem denique non posse filiis suis substituere intestatis .*
- 14 *Olim veritas dd. capp. moris Magnatum dubia erat , nunc autem explorata & certa .*
- 15 *A vetusto Magnatum more dissonat novus usus sedilium Capuani , & Nidi .*
- 16 *Per novum hunc usum dotes generatim viduae mulieri restituntur , sive liberos ipsa habeat , sive non habeat .*
- 17 *Solutoque per mortem uxoris conjugio , liberis eius supersitibus debentur .*
- 18 *Vir autem superstes nil omnino ex bonis dotalibus uxoris prædefunctæ potest acquirere , nec filiis post matrem decedentibus succedit , quoad materna bona , nec etiam in legitima .*
- 19 *Neque a patre substitutus pupillariter dotes a matre ad pupillum delatas nanciscitur , sed eas restituit dotantibus , eorumque heredibus .*
- 20 *Sed mulieri novus usus facultatem testandi tribuit de decima supersitibus liberis , & de medietate*

dietate filiis non extantibus.

- 21 *E contrario matrem soluto matrimonio superstitem penitus excludit a filii intestati successione in bonis paternis.*
- 22 *Consuetudo Neap. patrem a bonis maternis, & matrem a paternis filii pramorientis pariter excludit.*
- 23 *Sine pacto expresso non servatur novus usus, sed mos antiquus.*
- 24 *Etiam inter Nobiles Capuani & Nidi.*
- 25 *Vim enim juris municipalis non obtinuit idem usus ex regia confirmatione consuetudinum sedilium Civitatis.*
- 26 *Continet pactio novi usus mutuam utriusque parentis renunciationem abdicativam & extintivam bonis omnibus linea non suae, etiam quoad legitimam.*
- 27 *Sed non prohibet filiis volentibus disponendi facultatem in beneficium alterutrius parentis de bonis alieni lateris.*
- 28 *Excludit generatim descendentes omnes, & collaterales a successione bonorum ex aliena linea obventorum.*
- 29 *Pariter Neap. consuetudo si qua moriens concedit facultatem disponendi de decima parte nedum dotis, sed aliorum quoque bonorum ab agnatis, vel cognatis obvenientium.*
- 30 *Idemque de semisse, vel octo uncis parati, ac donatorum a conjuge.*
- 31 *Avia quoque, & quavis mulierum ascendenti-um ex Neap. cons. de sola dotis decima liberis extantibus disponit, etiam si bona sint extra district.*
- 32 *Nisi filii matri viduae renunciaverint ejusmodi consuetudinariam successionem.*
- 33 *Filii super novem maternarum dotium partibus alienum matris non solvunt, nisi justa de caus-*

- caussa, & rite contractum, tam succedentes uti filii, quam uti heredes.*
- 34 *Dotem profectitiam vivente patre mulier libris suis defert uti filiis: sed mortuo patre eandem, & generaliter adventitiam dotem defert uti heredibus.*
- 35 *Novem dotium partes nequit mulier fideicommissio, aliove gravamine onerare.*
- 36 *Sine filiis tamen decedens mulier de medietate dotis intra districtum Neap. disponit, altera medietate agnatis, vel cognatis dotantibus salva.*
- 37 *Mater secundo nupta filiis prioris matrimonii debet, quicquid ex bonis prioris viri quasi verit, relinquere jure communi.*
- 38 *Quemadmodum & pater bigamus filiis ex priori conjugate susceptis lucra prioris conjugii reservare cogitur.*
- 39 *Non tamen quod alteruter parens recuperaverit de rebus suis in priori connubio erogatis.*
- 40 *Nec uni filiorum primi matrimonii, plusquam aliis parens binubus potest conferre.*
- 41 *Pariter noverca, aut vitrico pater, aut mater ad secunda vota transiens nequit plus relinquere, quam uni dictorum filiorum.*
- 42 *At filius prioris matrimonii lucra ejusmodi ob secundas parentis nuptias obvientia transmittit ad descendentes suos cum facultate etiam gratificandi.*
- 43 *Ususfructus a priore conjugate relictus sub conditione servanda viduitatis amittitur per transitum ad secundas nuptias.*
- 44 *Mater vidua, quam maritus dominam hereditatis nuncupaverit, usumfructum bonorum omnium percipit sine liberis; cum liberis vero alimenta tantum.*

TAmetsi dotem alienare inter vivos prohibentur vir, simul & uxor jure communi per explanatam legem Juliam, & S.C. Vellejanum; nulla tamen lex individualis habetur in jure communi, quæ mulieribus vetuerit facultatem de dotibus suis adventitiis disponendi causa mortis, easque post ipsarum obitum titulo hereditatis, vel legati, vel donationis transferendi ad aliquam ex libi prædilectis personis. Eamque ob rem inspecto jure communi mulier (nisi obtet pactum reverlivum, aliudve frænum in dotalibus instrumentis appositum) libera testatur, disponitque de suis dotibus adventitiis tanquam de patrimonio suo; non aliter quam ceteri hominum, & marres, & foeminae de rebus suis disponunt ad libitum, quum ab initio ipsius uxoris fuerint, & naturaliter in ejusdem permanserint dominio res in dotem ab extraneo acceptæ, *l. in rebus 30 D. de jur. dot.* Quandoquidem pro dispositione testamentaria cessat favor dotium, ratioque prohibita alienationis, conservandi scilicet muliebrem honestatem, quæ ob inopiam maxime periclitatur. Dos profectitia tamen excipitur, quæ soluto matrimonio ad parentem dotatorem, ejusque heredes regredi quum debeat *l. dos a patre C. soluto matrim.*, dispositioni testamentariae mulieris nullimode subjacet secundum leges Romanorum tam relictis, quam non relictis liberis. Ut enim Ulpianus tradit in *fragm. Instit. tit. 6, mortua in matrimonio muliere dos a patre profecta ad patrem revertitur, quintis in singulos liberos in infinitum relictis*. Et Justinianus quintas ejusmodi quoque liberis ademit in *l. fileat C. de rei uxor. act.* Vix autem ex pacto speciali inter maritum, & socerum convento Romanae leges permittebant viro profectitiae dotis retentionem soluto matrimonio per mortem uxoris apud superstites liberos: propterea quod Jureconfulti pactionem ejusmodi ratam habebant.

bant *l. si pater dotem*, & *l. inter socerum §. cum inter D. de pact. dotal.* ut supra expositum est *cap. 4 num. 3.* At vero posterioꝝ temporibus per contrariam consuetudinem, in quamplurimis Regnis universaliter seculo **XII** ad hæc usque tempora inolitam, quæ passim *consuetudo Martini* appellatur, dos profectitia mulieris ab intestato defunctæ liberis ejus defertur, neque patri dotanti, illiusve heredibus amplius restituitur, *Reg. de Marinis lib. 1 resol. cap. 251 num. 7*, & *seqq.* *Reg. de Rosa in prax. ev. cap. 1 num. 37.* *Card. de Luca de dote disc. 166 num. 57.* *Theaur. decis. 190.* & *Perez in tit. C. solut. matr. num. 5.* Quandoquidem Martinus Cremonensis, cui Fridericus I. Imperator dicto seculo **XII** maxime favit, regressum dotis profectitiæ ad patrem soluto matrimonio, dum liberi ex eodem connubio suscepti superessent, denegabat contra Bulgaram contrariæ sectæ antesignanum. Qui profectitiam dotem in omnibus casibus restitui patri debete post dotatae filiae mortem, etiamsi ex ea justii filii superstites forent, firmissime tuebatur: suamque sententiam contra seipsum pati & exequi ultro maluit, quam Martino cedere ob æmulationem doctrinæ. Socero enim suo is præter expectationem restituit dotem suæ præmortuæ uxoris, de qua multos filios susceperat, quamvis a prælaudato Martino consultus socer talem restitutionem minime sperasset. Apud omnes nihilominus opinio Martini adeo prævaluit, ut jus moribus ex ea introductum sit, atque pro lege communi suscipiatur in praxi.

- 3 Hoc insuper in Regno Neapolitano viget consuetudo, ususque Procerum, Comitum, Baronum, & Magnatum, quæ passim *mos Magnatum* appellatur, & nil differt a jure municipali, quemadmodum animadvertit Carolus de Rosa ad consuet. *Neap. in rubr. de success. ab intest. cap. de usu Capuar. &*

puana, & *Nidi num. 533*. Convenit enim potissimum vel cum *const. in aliquibus*, & *const. ut de successione*, vel cum legibus communibus Romanorum. Mos iste complectitur decem articulos a jure communi plerumque discrepantes, quos Camillus Salernus e prothocollis Notarii Jo. Baptistæ de Valle, aliorumque tabellionum transcripsit in *add. ad Neap. consuet. incipientem si quis, vel si qua eod. tit. de success. ab intest. num. 195*. Quorum tenor est hujusmodi.

4 In primis, si mulier nupta a patre secundum dictum usum moriatur absque liberis ex eodem matrimonio intestata, vivente patre, restitutio dotium debet fieri ipsi patri: si vero patre premortuo similiter intestata, dotis restitutio fiat proximioribus in gradu ex linea paterna. Non igitur heredibus forcasse extraneis patris dotatoris, secundum juris communis regulam in *l. 12 D. de pact. dot. dictaque l. dos a patre C. fil. matr.*, sed proximioribus ex linea paterna dos profectitia hoc in casu restituitur. Primo huic capitulo moris Magnatum consonat Neap. consuetudo *si quis, vel si qua*, quæ bona paterna morientis ab intestato sine liberis defert proximioribus agnatis.

5 II. Si mulier nupta a patre secundum dictum usum, moriens absque liberis fecerit testamentum, potest de suis dotibus patre mortuo in totum legare, cui voluerit: sin autem pater supererit, non potest aliquo modo de aliqua parte ipsarum dotium testari. Quum enim in locum legitimæ in Regno dos subrogetur ex supra expositis *c. 2 n. 20*, filia super patris bonis, quoad usque pater vivit, nullum dominii quæsitum jus habet, legitimamque portionem jure naturæ singulis filiis debitam non nisi mortuo patre acquirit, ac postulat. Jure marito igitur dotem profectitiam filia sine liberis moriens debet relinquere patri,

DE JURE DOTIUM:

Tri, ne, ut ait Plinius in paneg. Trajani; eodem momento, quo desit esse pater, hoc quoque amittat, quod pater fuit. Seu ut filiae amittat dos solatium loco cederet l. 6. D. de jur. dot.

III. Si mulier nupta ut supra, & secundum dictum usum moriatur filiis superstitibus, uno, duobus, vel tribus, patre superstite, potest de suis dotibus testari in totum, legitima ipsarum dotium dictis filiis relicta, quæ in casu præmissis intelligitur tertia pars, & sic de duabus partibus dotium testari potest. Si vero superessent quatuor filii, seu plures, mulier ipsa testari potest tantum de integra medietate dotium, legitima ipsæ filiis semper salva, quæ in casu præmissis est integra medietas dotium. Quantitas legitimæ hoc in articulo reservata filiis juxta eorum numerum eadem est, quam jus commune præscripsit Nov. 18. Cumque mulieri filios, & patrem superstites habenti facultas testandi de dote profectitia, salva liberis legitima, attribuatur; consequens exinde est filiam nuptam tam constante, quam soluto matrimonio sub patria potestate hoc in Regno non existere: factio enim testamenti esse non potest ei, qui sub patria existit potestate l. qui in potestate D. qui testam. fac. poss. Quod plenius in lib. 1. Instit. civil. tit. de patria pot. Consequitur præterea consuetudinem Martini hocmet municipali usu Magnatum esse receptam, declaratamque, dum mulieri liberos superstites relinquente conceditur facultas de profectitia dote disponendi, demta legitima, quæ filiis debetur, sublato regressu ad patrem dotantem, ejusve heredes.

IV. Muliere nupta ut supra secundum dictum usum, & moriente testata, vel intestata superstitibus liberis, viro superstite, & deinde aliqua morula post ipsius mulieris obitum morientibus suis filiis, pater succedit dictis filiis, morientibus in p. pib. lari

lari atate, vel ab intestato quandocunque in dotibus eorum maternis. Non aliter quam in aliis quoque bonis filii ab intestato decedentis sine liberis succedit pater superstes ex Nov. 118 c. 2.

- 8 V. *Mulier nupta ut supra, moriente viro superstibus liberis, nulla per eum in suo ultimo testamento dictis suis liberis facta substitutione pupillari, mater admittitur ad successionem filiorum morientium in pupillari atate, vel ab intestato in bonis hereditariis paternis, mobilibus, & stabilibus, burgenfaticis, & feudalibus.* Consonat hoc præterea caput cum jure communi laudatæ Nov. 118, l. 1, & Auth. *defuncto C. ad Sen. Conf. Tertyll.* Verum erronea & vitiosa est extensio hujusce capituli ad successionem parentis in bonis etiam *feudalibus* filii ab intestato morientis. Ad bona enim feudalialia fore admittuntur heredes tam ultimi morientis, quam primi acquirentis: sc. de corpore illorum, qui feudum obtinuerint, descendentes duntaxat ex consueta clausula, quæ in singulis feudatariorum Regni investituris apponitur per dominum directum, seu Regem: legi autem regis investituræ pacta subditorum derogare non valent. Attentoque communi feudorum jure, maritus nec etiam succedit in feudo uxoris, nisi fuerit specialiter investitus *ex tit. 15 lib. 1 feud. an maritus succedat uxori in beneficio.* Et Fridericus II. Imp. in Regni const. *ut de successionebus tit. de success. nobilium in feudis* patrem superstitem excludit a feudo per filium præmorientem acquiritum, non tamen fratres ejusdem primi acquirentis sive germanos, sive consanguineos, sive uterinos. Quas ob res pro *feudalibus* legendum esse *allodialibus* censuit Minadous *in const. in aliquibus in 4 not. num. 4,* & Theodorus *alleg. 91 n. 22.*

- 9 VI. *Si mulier nupta a fratribus, vel aliis personis secundum dictum usum absque liberis intestata*

moriatur, restitutio fiat dictis fratribus, seu personis eam dotantibus. Fratribus vero, seu personis dotantibus premortuis, proximioribus in gradu ex linea paterna seu materna illorum, a quibus dotata fuit, restitutio dotium predictarum fieri debet.

Lex ista municipalis derogavit Romano juri, quo presumitur adventitia dos ab extraneo mulieri donata, nisi expresse dotans caverit eam sibi restitui debere, soluto sine liberis matrimonio *l. un. §. 13 C. de rei uxoria act.* Consequens exinde est, ut ad heredes mulieris legitimos dos adventitia ab intestato deferatur tanquam patrimonium ipsius mulieris liberum, jure communi: ad extraneum vero dotantem, ejusve heredes, jure municipali.

10 VII. *Si mulier nupta ut supra a dictis fratribus, moriatur superstitibus liberis in num. ut supra dictum est, potest testari de suis dotibus, modo ut supra.* Reservato videlicet filiis triente, vel semisse pro legitima: quod juri communi consentaneum est. At Neap. conf. *si qua moriens* matri liberos habenti de sola dotis decima facultatem disponendi concedit, deferendo filiis novem reliquas partes.

11 VIII. *Mulier nupta ut supra a dictis fratribus, moriens fratribus superstitibus absque liberis derelictis, potest de dotibus omnibus suis testari, & legare, cui voluerit.* Et jure merito quidem, propterea quod adventitia dos pleno jure mulieri acquiritur titulo tacitæ donationis, nisi in dotalibus instrumentis cautum sit fratribus ipsis, ejusve heredibus dotem tali casu restitui debere. Itaque municipale jus quoad dispositionem, successionemque dotis adventitiæ favet extraneis dotantibus muliere ab intestato decedente contra jus commune: attamen liberam relinquit mulieri facultatem testandi, jure communi competentem. Sed intra Neapolis districtum mulier istæ non poterit nisi de sola dotium medietate disponere.

- nere, altera medietate vel dotantibus fratribus, vel eorum proximioribus reservata ex cons. *& si testator.*
- 12 IX. Mulier nupta secundum dictum usum, premoriente viro absque liberis ex eodem matrimonio, lucrifacit dotarium quoad plenum dominium: idest usumfructum, & proprietatem. Si vero vir moritur uxore supervivente, & supervitibus liberis, dicta uxor lucrifacit dotarium quoad usumfructum tantum propter existentiam liberorum. Quid autem de dotario, seu antefato leges & communes, & municipales caverint, videndum infra c. 12.
- 13 X. Mulier nupta moriens liberis supervitibus ex eodem matrimonio, non potest dictis suis filiis in pupillari aetate, vel ab intestato quancumque sine filiis aliquem substituere in successionem suarum dotium: quod secus est in viro. Idemque pariter jure communi cautum est, quod patrifamilias duntaxat jure patriæ potestatis, non autem matri facultatem attribuit conficiendi pupillarem filiis substitutionem, *l. moribus 2 D. de vulg. & pupillari.*
- 14 De veritate expositorum capitulorum moris Magnatum S. Consilium dubitavit olim penes Capic. dec. 176 n. 33, itemque Montanus *controv. 2 n. 58*, Reg. Galeota *lib. 2 controvers. 64*, & 65 n. 20, & Theodorus *alleg. 91*: propterea quod ex actis Notariorum publicis authentice ac rite non erant tunc temporis transfumta. Sed postquam inter consuetudines Neapolitanas a Camillo Salerno inserta, & fideliter extracta e plurium tabellionum schedis fuerunt typis impressa & vulgata anno 1567; pro authenticis & veris habita communiter fuisse contestantur Caput. in *prælucl. ad consuet. Neap. §. 1 n. 14*, Tasson. *de antef. vers. 4 obs. 4 n. 42*, Reg. Marcian. *lib. 2 cons. 53 n. 3*, Camill. de Medicis *cons. 96*, aliique passim.
- 15 Ab hoc vetusto more Magnatum, quem vulgus nuncupat conventiones dotales *alla vecchia manie-*

ra, sæpe recedunt contrahentes, adponendo in dotalibus instrumentis expressum pactum contrahendi nuptias, dotemque constituendi secundum consuetudinem, novumque usum Sedilium Capuani, & Nidi, vulgariter nuncupatum *alla nova maniera*, maximeque discrepantem ab exposito more antiquo. Cujus sex omnes articulos transcripsit Reg. Consiliarius Matth. de Afflict. initio *dec.* 237 his verbis: *Nobiles Capuana & Nidi habent istam consuetudinem, qua instrumentis dotalibus exprimitur: videlicet.*

16 I. Si dictum matrimonium dissolvi contingat per mortem viri, uxore supersite, liberis ex dicto matrimonio supersitibus, vel non supersitibus, dicta dotes data, & per virum receptæ restituantur, & earum restitutio & assignatio realiter fiat dictæ uxori supersiti, seu ejus heredibus. Tam sc. si adventitiæ, quam si profectitiæ dotes fuerint: nam consuetudo generaliter de dotibus loquens generaliter est intelligenda. Hinc filia, quæ in statu viduitatis e patria potestate intelligitur exempta non minus novo usu, quam antiquo more Magnatum, ut supra n. 6, profectitiam dotem soluto matrimonio apud se retinet, filiis etiam non extantibus.

17 II. Si vero dictum matrimonium dissolvi contingat per mortem uxoris, supersitibus liberis ex dicto matrimonio, dicta dotes solutæ restituantur, & earum restitutio fiat ipsis liberis ex dicto matrimonio procreandis supersitibus. Probatur heic potissimum consuetudo Martini, supra jam exposita num. 2.

18 III. Et ubi non superessent liberi ex dicto matrimonio supersites, vel etiamsi tempore mortis dictæ uxoris liberi ex eodem matrimonio superessent, & postea adita hereditate, vel non adita per eos, vel alium, seu alios eorum nomine, liberi ipsi decederent, vel morerentur in pupillari astate,

atate, vel post quandocunque ab intestato sine liberis legitimis & naturalibus, dicta dotes modo prædicto recepta veniant & devenire debeant, & ipsarum restitutio realiter fiat, & fieri debeat heredibus & successoribus dicta uxoris, seu heredibus dotantis in pace & sine molestia & contrarietate quacunque, ac omni exceptione remota: ita quod eo casu quo, ut prædicitur, restitutio est facienda de dd. dotibus heredibus & successoribus uxoris, seu dotantis, ejus viro; vel aliis quibuscunque personis (eisdem liberis, sicut prædicitur, decedentibus in pupillari ætate, vel post quandocunque ab intestato sine liberis legitimis & naturalibus) ex paterna linea, vel etiam succedenti
 19 eis vigore pupillaris substitutionis, vel aliter, nullum jus in ejusdem dotibus, sicut prædicitur, datis & receptis acquiratur. Sed, ipsas dotes, ut prædicitur, quicumque heres dictorum filiorum procreandorum ut supradictum ex matrimonio supradicto eis vel ab intestato, vel ex pupillari substitutione, vel aliquo jure quocunque succedens heredibus & successoribus dicta uxoris restituere teneatur absque detractioe alicujus portionis jure nature forsan debita, seu debenda dicto marito in eisdem dotibus dictorum filiorum suorum exinde procreandorum ex dicto matrimonio. En præcipuum discrimen novi usus ab antiquo more Magnatum. Pater siquidem, qui non minus jure communi, quam municipali, & more Magnatum filiis ab intestato decedentibus sine liberis succedit in universam hereditatem ex quibuslibet bonis etiam maternis conflata, ut supra dictum est num. 7; per novum usum omnino excluditur a successione filiorum suorum quandocunque ab intestato decedentium quoad bona materna, atque a jure quoque legitimæ. Pariterque substitutus a patre pupillariter, qui in uni-

versum defuncti patrimonium succedit, maternas pupilli dotes nullimode valet acquirere, easque tenetur legitimis heredibus mulieris, seu dotantis restituere.

20 IV. *Salva potestate testandi dicta uxori iuxta usum consuetudinis Neapolitanae in scriptis redacta.* Puta de decima tantum, existentibus liberis iuxta conf. *si qua moriens*, infra exponendam num. 29: atque de medietate liberis non superstitibus iuxta conf. *& si testator tit. de success. morientis sine filiis ex testamento.* Altera quippe medietas bonorum paternorum agnatis, & maternorum cognatis proximioribus ipso jure consuetudinario debetur: quemadmodum novem dotium maternarum partes debentur filiis.

21 V. *Et ubi contigerit virum praemori superstiti uxore, ac superstitibus liberis ex dicto matrimonio uno vel pluribus: postmodum filii ipsi morerentur, seu alter ipsorum moreretur in pupillari aetate, vel post quaecumque ab intestato sine legitimis liberis & naturalibus, nullum jus eidem uxori seu matri suae, & suis heredibus & successoribus ex materna linea ratione successionis debeatur, nec sit eis, vel alteri ipsorum quodlibet acquisitum super bonis paternis ipsorum filiorum, nec ei succedant, nec succedere debeant, nec ipsa uxor succedere debeat quoquo modo: nec de bonis ipsis paternis suorum filiorum detrabere possit Trebellianicam, falcidiam, & legitimam jure naturae debitam, & jus aliquod portionis cujuscunque, in quantum ipsi uxori, vel ejus matri, & aliis quibuscunque ex materna linea debeatur.* Haec exclusio matris a successione filiorum quandoque ab intestato morientium quoad paterna bona duntaxat correlativa est ad praedictam patris exclusionem a bonis eorundem filiorum maternis, supra num. 18. Quod enim de uno dicitur correlativorum, hoc

hoc de altero quoque affirmandum est.

22 Processit autem novus hic usus ad ampliacionem Neap. *conf. si quis vel si qua de successione ab intest.* per quam cuilibet sine liberis legitimis defuncto succedunt in omnibus bonis paternis proximiores ex linea patris, in bonis vero maternis proximiores ex linea matris. Quum enim istiusmodi consuetudo nil expresse caverit, si quis turbato naturæ ordine superstitibus patre vel matre decesserit sine liberis; interpretes dubitarunt quin ea locum tunc obtineret. Inter quos prævaluit sententia Napodani ad dict. *conf. num. 133* verius putantis consuetudinem esse loquam patre, vel matre, aliisque parentibus non existentibus, ideoque ipsis existentibus servandum esse jus commune, æqualiter admittens utrosque parentes paternos & maternos ad universam filii hereditatem sine discretione bonorum, sola inter eos attenta prærogativa gradus, d. *Auth. defuncto*. Exindeque Nobiles Sedilium Capuani & Nidi ad sustinendam distinctionem bonorum ex diversis lineis & familiis obvenerunt, eorumque conservationem in ea, unde obvenerunt, familia, introduxerunt in dotalibus instrumentis pactioem novi usus, qua extenditur dispositio Neapolitanæ consuetudinis ad omittum quoque casum filii derelictis parentibus defuncti, *Capic. dec. 210*, de *Franch. in addit. ad eand. conf. & dec. 807*. Ideoque pacto novi usus in isto articulo visa est nostratibus DD. nil aliud esse, quam successio constituta secundum *conf. si quis vel si qua*, addita parentum exclusionem, *Jos. de Rosa conf. 69*.

23 VI. *Quibus omnibus juribus ac successionebus ipsis & legitime debitis in casu prædicto dicta uxor, & sic partes ad invicem renunciaverunt per stipulationem &c. & juraverunt &c.* Ex hisce verbis infertur, quod novus hic usus Capuani, & Nidi in mero pacto consistat: ideoque si partes nullatenus

expresserint velle pacta dotalia inire secundum novum usum, tunc inter ipsas locum habebit, ac servabitur jus municipale, & consuetudinarium, seu mos antiquior Magnatum, ut docet cit. C. de Rosa *ad consuet. Neap. tit. de successione ab intest. num. 518 de usu Capuana, & Nidi*, & Antonius de Alexandro *ad consuet. si quis vel si qua num. 185.*

24 Ex ista præsumptione excipi Nobiles Capuani & Nidi, qui si promiserint dotem, atque antefatum more Magnatum, & sub silentio præterierint successionem utriusque parentis ad hereditatem filiorum intestatorum; judicari secundum novum usum Capuani & Nidi eos contraxisse tenet Reg. Merlin. *lib. 2 contro. cap. 49 n. 20*, Fab. de Anna *conf. 118 n. 5*, cit. Catol. de Rosa *ibid. n. 528*. At Panzut. *contro. 17 n. 60*, & seq. multis S. C. decisionibus probat nec etiam Nobiles eorundem Sedilium Capuani & Nidi novo usu obstringi, nisi expressa inter ipsos pactio intercesserit.

25 Et quamvis Cives Neapolitani inter preces Ferdinando Regi Catholico porrectas anno 1505 petissent confirmari consuetudines Civitatis tam scripto, quam sine scripto, & præsertim ab ejus Sedilibus constitutas, quod ex *cap. 5 privilegiorum, & capitulorum Civ. Neap. Ferdin. Cathol.* perspicuum est: primævam nihilominus naturam suam, & vim pacto contrahentium innixam novus hicmet usus minime mutavit: nec generalem legis municipalis obligationem nactus est ex recepta communiter sententia.

26 Inducitur præterea ex relatis verbis ultimi articuli usus novi, quod ejusdem usus pactione inducitur mutua renunciatio inter futuros conjuges, non utique personalis aut translative, sed extinctiva prorsus & abdicativa, adeo ut ipsi renunciantes pro mortuis habeantur: sicque pater intelligatur perpetuo exclusus a successione filii morientis

- rientis post matrem nedum in dotibus, sed in omnibus etiam bonis maternis extradotalibus: & mater vicissim a successione filii post patrem defuncti exclusa in bonis omnibus paternis etiam de novo quaesitis, & portione quoque legitima, ut iidem Doctores testantur, non solum ab intestato, sed etiam
- 27 ex testamento. Ideoque filius aut filia testamentum faciens minime tenetur patrem in legitima dotis quota, & matrem in legitima bonorum paternorum instituire, de Franch. *decis.* 552, & de Marin. *lib. 2 resol. cap. 92 num. 11*. Si tamen libuerit, posse filium post pubertatem de dotibus, aliisque bonis maternis disporre in beneficium patris, non obstante pacto novi usus, censuit Stephanus Gaeta ad *cons. filius familias tit. de fil. fam. volentib. testari*; ibique refertur decisam a S. C. die 24 Decembris 1547. Nanque permittit eadem consuetudo filiisfam. de bonis maternae lineae adventitiis testari, aesi patresfam. sint. Iidemque DD. praeterea subdunt ibid. ejusmodi pacto novi usus descendentes etiam parentis renunciantis, (puta consanguineos, vel uterinos morientis fratres) & collaterales a successione bonorum ex aliena linea obvenientium excludi. Cum enim novus usus introduxerit mutuam parentum renunciationem omnino abdicativam & extinctivam, deserat oportet successionem filiorum ut supra morientium ad proximiores agnatos, vel cognatos ejus lineae, de qua bona provenerunt, vocatos ex Neap. *cons. si quis, vel si qua*, aut etiam ex edicto successorio. Ideoque si pactio dotalis secundum novum usum inita sit per unum ex ipsis successoribus, adhuc proderit omnibus aliis in eodem proximitatis gradu existentibus, atque a consuetudine vocatis, *Jos. de Rosa loc. cit.*
- 29 Consentanea est huic pacto Neapolitana consuet. *si qua moriens tit. de muliere habente filios qualiter*

liter suam dotem disponit (1), quam commorantes intra districtum Neapolis sine expressa quoque pactione servare tenentur. Sic enim constituit: *si qua moriens habeat filios seu liberos, potest de dotibus suis, & aliis sibi obvenientibus ab agnatis, vel cognatis jure successionis, vel titulo lucrativo in sua ultima voluntate relinquere de decem partibus unam tantum. Paratum autem pro eadem muliere, sive ad usum ipsius mulieris durante matrimonio; nec non donatum a marito presente ipsi mulieri tempore contracti matrimonii, & quartam, si quam habet ab aliquo alio marito defuncto, a quo liberos non habuerit, potest relinquere, & de his disponere pro sua arbitrio voluntatis, salvo liberis utriusque matrimonii, & parentibus debito bonorum subsidio.*

31 Quoniam vero in textu consuetudinis Neapolitanæ non solum filii, sed etiam liberi generaliter considerantur, & liberorum appellatione nepotes, & pronepotes, cæterique descendentes continentur *l. liberorum D. de verbor. sign.*; jure merito Carolus de Rosa *ibidem num. 4.*, & *seq.* interpretando opinatur nedum matrem, sed etiam aviam, & proaviam, quæ habeat ex filio masculino nepotes, vel pronepotes, non posse disponere ultra decimam dotis partem: quum in reliquis novem partibus sit intestabilis, non secus quam mater. Idque procedere, etiam si bona dotalia essent extra districtum, quia dotis nomen est vocabulum ubique vigen, refert decisum

32 Franch. *decif. 472.* Dummodo filii mortuo patre, dotem matri suæ restituentes per publicum instrumentum,

[1] Consuetudo Civitatis Surrenti consonat cum consuetudine Neapolitana, quoad bona antiqua filiis existentibus, de Franch. *dec. 595 n. 1.*

tum, non tradiderint dotalem pecuniam cum expressa clausula *ad habendum, & alienandum, &c.* & aperte per eandem clausulam successioni consuetudinariae non renunciaverint, ut Scipio Bucinus decisum refert in dicta consuetud. *si qua moriens.*

- 33 Novem istae partes utrum filiis ac nepotibus deferantur uti heredibus matris & aviae, an uti successoribus de sanguine illorum, a quibus bona ad matrem & aviam ipsam pervenerunt; nonnihil est inter nostrates Doctores disputatum. Communior sententia, quam cum Praesid. de Franch. *dec. 347*, de Ponte *conf. 61*, aliisque sequitur citatus de Rosa *ibidem n. 14*, tenet eas deferri non uti heredibus, sed uti filiis ex pacto civium & providentia consuetudinis. Exindeque insert in eisdem novem partibus filias praeferi creditoribus matris, vel aviae, qui nullam sine assensu regio & sine justa alienandi causa hypothecam super dotibus quaesiverint: ipsosque creditores nec etiam in subsidium posse quidquam a filiis revocare, iudicatum anno 1558 in S. Consilio refert: dummodo contracta non essent debita per matrem, aviamque ex justa & rationabili causa necessitatis, vel utilitatis, vel pietatis, & rite cum regio assensu. Tunc enim alienatio dotium cum permittatur, consequens est, ut rata eo fortius permaneat obligatio aëris alieni, & hypotheca super iisdem. Quibus attentis circumstantiis Card. de Luca *disc. 103 de dote num. 6*, contra autumavit novem dotium maternarum partes ipso iure consuetudinario deberi filiis tanquam heredibus, ideoque obligatis ad solvendum aë alienum a matre citra fraudem, rite, iustaque de causa contractum. Si ergo utraque sententia filiis defert novem eiusmodi dotium partes, deducto aë alieno, iusta de causa, & rite contracto; & vicissim alios creditores maternos concorditer excludit ab hypotheca dotium; nequit successio-
- nem

nem jure proprio, vel hereditario, ceu causam demonstrare effectus hic, scilicet obligatio aris alieni. Quin istiusmodi quæstio potius verborum, quam rerum esse videtur, dum in definiendis regulis ex ea consequentibus nil discrepant inter se Doctores.

- 34 Ut autem proprietas verborum, quoad ejus fieri potest, servetur; dicendum est diversis in casibus utramque sententiam locum suum obtinere. Profecto si mulier *patre superstite* moriens filios relinquat, dos profectitia hoc casu debetur filiis non quidem ut heredibus matris, quæ liberum dotis profectitiæ dominium ac dispositionem vivente patre nequaquam habuit; sed uti filiis & successoribus jure proprio ex generali consuetudine Martini supra laudata *num. 2* & infra exponenda *cap. XIII*, impediente regressum dotis profectitiæ ad patrem dotatæ superstitem, de qua particularis Neapolitana consuetudo interpretationem accipit. Decedens vero mulier post mortem patris sui dotantis, quoniam patre mortuo dotem sibi quæsit loco legitimæ, suumque fecit patrimonium, eam filiis suis desert uti heredibus. Quemadmodum hac quoque ratione adventitiam dotem ad ipsos uti heredes generatim transfert. Quod etiam maturiori consilio perpendit laudatus de Luca *in seq. disc. 104 num. ult.*
- 35 Indubium præterea est easdem novem dotium partes filiis debitas nullo fideicommissi, aut legati onere per matrem affici posse; non aliter quam trientem, vel semissem legitimæ, de Franch. *decis. 486*, & Card. de Luca *dict. disc. 103 de dote num. 7.*
- 36 Moriens autem sine filiis superstitibus mulier de medietate dotis ad libitum disponit, salva agnatis, & cognatis, a quibus dos provenierit, altera medietate, ex Neap. consuet. & *si testator* sub tit. *de success. morien. sine filiis* & *ex testam.* quemadmodum de-
- cicum

cifum refert in S. Confilio de Franch. *dec. 518 (1)*.

37. Hactenus exposita locum obtinent, quotiens ad secunda vota mulier non transiverit: hoc enim casu magis angusta & refrænata est ejusdem facultas in dispo-

[1] Ad rem istam Barenfes quoque habent consuetudines novas ab antiquis dissentaneas, easque in tres articulos distributas refert Maxilla sub tit. *de jure dot.* Antiqua incipiens *dos a patre* disposuit dotem a patre profectam, vel ab extraneo cum pacto reversivo acceptam ad dotantem redire debere, si mulier sine liberis moreretur. Filiis autem superstitibus infra legitimam ætatem, sub fidejussione reduci debere ad dotantem ipsum, & ab eo tandiu custodiri, donec ad ætatem pervenerint legitimam, scilicet postquam masculi decimum octavum, & femine duodecimum excefferint annum. Intereaque fructus rerum immobilium eis lucro cedere, quibus dos vel ex lege, vel ex pacto reddibetur, adeo ut filiis nihil exinde tribuatur, nisi fame laboraverint, non habentes unde possint suam inedia sustentare: tunc enim de dotium fructibus erunt nutriendi. Filiis postea ad ætatem legitimam venientes, si materni parentes, sive alii dotem obtineant, ipsis debent sine deminutione, & sine alia Adejussione redire, quum de ea iisdem liberum tunc arbitrium sit disponendi. Hujusce cons. meminit Card. de Luca *disc. 109 de dote n. 12*. Aliaque pariter vetusta Barenfis cons. *mulier eod. tit.* cavit, soluto per mortem viri conjugio mulierem ad utendum, non vero abutendum esse dominam dotis generatim sive profectiæ, sive adventitiæ, eamque pro rebus, quæ usu consumuntur, debere ad *modum fructuarie* idoneam facere cautionem tam filiis, si habeat, quam parentibus, si liberos non habeat.

Primum vero caput consuetudinis novæ statuit post mortem mulieris virum superstitem cum liberis penes se ipsum detinere pecuniam dotalem, seu sortem cum onere alendi filios ex fructibus ejusdem: bona tamen mobilia tradere dotantibus debere sub fidejussione ad formam expositæ consuetudinis antiquæ. II. Quod mortua sine liberis muliere bona omnia dotalia æstimata, vel inæstimata [exceptis usu, vel vetustate consumptis] vir, ejusque heredes statim restituant: pecuniam vero post anni circulum a die soluti matrimonii computandum. III. Quod uxori superstiti, sive cum liberis, sive sine illis heredes prædesundi viri & bona omnia, & pecunia dotalis incontinenti restituere debeant.

positione, & acquisitione dotium prioris matrimonii. Profecto Imp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius in celeberrima l. *femina* 3 C. de secund. nupt. sic rescriperunt: *Femina, quæ susceptis ex priori matrimonio filiis ad secundas transierint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum maritorum sponsalium jure, quicquid mortis causa donationibus factis, aut testamento jure directo, aut fideicommissi, vel legati titulo, vel cujuslibet munificæ liberalitatis præmio ex bonis priorum maritorum fuerint assequuta, id totum ita ut perceperint, integrum ad filios, quos ex precedenti conjugio habuerint, transmittant, vel ad quemlibet ex filiis, in quem contemplatione meritorum liberalitatis suæ judicium mater crediderit dirigendum. Nec quicquam eadem femina ex iisdem facultatibus alienandum in quamlibet extraneam personam, vel successionem ex alterius matrimonii conjunctione susceptam præsumant, atque habeant potestatem possidendi tantum: atque fruendi in diem vitæ, non etiam alienandi facultate concessa. Nam si quid ex iisdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea translatum, ex maternis reintegrabitur facultatibus*

Insuper ex seq. conf. *marito* mulier Barenf. ad secundas transit nuptias cum integra dote profectitia ex primis nuptiis obventa, quam pater nequit deminuerè, etiamsi patrimonii sui deminutionem passus fuerit.

Bitunti autem consuetudo in scriptis redacta disponit, quod moriente matre filiis ad ætatem decem & octo annorum perductis tam mediætas dotium ex eadem consuetudine interim tenenda per dotantem, quam altera mediætas tenenda per sponsum, assignentur per eisdem dotantem, & sponsum eisdem filiis ex ipso matrimonio procreatis, remansuræ irrevocabiliter & perpetuo apud eos. De qua disseruit Card. de Luca disc. 165 in *Bitun. fid. comm.*

bus, quo illibata ad eos quos statuimus liberos bona, & incorrupta perveniant.

- 38 Et e contrario *in seq. l. generaliter § C. eod. tit.* constitutum est per eosdam Imperatores, ut quemadmodum mater transiens ad secunda vota, lucra prioris matrimonii tenetur reservare filiis ejusdem matrimonii, ita vir etiam transiens ad secunda vota tenetur filiis ejusdem matrimonii lucra dotis reservare.
- 39 Quod vero ad alterum ex conjugibus revertitur de eo, quod ipsemet dedit, servare non cogitur filiis prioris conjugii ex rescripto Zenonis *in l. si liberis 18 C. de donat. ante nupt.* Ideoque pater donationem propter nuptias, quam contulit in uxorem, non cogitur servare liberis prioris matrimonii, & si ad secundas nuptias migraverit: aliud est si apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione resedit. Illud enim servare liberis prioris matrimonii debet ex Auth. pater donationem *C. de donat. ante nuptias, & Nov. 119.*
- 40 Et quamvis poterat conjux secundo nubens totam dotis quantitatem uni ex liberis prioris matrimonii conferre, & largiri, servata ceteris legitima juxta *cit. l. femina*; Justin. tamen id correxit *Nov. 2, & Nov. 22* præcipiens ut lucrum hujusmodi æqualiter inter liberos lege, non autem arbitrio parentis distribuatur.
- 41 Præterea Imperatores Leo, & Anthemius *in celeberrima l. hac edictali C. de secund. nupt.* constituerunt: si ex priore matrimonio procreatis liberis pater, vel mater ad secunda, vel ulteriora matrimonii vota migraverit, non sit ei licitum noverca, vel vitrico testamento, vel codicillis sive hereditatis, sive legati sive fideicommissi titulo plus relinquere, quam reliquerit uni ex filiis primi matrimonii, cui minus reliquerit,
- quo-

quod moriens non æquis portionibus ad eosdem liberos distributis sint facultates parentis testantis ; & quod ultra reliquerit non valet , sed inter liberos æqualiter dividitur : quam observationem in personis etiam avi , vel avia , aliorumque majorum , itemque nepotum , vel neptium , & ceterorum succedentium , sive in potestate sint , necne , custodiri censuerunt . Sive vero liberorum suorum affectione servata pater , materve ad alias nuptias migrare noluerit , pro suo arbitrio alienare , ac disponere utpote domini non prohibentur bona , quæ de substantia præmortui conjugis habuerint .

- 42 Filius vero adeo lucrum sibi proveniens propter secundas nuptias parentis , vel alterius ascendentis acquirit , ut illud transmittat ad descendentes suos , exclusis ascendentibus , & collateralibus quoque ante aditam hereditatem , quin habet etiam electionem transferendi illud lucrum in quem volet liberorum suorum *ex l. in quibus casibus 7 C. eod. tit.* Quam sane legem minime abrogavit Just. Nov. 2 , ubi matris electionem eandem adimit , non autem ejus filio .
- 43 Ususfructum quoque bonorum a priore conjugere relicto amittebat superstes conjux ad secunda transiens vota *l. unica C. si secundo nupsit mulier , cui maritus ususfructum reliq.* Quam constitutionem correxit Justinianus Nov. 22 cap. 32 præscribens hoc locum habere , si datus , vel relictus fuerit ususfructus eo pacto , ut ex secundis nuptiis interiret ; alioquin perseverat sive relictus esset , sive donatus , quibus casibus licuit .
- 44 Et quoniam moriens maritus uxorem superstitem solet dominam , & usufructuariam hereditatis suæ scribere , jus commune præsumit eidem bonorum omnium ususfructum reliquisse *l. 35 , & 37 D. de usu-*

usufructu legato. In permultis tamen locis mos inolevit, ut liberis existentibus, vel heredibus institutis, alimenta solummodo matri eorum, seu testatoris uxori præstentur, cum hac prærogativa, ut illa non e manibus filiorum, aliorumve heredum, sed manu sua, veluti administratrix accipiat alimenta; liberis vero defunctis mater eadem plenum consequitur usufructum, itaut non possit ab eorum heredibus molestari: deducta tamen portione legitima, quam vir moriens usufructu gravare, vel onerare non potest, tanquam ad filios omni jure pertinentem sine ullo onere. Thesaurus *quæst. forens. qu. 54,* & Perez. *ad tit. C. si secundo nupsit mulier n. 2.*

C A P. XII.

DE DONATIONIBUS INTER VIRUM ET UXOREM,

Ex lib. 5 Cod. tit. 16.

- 1 *Constante matrimonio vetita est donatio simplex inter conjuges.*
- 2 *Donanti conjugii, ejusque heredibus datur vel reivindicatio ad rem, vel conditio ad pretium recuperandum.*
- 3 *Dummodo donatarius factus sit locupletior.*
- 4 *Aut pro dignitate consequenda non sit donatum.*
- 5 *Neque in remunerationem.*
- 6 *Onerosi contractus sub ejusmodi prohibitionem minime comprehenduntur.*
- 7 *Si donata res tradita sit, conjux lucratur fructus industriales, non autem naturales.*

K

8 Per

8. *Per mortem donantis conjugis ratificatur donatio, nisi revocata fuerit.*
 9. *Causa mortis donatio quoque sustinetur.*
 10. *Et ob juramentum jure communi, secus municipali.*

MOribus primum Romanorum, deinde Senatus-consulto post orationem Antonini Augusti edito generatim sub pœna nullitatis quælibet simplex donatio inter conjuges constante matrimonio prohibita est, bonorum etiam extradotalium, de quibus alteruter ceteroqui liberam habeat alienandi & largiendi aliis facultatem, ob multas quidem rationabiles causas, Senatui expositas & probatas *l. 1, & seq. D. de donat. inter vir. & uxor.* Quandoquidem, ut habetur in *l. hac ratio 3 D. eod.* Antoninus Imperator ante excessum Imp. Severi patris sui oratione in Senatu habita sic alloquutus est: *Majores nostræ inter virum, & uxorem donationes prohibuerunt, amorem honestum solis animis æstimantes, fama etiam conjunctorum consulentes, ne concordia pretio conciliari videretur, neve melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret.*

2. Res ergo nulliter donata, vel simulato contractu tradita conjugi si existat, poterit eam donator, vel ejusdem heres reivindicare, dummodo donatum pœnituerit *l. 32 §. 4 D. hoc tit.* Si autem consumpta fuerit, & donatarius tempore litis contestatæ factus sit locupletior, competit condictio donanti, seu actio personalis ad pretium repetendum *l. 5 §. 18, & seq. D. eod.*
3. Quandoque tamen donationes ejusmodi inter conjuges subsistunt, & prohibitio cessat. I. cum donans pauperior, & accipiens locupletior non fit: puta si mar-

CAP. XII. DE DON. INT. VIR. & UXOR. 147

mancipium manumissionis causa donetur *l. 22 C. hoc tit. & l. 5 §. 16 D. eodem*. Ubicumque igitur non deminuit de facultatibus suis, qui donavit, valet; vel etiam si deminuat, locupletior tamen non sit, qui accepit, donatio valet & eaque de re si tradita res sit, a donante conjugē repeti nequit, nisi quatenus accipiens factus inde sit locupletior *l. 8, 9, & 17 C. eodem*.

4 Itidem si mulier viro pro dignitate adipiscenda quid largita fuerit, rata erit donatio *l. 21 C. hoc tit.*

5 Sustinetur præterea donatio remuneratoria, cum sit potius quædam debiti compensatio *l. 7 §. 2 D. hoc tit.* Compertum enim est remuneratorias donationes communibus liberalitatis legibus exemptas esse ex responso Papiniani in *l. Aquilius regulus 27 D. de donat.* Quemadmodum censetur donatio, quam senex in uxorem adolescentulam, & plebejus in nobilem contulerit, Facchinæus *lib. 3 controver. cap. 8*. Ideoque erit in potestate judicantis definire, quæ intra legitimum modum facta fuerit donatio, quæve merita non exceaserit. Perez in *lib. 5 C. ad hunc titulum num. 10*.

6 Eoque magis onerosi contractus, puta venditionis, transactionis, ceterique procul dubio licent, valideque inter conjuges fiunt, dummodo simulatio absit, & animus occultandi prohibitam donationem sub pallio liciti contractus *l. si sponsus 5 § D. eod. tit.* Eamque ob rem ubi conjux conjugi venderit aliquid, & pretium vel totum, vel pro parte donaverit seu remiserit, heres vendentis non quidem res venditas repetet, sed pretium minime solum *l. 9, & 16 C. hoc tit.*

7 Verum donatio simplex omnino iutilis est, etiam si transferat possessionem in donatarium: possessio quippe

quippe magis facti est, quam juris *l. 3 §. 4 D. de acquiren. possess.* Et non prodest possessio ista ad usucapiendum, vel ad acquirendum dominium *l. 26 D. hoc tit.*, licet sufficiat ad fructus *industriales* ex re donata percipiendos *l. 45 D. de usuris*, exceptis *naturalibus*, qui ad donantem pertinent, alias fieret pauperior ex prohibita donatione contra regulas modo traditas.

- 6 Insuper utilitatem tribuit magnam istæ donatio post mortem donatoris, qui eam non revocaverit vivens *l. 25 C. hoc tit.*: præsumitur enim usque ad extremam vitæ diem perseverasse in animo donandi, dummodo nec tacite, nec expresse poenitentiam suam, vel revocationem declaraverit *l. 32 §. 2 D. hoc tit.* Tacita quidem revocatio inducitur per alienationem a donante ipso factam rei nulliter donatæ: tamen Justin. *Nov. 162* voluit per oppignorationem rei donatæ minime revocari præviam donationem, neque præsumi mutatam donandi voluntatem, cum necessitatis potius, quam donationis revocandæ gratia rem pignerasse videatur. Eoque magis donatio firmabitur testamento donatoris *l. 14 C. hoc tit.* Quia id tempus excurrit donationis eventus, quo vir & uxor esse desinunt dissoluto per mortem alterutrius conjugio *l. 9, & 10 cum seq. D. eod.*
- 10 Præterea confirmatur inter conjuges donatio per iuramentum *arg. cap. debitores de iurejurando, cap. 28 eodem tit., & cap. 2 de pactis in sexto*, iuramentum quippe servandum est semper, ubi non vergit in dispendium æternæ salutis, quam ob rem hodie passim valere conjugum donationes Doctores affirmant ex communi Decretalium jure. At in laicilibus Regni Curii ex jure municipalis Prag. *un. sub tit. de Sen. Conf. Vell.* (de qua superiori cap. 10 nu. 14.) iuramentum utisjæctorum sequitur naturam prin-

C A P. XIII.

DE DONATIONE PROPTER NUPTIAS, SIVE
QUARTA, VEL ANTEFATO, ET ALIIS
DONATIVIS.

Ex tit. 44 Corporis Pragmaticarum 7

- 1 Propter nuptias donatio dicta etiam est donatio ante nuptias, antidos, hypobolon, donaliti-um, dotarium, quarta, tertiaria, antefa-tum.
- 2 Pro donatione ista invaluit in Regno antefatum, & donativum.
- 3 Quantitati dotis data respondet equaliter anti-dos, quæ dote minor, non major constitui pa-cto potest.
- 4 Olim in Regno pro antefato ex more Magnatum tertia pars dotium socero superstite, aut sexta socero prædefuncto: ex novo usu medietas da-batur vidua cum filiis in usumfructum, sine liberis etiam in proprietate.
- 5 Hodie tamen servatur taxa antefati & donativi per reg. Pragm. constituta.
- 6 Qua minorem, non vero majorem quantitatem pacisci permittitur.
- 7 Ejusque medietatem lucrari solet futura sponsa per osculum.
- 8 Sine promissione adhuc debetur antefatum.
- 9 Et promissio postulat ob hypothecam a die in-
k 3 fru-

strumenti, & judiciariam probationem.

- 10 *Pater etiam mariti, si dotem nurus accipiat, pro dote, ac dotario cavere debet.*
- 11 *At dote non data nec etiam antefatum debetur, quod moderamen accipit a soluta dotis quantitate.*
- 12 *Mariti dotem non exigentis mora non officit lucro antefati.*
- 13 *Sed maxime mora promissoris.*
- 14 *Jus antefati ut accessorium regitur jure dotis ut principalis.*
- 15 *Gaudet idcirco privilegiis dotalibus in pactionibus, alienationibus, & obligationibus mulierum, & feudatariorum.*
- 16 *Sed dubitatur adhuc de privilegio potioritatis.*
- 17 *Intra districtum Neap. vidua cum liberis fructus, sine liberis proprietatem quarta lucratur, eamque auctoritate propria capit.*
- 18 *Quod sponsa donatur ob sponsalitiā largitatem subest conditioni futurarum nuptiarum.*
- 19 *Sponsa post esculum medietatem donatarum rerum heredibus sponsi restituit, secus universas.*
- 20 *Nuptiis non initis arrha sponsaliorum, & res invicem donata fere redduntur.*
- 21 *Neapoli de parato quotidiano mulier disponit ob presuntam viri donationem.*
- 22 *At traditum sponsa a sponsi consanguineis donatum non presumitur.*

DOs viro ex parte mulieris data donationem propter nuptias uxori vicissim ex parte viri meretur. *acth. dos data C. de donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitiis. Quæ prius ante nuptias vocabatur, post autem propter nuptias dicta est: propterea quod ea tam ante, quam post*

post nuptias, & constante quoque matrimonio rata fiat *l. si constante* 19, & *l. cum muliere* 20 C. eod. Et quoniam hæc donatio uxori tribuitur nomine mariti, quum contra dos viro detur nomine uxoris, *antidos* apud Latinos, atque *ἀντιδοσίν* apud Græcos appellata est. Quumque supra dotem post mortem mariti reddatur viduæ mulieri, dicta etiam est *hypobolon*, seu *dotis incrementum*, vel *dotaliti-um* cap. *plerumque de donat. inter vir. & uxor. & can. si autem xxxvi q. 2*: vel *dotarium* in hujus Regni constitutionibus & moribus, ut in superiori cap. XII num. 12: præsertim ubi constituitur jure Francorum super bonis feudalibus ex Regni const. *licentiam tit. de feudis in dotarium statuendis*. Insuper *quarta* (1), vel *tertiaria*, propterea quod nostrates mores & consuetudines variam, diversamque dotaliti quantitatem taxaverint, vel scilicet pro medietate dotis, vel tertia, vel quarta (2). Ad extremum in posterioribus legibus municipalibus *antefatum* appellatur frequentius, ex eo quod *ante uxoris fatum*, seu mortem ipsi mulieri, quoad usque ea vivat, persolvitur ab heredibus viri, inspecta dotis quantitate. Tamen si autem antefati vox

k 4

ma-

[1] Quarta hæc alia est *a quarta uxoria*, quæ viduæ parti dari debetur super bonis prædefuncti viri locupletis Auch. præterea C. *unde vir. & uxor.*

[2] Jure Longobardorum quarta istæc appellabatur *morganeb* seu *morgangeba*, & *morganatica* *l. si quis Longobardus i de rit. aus a vir. in mulier. dant. vel relinq. gl. in consuet. feud. lib. 2 tit. 8 de investitura de re aliena facta §. ultim. verb. quarta*, & *Barent. conf. quarta tradita §. de donat. inter vir. & uxor. & in rubrica 29 lib. 2 feudor. de matrimonio ad morganicam contracto*. Vox formata ex Saxonico, & Germanico *morghen*, mane, & *gife*, aut *gift*, *donum*, *munus*, quod maritus uxori offerebat in die nuptiarum ante nuptiale convivium, quæ Cange in *gl. verb. morganegeba*

municipalis penitus ignota sit in corpore juris communis, ejusdem nihilominus naturæ & indolis est antefatum, cujus est donatio propter nuptias, iidemque legibus Romanorum communibus subjicitur, quotiescunque lex deficiat Regni. In locum quippe
 2 donationis propter nuptias subrogatum in Regno videtur *antefatum*, una & *donativum*, vulgo dictum *per lacci, e spille*, quod uxori prævia promissione præstatur tam a viro vivente, quam ab ejus heredibus pro peculiaribus necessitatibus, muneribusque muliebribus explendis. De quo infra num. 5.

3 Secundum jus commune ~~pro~~ per mortem viri matrimonio heres non modo dotem reddere uxori debet, sed etiam si liberi non extent, alterum tantum *antidotis* nomine: aut si extent, alterius tanti usufructum, ut constituit Justinianus *Nov. 97*. Si autem vir non integram accepisset dotem, tantam nomine antidotis quantitatem persolvere, quantam maritus acceperat *Nov. 2 in fin.* Eademque ratione antidotem quamvis promissam minime deberi, si data dos non fuerit, *dist. Nov. 91*.

4 Quantitatem ergo dotis excedere nequibat antidoti, & donatio propter nuptias, licet minorem dotis accipi permitteretur, ne fraus fieret legibus prohibentibus donationes inter virum & uxorem, *cit. l. 19. c. 20 C. de donat. ante nupt.* Pacta siquidem conventa tam super dote, quam super donatione antenuptias servari oportet *l. 1, & seq. C. de pact. convent.* Et speciatim dotis, & donationis ejusmodi æquantatem esse servandam, rescripserunt Leo, & Anthemius *in l. ex morte 9 C. eod. titulo*: adeo ut ex morte cujuscunque conjugis eandem partem tam vir ex ~~ante~~ mortuæ uxoris, quam mulier ex ante.

CAP. XIII. DE ANTEF. & DONATIV. 153

ante nuptias donatione premortui viri lucraretur live præmissa, sive non præmissa pactio. Et si pactum contra fecissent, infirmum atque invalidum illud esse sanxerunt iidem Imperatores. Verum Justinianus postea maluit majorem inæqualis lucri portionem reduci ad minorem æqualem debere, sicque utile per inutile non vitiari, *Nov. 22 cap. 20, & l. 10 C. de pactis conventis.*

In Regno ex pacto novi usus Capuani, & Nidii olim pro antefato constituebatur medietas dotium; secundum vero vetustum morem Magnatum tertia pars dotium, & dicebatur *tertiaria*, quemadmodum testatur Camill. Salernus in addit. ad Neap. cons. *si quis vel si qua num. 195.* Præterea secundum utrumque morem & novum, & antiquum mulier decedente viro lucrificiebat filiis non existentibus plenum antefati dominium, usumfructum videlicet, ac proprietatem: filiis vero extantibus usumfructum tantum. Verum a novo mos antiquus in hoc differbat, quod ubi decessisset vir patre suo superstiti, turbatoque naturæ ordine, vidua relicta lucrificiebat ex antiquo more Magnatum medietatem constitutæ *tertiariæ*: atque integram, si post patrem suum maritus obiisset. Novus autem Capuani, & Nidii usus indiscriminatim viduæ tribuebat integrum dotarium, sive ante, sive post obitum soceri maritus decessisset, Camillus Salernus *ibid.*

5 Uterque tamen usus omnino exolevit post novam antefati & donativi taxam jure municipali præscriptam. Quandoquidem fidelissima hæc Civitas Neapolitana, Barones, & Regnum inter alia postularunt superiori seculo gratiam reformandi donativa & antefata juxta formam conclusionis confectæ per deputatos omnium Platearum ejusdem Civitatis. Quod scilicet pro dotibus ducatorum quatuor millia & infra ante-

antefatum primarum nuptiarum fit tertia pars dotis, & donativum octo aurei pro singulis centenis. Si ad decem millia dos ascenderit, antefatum fit quarta pars dotium, seu ratio ducatorum 25 pro quolibet centenario: & donativum 6 pro 100. Pro dote ducatorum viginti millium & infra, antefatum fit ratio 20 pro 100, seu quinta pars dotium, & donativum 5 pro 100. Pro dote ducatorum triginta millium & infra, antefatum fit ad rationem ducatorum 15 pro 100, seu sexta pars dotium cum duobus tertiis: & donativum 4 pro 100. Denique pro dotibus triginta millia ducatorum excedentibus antefati quantitas remittatur taxanda partium conventionibus, dummodo non exuperet modo dictam rationem quindecim pro centum; & donativum quatuor pro centum. Quod hujusmodi quantitates debeantur integræ virginibus nuptis: viduis autem secundo nubentibus tribuantur pro medietate. Quod antefatum post mortem uxoris sive relictis, sive non relictis filiis redeat ad heredes viri. Atque donativum, quod vulgo appellatur *per lacci e spille*, nequeat stante pactione postulari per viduam relictam, nisi pro ultimo solum anno, quo vir mortem oppetierit, dummodo heredes viri solutionem ejusdem anni a defuncto impletam fuisse non ostenderit. Exinde Dux Oxunæ Prorex talibus petitionibus annuens edidit Prag. *un. hoc tit. de donat. propter nuptias, sive quarta, vel antefato, & aliis donativis* in Regio Collateralis Consilio die 30 Decembris 1617, qua sancivit præscriptam conclusionem ad unguem servandam esse in omnibus, irritando pactiones, promissionesque aliter initas tam directe, quam indirecte: pœna privationis officii, aliaque corporali ad arbitrium comminata in Notarios, & Judices ad contractus aliter stipulantes.

¶ Ita /

6 Ista Pragmatica in viridi est observantia, ex qua minorem antefati quantitatem contrahentibus pacisci permittitur, non vero majorem tam futuris sponsis, quam conjugibus ex traditis supra num. 3. Justinus autem Imperator in *l. si constante* 18 C. de donat. ante nuptias indulserat consensui partium communi tam dotem, quam donationem propter nuptias de novo augere, vel constituere, pactaque nova inire, vel vetera prorogare & moderari constante quoque matrimonio: nec obstare censuit in hujusmodi munificentis interdictas esse liberalitates conjugum tempore nuptiarum. Quod Justiniano etiam placuit in *l. cum multæ* 20 C. eod. tit.

7 Præterea exploratum in jure est medietatem lucri antefati consuevisse mulieri deosculatæ, neque a viro carnaliter cognitæ assignari *l. si a sponso* C. de donat. ante nuptias, ut decisum refert de Franch. dec. 305, & alii apud Vinc. Brilla in dicta cons. quartam autem tit. de jure quartæ t. 9 cap. 1. n. 42.

8 Et ubi constitutum non sit, nec promissum antefatum; adhuc ipso jure intelligitur constitutum ad formam expositæ Pragmaticæ: propterea quod actionem illud petendi jus ipsum tribuit mulieri inspecta dotis quantitate *Novell. 19 cap. 2*. Quin etiam vir constante matrimonio compelli valet ad antefatum uxori constituendum, *Grammatic. dec. 97*: ad effe-

9 ctam videlicet acquirendi hypothecam a die promissionis, de qua plenius infra *tit. ult. de action.* Præterquam quod in civitate, ac districtu Neapolis (ex consuet. dos 2 sub tit. de jure quartæ) dos, & quarta peti non possunt absque instrumento dotali, quod Neapoli quartula nuncupatur. Ex seq. insuper consuet. 3 eod. tit. contra instrumentum dotale, confessionis videlicet vel receptionis dotium, probatio nulla, scilicet extriaseca, admittitur, præter-

quam.

quam si mulier dotata decedens cum testamento illud, quod secundum consuetudinem Neapolitanam relinquere potest, in ipsa ultima voluntate reliquerit, & probetur illud esse solutum. Verum amisso instrumento dotali admittitur probatio per testes, Afflict. dec. 274. Et contra instrumentum alio instrumento publico excipitur, de Franch. decis.

367.

10 Pater filio dignas nuptias contrahenti facere debet donationem propter nuptias, vel pro dote cavere, si filius alia non habeat bona. Dos tamen ipsimet patri persolvi debet. Ut enim Marcianus Juriconsultus tradit *l. capite 19 D. de ritu nuptiarum: capite trigesimo quinto legis Juliae, qui liberos, quos habent in potestate, injuria prohibuerint ducere uxores, vel nubere, vel qui dotem dare non volunt, ex constitutione Severi & Antonini per Proconsules, Praesidesque Provinciarum coguntur in matrimonium collocare, & dotare: prohibere autem videtur & qui conditionem non quarit.*

11 Sed quæ nihil ex dote conscripta præstitit, nihil omnino viro mortuo præcipiet ex donatione. Et quæ minus quam professæ est, dedit, pro quantitate præstita lucrum sentiat Auth. *sed quæ nihil C. de pactis conventis, Novell. 2 cap. ult. Afflict. decis. 242 num. 2.*

12 Si tamen pars mulieris dotem solvere sit parata, cum ex diverso maritus accipere recuset, vel oblatam realiter, vel depositam pecuniam viro ipsi denunciata, tunc nequaquam declinari poterit donationis exactio. *Qui enim dare voluit, dum perceptionem recusat is, qui suscipere postulatur, proximus est danti, Nov. 91 cap. 2.* Paria quippe sunt dedisse & obtulisse legitime *l. acceptam 19 C. de usuris.* Idemque dicendum, si vir dotem exigere neglexerit.

erit, postquam venisset dies solutionis, Cap. Latr. consult. 124 num. 47, & 48.

13 At si per dilationem morosi promissoris dos viro non detur, etiam donatio prorsus denegetur ex Auth. *dos data C. de donat. ante nuptias*, & *Novell. 91 cap. 2*. Quotiens scilicet marito imputari nequit cur dotem non exegerit a promissore moroso. Si tamen sponsus, vel vir dilationem solvendæ dotis dederit, atque interea deceaserit, antefatum tunc mulier lucrabitur, dote licet non soluta, *Afflict. dec. 333*: quum tempus in stipulationibus generatim, & in constituenda dote speciatim promissoris, & mulieris gratia adjiciatur juxta Ulpiani regulam in *l. cum tempus. 17 D. de reg. jur.*

14 Pari passu ambulant dos & antefatum, ut nostrates Doctores post Napodanum loquuntur, & Justinianus præscripsit in *l. ult. §. 2 C. de donat. ante nupt.* Profecto jus antefati regitur jure dotium tanquam dotis augmentum & accessorium, quod sequi debet naturam principalis ex vulgato axioma. Eo vel maxime quod æqualitas dotis, & donationis propter nuptias est servanda non tantum in lucris exinde provenientibus, sed etiam in præstatione & constitutione utriusque, Auth. *æqualitas C. de pactis conventis*, & *Nov. 97 cap. 1*. Idcirco easdem anti-

15 dos, seu antefatum pactiones admittit, quas dos recipit tam expressas, quam tacitas *Nov. 22*, & *47*. Quemadmodum sua culpa divertens mulier dote, sic vicissim antidote maritus multabitur *l. consensu 8 C. de repud.* Et quemadmodum dos alienari, vel oppignerari non potest a viro ne uxore quidem consentiente; ita neque antidos *Nov. 61*. Similiter Præf. de Franch. decisum refert in S.R. Consilio, mulierem, quæ intercessit ante contractas nuptias pro filio in favorem nurus ex antefati causa per filium uxori suæ

con-

constituti, Vellejani exceptione minime juvari. Itidem feudatarii tertiam feudorum partem tam pro dotario uxoris, quam pro sororum dotibus obligare possunt ex constit. Regni incip. *mulier tit. de dotar. constit.* & constit. incip. *fratribus ob dotes tit. de fratribus oblig. partem feudi pro dotibus sororum.*

¶ 6 Lis tamen sub iudice adhuc est, num pro antefato mulier privilegium potioritatis obtineat, quemadmodum pro dote, de quo infra disseremus *cap. ult.* Nam Regens Merlinus *controv. forens. cent. 1 cap. 26 in fin.* affirmativam tuetur sententiam. Regens vero Capicius Latro *cons. 117* negativam, quoniam æquius est mulieris damno succurrere, quam lucro favere ex *l. ult. C. comm. de leg. 1*, & *l. Arrianus D. de obl. & act.* Regens de Rosa *in praxi civ. cap. 1 num. 74.*

¶ 7 Ex Neapolitana *conf. quartam autem de jure quartæ* lucratur vidua cum liberis fructus tantummodo quartæ a viro sibi constitutæ: & sine liberis relicta proprietatem. Quos, vel quam potest ea sine iussu iudicis auctoritate propria ex bonis viri, deducto ære alieno, capere & apprehendere infra annum a morte viri, si liberos non habuerit, computandum: & a die discessus sui de domo mariti, si liberos habuerit. Et quotiens contingat mulierem viduam, cui maritus quartam constituerit, liberis ex communi matrimonio non existentibus eandem quartam in plena proprietate habere, ea volens poterit cum heredibus mariti bona in duas æquales partes dividere, quarum alteram heredes ipsi præeligant, alteram subdividant in duas quoque medietates, ex quibus unam mulier præeliget ex Neap. *conf. si tamen contingat 2 sub tit. de communi dividundo.*

¶ 8 Sponsalitia largitas complectitur vestes, mundum muliebrem, gemmas, annulos, inanes, aliasque res a
sponso

sponso largiri solitas, ut sponsa honestius ad ipsum educatur. De cuius taxa nil cautum jure tam communi, quam municipali, quæ propterea partium arbitrio & voluntati relinquitur (1). Quicquid autem a sponso traditum sit futuræ uxori, præsumitur esse largitas sponsaliorum sub conditione futurarum nuptiarum, adeo ut matrimonium non sequuto redeat ad donantem, nisi per donatorem ipsum steterit, quominus matrimonium sequatur *l. cum veterum 15 C. de donat. ante nupt.*, & *l. si Præsidi 2 C. eod. tit.*

19 Quod si ante nuptias sponsum, vel sponsam mori contigerit, quotiens tempore sponsaliorum sponsam fuisset sponsus osculatus, dimidiam partem rerum donatione acceptarum sponsa lucratur: alteram restituit sponsi heredibus sponsa superstes; vel sponso superstiti heredes sponsæ. Osculo vero non interveniente omne datum repetitur ac restituitur, quum tota infirmetur donatio. E contrario si sponsa donationis titulo (quod raro accidit) fuerit aliquid sponso largita, siue intervenerit osculum, nec ne; omni donatione infirmata res integræ ad donatricem, ejusve heredes transferuntur, quemadmodum rescripsit Imp. Constantinus in *l. si a sponso 16 C. de donat. ante nupt.*

20 Arrhæ sponsaliorum nomine datæ, si interea sponsus,

[1] De jure Longobardorum sponsalicia largitas appellatur *messium*, vel *meta*, & *metamephium* in *l. 2 de his que a vir. in mulier. dant. in ll. Longobard.* & apud Maxill. in *cons. 1 de donat. inter vir. & uxor. num. 26, & 27*. Inter Barenses ex consuetudine nobilium pro quarta & messio debentur viduæ mulieri triginta uncie. Inter populares autem ex antiquis Barii consuetudinibus messium est unus augustalis pro qualibet uncia dotis, & morginap est quarta pars bonorum mariti, ut tradit Maxilla *ibid. num. 28*.

sus, vel sponsa decesserit, restitui debent, nisi causam, ut nuptiæ non celebrarentur, ipsa defuncta persona dederit *l. arrhis 3 C. de sponsalibus*, & *arrhis sponsalitiis*, & *proxeneticis*. Mulier vero, quæ contractis sponsalibus nuptias inire non vult, si ætatem legitimam 25 annorum de jure communi, & 18 de jure Regni excesserit, acceptas arrhas cogitur duplicatas restituere: si autem minoris est ætatis, quod accepit solummodo restituet *l. mulier 5 C. eod. tit.* Quotiens tamen iusta causa pœnitentiæ intercesserit, mulier ætate major a simplici pœna excusatur: nisi sciens prudens cum turpi, prodigo, impotenti sponsalia contraxerit; tunc enim sibi debet imputare.

21 Ex Neap. consuet. *si qua moriens* sub tit. *de muliere habente filios*, (cujus verba transcripta sunt in superiori cap. xi n. 30) mulier nupta potest de parato ad usum quotidianum, scilicet de omnibus vestibus, & monilibus, & gemmis, & pannis quotidianis disponere. Præsumuntur quippe donatæ vestes a sponso juxta vetustum morem Sedilium Capuani & Nidi, nisi protestetur expresse in actu traditionis easdem minime donare velle, quemadmodum protestari consueverunt fere omnes, & consueverunt ab ævo usque Capicii, ut ipse scribit ad dictam consuet. *ver. nota ex ista gl.*

22 Quod vero a consanguineis sponsi donatur, sponsæ non libere quæritur: nam ex facultatibus sponsi promanare censetur, adeo ut ad filios ejusdem matrimonii tantum pertineat, exclusis aliis, quos ex secundis nuptiis mulier genuerit, de Franch. *dec. 595*. Hoc igitur casu locum obtinebit dispositio *l. femina C. de secund. nupt.* de qua in præcedenti cap. xi n. 37.

CAP.

SOLUTO MATRIMONIO QUEMADMODUM
DOS PETATUR.

Ex lib. 24 Digest. tit. 3, & lib. 5 Cod. tit. 18.

- 1 *Mulieri tam profectitia, quam adventitia dos debet soluto matrimonio restitui.*
- 2 *Quæ Romano jure de profectitia dote disponit.*
- 3 *Facto quoad thorum divortio dos etiam restituitur.*
- 4 *Itemque ob captivitatem, vel servitutem, vel deportationem, vel forjudicationem viri.*
- 5 *Mobilia dotis inestimata post annum, immobilia statim soluto matrimonio sunt reddenda.*
- 6 *Æstimata quoque post annum.*
- 7 *Sed nulla dilatio conceditur viro, qui causam divortio dedit.*
- 8 *Neap. consuet. dilationem quoque annalem in reddendis dotibus admittunt, sed nonnulla diversimode disponunt de corredo, alimentis maternis, interfusuriis, rebusque æstimatis extantibus.*
- 9 *Inæstimata res, quæ usæ consumuntur, non in specie, sed ex eodem genere, eademque bonitate redduntur consimiles.*
- 10 *In quibus attenditur pretium temporis, & loci, in quo fit restitutio.*
- 11 *Pariter mutata pecunia valor ejusdem temporis restitutionis debetur: nisi quantitas mone-
ta imaginariæ tradita fuerit.*
- 12 *Expensa necessaria, & utiles, nisi modicæ fuerint, marito rescuntur, & voluptuaria abstrahuntur sine prioris speciei læsione: nec non
L. funeris,*

- faciatis, & ultima infirmitatis.*
 13 *Et vicissim detrimenta & damna dotis inestimata maritus reficiet, si in culpa, vel dolo fuerit.*
 14 *In rebus vero aestimatis marito aequae detrimenta, atque augmenta cedunt, qui pretium reddere cogitur, non rerum species, nisi eas reddendas speciatim convenerit.*
 15 *Quod si laesio in aestimatione incidit, tam vir laesus pretium iustum reddet, quam mulier laesa illud idem petet.*
 16 *Partus ancillarum dotalium mulieri una cum ancillis redduntur, aliter quam partus pecorum.*
 17 *Quemadmodum una cum dote fructus dotalis a die soluti conjugii.*
 18 *Non restituitur quandoque dos ex pacto.*
 19 *Aut si promissa, sed non soluta fuerit,*
 20 *Aut si perierit sine culpa viri.*
 21 *Aut inops fuerit maritus.*
 22 *Aut mulier injustum repudium viro miserit.*
 23 *Aut adulterium patrauerit, aliamve causam divortio dederit.*
 24 *Tandem ex consuetudine locorum dos pro medietate restituitur, si vir matrimonium consummauerit.*

QUUM superiori cap. XI sat expositum sit jus competens tam dotantibus, quam liberis super dotibus vel profectitiis, vel adventitiis mulierum superstiti viro decedentium sive ab intestato, sive cum testamento; superest mox dicere potissimum quemadmodum soluto matrimonio dos mulieri superstiti, ejusque heredibus successive debeat restitui.

Solutum quidem matrimonio solvi mulieri dos debet,

bet, si sui juris mulier est, ut docuit Ulp. *in l. 2 D. hoc tit.* tam si profectitia, quam si adventitia dos fuerit constituta sine pacto regressus. Non enim sicut mulieris dos est, ita patris esse dici potest *l. patris 71 D. de evict.* Mulier hinc emancipata, sui-que juris de profectitia dote, quam sibi redditam accepisset ab heredibus viri, libere disponit Romano jure, eamque ad heredes ipsius potius, quam ad patrem suum transmittit: quamvis ipsamet filia in matrimonio defuncta vir superstes patri dotanti, ejusque heredibus profectitiam dotem reddere debeat, ut liquet *ex l. filia mea 59 D. hoc cod. tit.* Ubi quum filia emancipata et ægre vir in hoc repudium misisset ut mortua ea, dotem potius heredibus ejus, quam patri redderet; Sabinus, & Gajus censuerunt patri utile ejus dotis recipendæ judicium dandum esse. Quoniam fraus divortii non debet patri nocere, cui magis, quam heredibus filia extraneis Prætozem succurrere oportet *l. si filia 5 D. de divortiiis.* Et conformiter Pomponius *in l. si ab hostibus 9 D. cod.* respondit profectitiam dotem filia nuptæ, quæ in captivitate decessisset, perinde ad patrem reverti debere, ac si nupta decessisset; etiam in potestate non fuisset patris, quæ per captivitatem dissolvebatur: quia per legem Corneliam tunc fingitur filia mortua, quum ab hostibus capta est *l. 12 D. qui testam. fac. poss. § l. 28 D. de vulgari.* Quumque Paullus *in l. pater 71 D. de evict.* docuerit uno casu ad patrem regredi posse dotem filia emancipata, videtur ex adductis Pomponii, Sabini, & Gaji responsis istiusmodi casus esse mors filia emancipatae constante matrimonio contingens vel reapse, vel fictione juris post captivitatem, & fraudulentum divortium: licet plurimi Interpretes cum Fabro, quis ille unus casus sit, non adhuc invenisse

affirmaverint. Quod si in patris potestate est mulier, & dos ab eo profecta sit, communis & patris, & filiae dos est, adeo ut in ea exigenda utriusque voluntas exquiratur, & pater non aliter quam ex voluntate filiae vel expresse consentientis, vel saltem non contradicentis eandem petere possit *dict. l. 2, & 3 D. hoc tit.* Denegatur quippe actio patri, quotiens filia dissentiat *l. Titia 39 D. eod.*

- 3 Verbum *solutio matrimonii* & divortium, & mortem continet, ut sensit Paullus in *l. cum quaerebatur 240 D. de verb. signific.* Divortium etiam voluntarium, & communi consensu, seu *bona gratia* inter Quirites ante legem evangelicam dirimebat matrimonium, & non modo ex gravioribus adulterii, insidiarum, sacrilegii causis; verum etiam ex *frivolis*, seu causa maxime frivola, levique jurgio, quo amor conjugalis refrigescerebat *l. cum hic status 32 § si divortium 10 D. de donat. int. vir. & uxor. l. si consensu C. de repudiis*. Secus vero post novam Domini legem, quae divortium quoad vinculum & foedus conjugii sacramentalis non nisi ex impedimentis canonicis dirimentibus auctoritate ecclesiastica fieri permittit, de quo in *lib. 2 Inst. can. sub tit. de Sacram. matrim.* Nihilominus divortium quoad *thorum* conjugale, rato manente connubio, locum tribuit restitutioni dotium, quotiescunque vir culpofus causam dederit. Quum enim mulieres pro aliqua licita causa a propriis viris fuerint separatae, totam dotem praecipitur ipsis reddi in *cap. 1 de donat. inter vir. & uxor.* Quare Praeses de Franch. *dec. 244* opinatur restitui dotem mulieri debere facta thori separatione ob viri savitiam. Idque firmatum est duabus Regii Consilii decisionibus relatis per Gizz. ad *Cap. Latr. observ. 49 num. 12*, & Car. Anton. de Luca ad *dict. dec. 244 num. 1, & 2*. Textus enim canonicus *cit. cap. generatim*

generatim loquitur de divortio ob aliquam licitam causam: quicquid alii senserint denegantes restitutionem dotium, non minus quam antefati lucrum in divortio ob viri crudelitatem, vel lepram: eamque admittentes in sola propter adulterium separatione thori, cit. de Luca *ibid.* Secus tamen dicendum erit, si culpa mulieris factum sit divortium, ut infra n.22.

4 Mors itidem conjugis nedum naturalis, verum etiam civilis (puta per captivitatem, vel servitutem) contractum matrimonii simplex olim dirimebat *l. r. & seq. D. de divortis, & l. uxor C. de repudiis*. Hodie tamen vera solummodo & naturalis mors Sacramenti conjugalis vinculum dissolvit, Auth. *hodie C. de repud.* Nihilominus mulier de æquitate dotem statim petet a Fisco post viri sui deportationem, vel aquæ, & ignis interdictionem, quamvis neutra matrimonium dissolvat *l. i C. de repudiis*. Quoniam vero forjudicatio per Regni *const.* quæ incipit *forjudicatorum* æquiparatur morti naturali, *Napodan. in const. si moriatur de success. ab intest.* verbo *moriatur*; mulier super bonis viri forjudicati, qui pro mortuo habetur in Regno, obtinet dotium restitutionem, una & antefatum, ex *const. pœna carere volentes tit. de uxor. forjud. Napod. in const. viro mortuo de jur. dot. ver. mortuo n.53* de Franch. *dec. 689 n.5*. Quemadmodum & filii obtinent legitimam damnati patris honorum, quæ publicanda fuerint *l. fin. §. i D. de bon. damnator.*

5 Quod ad modum restitutionis. Dos si pondere, numero, mensura contineretur (in iis videlicet rebus, quæ dari nōminatim ad pondus, numerum, & mensuram solent) annua, bima, trima die reddebatur; nisi si, ut præsens redderetur, conventum esset: reliquæ dotes statim reddebantur, *Ulpian. in fragm. tit. 6 §. 8*. Justiniano autem placuit non annua, bi-

ma, trima die fieri exactionem dotis : sed intra annum a die soluti matrimonii computandum omnimodo res mobiles, vel semioventes *inæstimatas* restitui eadem in specie debere: prædia vero, & immobilia omnia, quæ solo continentur, illico post conjugii dissolutionem reddi sine ulla temporis dilatione *l. unic. §. exactio C. de rei uxoria actione*. Ad *æstimatas* præterea res restituendas lex eadem Justinianæa annalem tribuit dilationem. Si itaque vir prædia, ceteraque bona æstimata in dotem accipiens non convertit, ut soluto matrimonio eadem in specie restituerentur, retinebit eas, si pecuniam offerat petenti restitutionem *l. quotiens §. C. de jur. dot.* At e contrario res inæstimatas eadem in specie redditurus est.

7 Verum facta ob culpam viri divortio non gaudere ipsum annali dilatione, sed illico debere dotem restituere, tenet Card. de Luca *in summ. dot. nu. 421*, Cavalcan. *dec. 18 num. 28 part. 2.*, et Merlin. *cent. 2 controu. 93 num. 1*, laudati per Car. Ant. de Luca ad de Franch. *observ. 244 num. 1*.

8 Intra Neapolis districtum quoque infra anni spatium tenentur heredes viri dotem in pecunia consistentem, et valorem corredi (a) in auro, argento, et pernis uxori superstiti restituere *ex consuet. viro mortuo de jur. dot.* Reliqua vero bona corredi apparentis, sive existentis, sicut et bona stabilia statim restituenda sunt. Quinimo auctoritate propria potest ea mulier quandocunque capere *ex cons. ita quod eod.*

[a] *Corredum* a verbo *corrudere* deductum videtur, quod significat per usum consumere & deminere, quia usui consumptum & corralum ut extat, restituitur. Vel a verbo *redire*, quia una cum dote redit ad mulierem, vel dotantem, Neapodan. ad *leg. 1 de jur. dot. ver. corredum*.

eod. tit. Intereaque, si liberi communes sint, matrem viduam alere debent primis sex mensibus post mortem patris: quibus elapsis vel alimenta, vel ad ipsius viduæ arbitrium ei pro alimentis tarenum unum pro qualibet dotis uncia præstabunt per sex menses succedaneos, totumque tempus, quo dotem reddere distulerint. Alii vero heredes extranei prioribus sex mensibus immunes sunt ab ejusmodi onere, et solum tenentur persolvere tarenum posterioribus sex mensibus, et ultra usque ad dotium restitutionem, *ex cons. heredesque mariti eod. tit.* Quam consuetudinem indistincte servari testatur Præs. de Franoh. *decis. 217 num. 1* excepta solum quantitate præstationis tarenæ, quia elapsis primis sex mensibus decurrit dotale interusurium, fitque ejus liquidatio ad rationem supra expensam *cap. 7 num. 14*. Muliere tamen invita post annum a morte viri dilapsum nequeunt heredes dotium restitutionem differre ob consuetudinarii præstationem interusurii, *ex cons. ita quod eod. tit.* Si autem mortua matre superint filii, qui nolint, vel nequeant cum patre cohabitare, vel eos pater secum retinere nolit, ipsis pater incontinenti reddat possessiones tam æstimatas, quam inæstimatas maternarum dotium, et corredum sicuti extat, usu consumptum. Pecuniam vero dotalem, et valorem corredi in auro, argento, et pernis, si non extet, infra annum. Idemque in aliis mulierum successoribus observabitur *ex cons. si mulier 1 de jure dot.* Quæ ideo dissonat a jure communi, quia res extantes æstimatas sine ulla temporis dilatione restitui cavet, cum leges Romanæ dilationem unius anni largiantur ad dotem æstimatam reddendum, sive extent res, sive non extent (b).

L 4

Quæ-

[b] Quid pro restituendis dotibus caverint Barense cons. traditum est superiori cap. 31. ad n. 37.

9. Quanam res in dotem datæ habendæ sint pro æstimatis, nec ne, sat expositum est supra cap. 1 nu. 12 ad 15. Hæc tamen advertere par est, ubi dos inæstimata consistat in rebus minime conservabilibus, puta oleo, tritico, vino, quæ usu consumuntur, atque in specie ob id reddi non possunt; quia (ut verbis Ulpiani utar *in l. 2 §. 2 D. de reb. cred.*) in genere suo magis functionem recipiunt per solutionem, quam in specie: si partes convenerint non pretium esse reddendum, debet eadem bonitate seu qualitate restitui consimilis quantitas, non autem ex eodem genere res deterior: *quis aliud pro alio invito creditori solvi non potest l. 2 §. 1 D. de rebus creditis.*
10. Si tamen a tempore solutæ dotis pretium ejusmodi rerum excrevit, vel deminutum sit; æstimatio faciendæ est temporis, & loci, in quo fit restitutio, non temporis, quo traditæ in dotem fuerunt, nisi aliter convenerint, ideoque commodum, & incommodum intermedii temporis viro cedit juxta probabiliorē sententiam, quam tenet Card. de Luc. *in summ. dot. n. 426.* Eaque firmatur exemplo mutui. Quum enim quæritum esset, cujus temporis æstimatio mutui fieret? Sabinus respondit: si dictum esset, quo tempore redderetur, quanti tunc fuisset: si non, *quanti tunc quum petitum esset.* Idemque interrogatus, cujus loci pretium sequi oporteat? Respondit, si convenerit, ut certo loco redderetur, quanti eo loco esset: si dictum non esset, *quanti ubi esset petitum l. vinum 22 D. de rebus creditis.*
11. Similiter ubi post traditam dotis pecuniam numeratam, vel post factam dotis æstimationem contigerit monetæ mutatio circa bonitatem intrinsecam, seu materiam; valor temporis, quo dos reddenda est, attenditur, non contractus dotalis, *gl. Gothofredi*

ad l. 3 D. eod. ver. *deteriorem rem*. Secus quam si ducatos, florenos, vel uncias auri, aut liras, ceterasve imaginarias, & minime usuales monetas acceperit, ac promiserit sponsus pro reddendis dotibus: tunc enim nulla mutationis ratio haberi debet, sed contractus initium spectari, quoniam in præsens, eumque certum pretium verisimilius consensisse præsumuntur contrahentes, quam in futurum & incertum: quemadmodum legati mancipii æstimatio a tempore facti testamenti, non mortis testatoris ducitur l. si ita esset 7 D. de aur. & arg. leg. l. 51, & 94 D. de legat. 3. Nanque creditorem (1) non esse cogendum in aliam formam nummos accipere, si ex ea re damnum aliquod passurus sit, respondit Paullus l. 99 D. de solut. Nec creditoris detrimentum esse, quod edicto publico Præses pecuniam, qua Respublica utebatur, mutaverit in ærosam (hoc esse habentem plus æris, quam ante): & solventem reprobos nummos creditori, minime liberari censuit Ulpianus in l. eleganter 24 §. qui reprobos D. de pigorat. act. Quare antiquam florenorum æstimationem esse reddendam docuit post Bart. Afflictus dec. 90 num. 4.

12 Tametsi autem inæstimata dos eadem in specie restitui debet, viro nihilominus competit actio petendi refectionem expensarum, & mulieri vicissim compensationem detrimentorum. *Impensa ipso jure dotem minuunt: quod non ad singula dotis corpora, sed ad universitatem ejusdem dotis erit referendum*, docuit Ulpianus in l. 1 D. de dot. præleg. Quoniam non ex singulis rebus dotalibus rata ex-

[1] Erronea quippe est littera textus, que pro verbo *creditorum* exhibet *debitorum*, Hotmann. *illuſtr. qu. cap. 15*

penſarum præcipua capietur, ſed æſtimatio tantum de manu mulieris, cui univerſa dotis corpora integre debent reſtitui. Impenſarum ſpecies ſunt tres: aut enim neceſſariæ dicuntur, aut utiles, aut voluptuoſæ. *Neceſſariæ* ſunt, quibus non factis dos deterior futura eſt: veluti ſi quis ruinoſas ædes reſecerit. *Utiles* ſunt, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit: factis autem fructuoſior dos effecta eſt: veluti ſi vineta, & oliveta fecerit. *Voluptuoſæ* ſunt, quibus neque omiſſis deterior dos fieret: neque factis fructuoſior effecta eſt, quod evenit in viridariis, & pictoriis, ſimilibuſque rebus, Ulp. in fragm. tit. 6 §. 14, & ſeq. Impenſas non tantum neceſſarias, ſed etiam utiles præſtandas a muliere in beneficium viri, qui eas fecerit in fundo dotali, ejulve heredis, Javolenus exiſtimavit in l. vir 18, ſeu fin. D. de fundo dotali. Et ſi convenerit, ne ob impenſas neceſſarias ageretur, pactum non eſt ſervandum, quia tales impenſæ dotem ipſo jure minuunt, l. illud convenire §. 2 D. de pact. dotalibus. Igitur *neceſſariæ* impenſæ dotis minuunt quantitatem: *utiles* etiam reſiciuntur vel actione mandati, ſi mulier eiſdem conſenſerit; vel negotiorum geſtorum actione, ſi mulieris voluntas non interceſſerit. Quod ſi *voluptuariæ* ſint licet ex voluntate mulieris expenſæ, deductio operis, quod fecit, ſine læſione tamen prioris ſpeciei, marito relinquatur, l. un. §. taceat C. de rei uxor. act. Modicas tamen impenſas minime deduci conſtat, Afflict. dec. 359 n. 2. Quoniam ex Paulli reſponſo in l. omnino 12 D. de impenſ. in res dotal. fact. omnino *modicas* impenſas non debet arbiter curate: alioquin negotiorum geſtorum potius, quam de dote iudicium videtur. Funeris, & ultimæ infirmitatis expenſæ quoque detrahuntur l. Celſus 22 D. de relig. & ſunt funer. Sed interdum is, qui ſumtum in ſupus fecit, ſumtum non recipit, ſi pietatis gratia

EAP. XIV. SOLUTO MATRIM. 171

gratia fecit: non hoc animo quasi recepturus sumtum, quod fecit. Oportebit igitur testari quem, quo animo funerat: ne postea patiatur quæstionem *l. et si quis 14 §. 7 D. eod.*

13 E contrario, si dos inæstimata perierit, vel deminuta sit, dolum & culpam præstabit maritus *l. etiam 18 §. 1 D. soluto matrim.* Quem propterea (ut Paullus docuit *in l. si filiofam. 25 D. eod. tit. §. 1*) in reddenda dote de dolo malo & culpa cavere oportet. Et Pomponius ait, maritum non posse pacisci, ut dolum solummodo in dotem præstet, videlicet propter utilitatem nubentium: quamvis pacisci possit, ut sit dos periculo mulieris; & per contrarium, ut ea dos, quæ periculo mulieris est, sit periculo mariti *l. Pomponius 6 D. de pact. dotal.* Quod si res dotales deteriores factæ sint, postquam vir in reddenda dote moram fecerit, omnimodo detrimentum ipse præstabit. Ceterum si circa interitum rei dotalis dolum malus (inquit Pomponius *in fine cit. l. 18*) & culpa mariti absit; actiones solas, quas eo nomine maritus habet, præstandas mulieri, veluti furti, vel damni, injuriæ. Hoc autem locum obtinet in dote inæstimata, & fundo vere dotali.

14 Cum vero dotem te æstimatam accepisse profiteris, quis dubitet æstimationem a te mulieri deberi, quum periculo tuo res deteriores fiant, vel augmenta lucro tuo recipiantur? *l. cum dotem 10 C. de jure dot.* Et Hermogeniano *in l. 51 D. solut. matrim.* visæ sunt & æstimatæ res usu etiam mulieris periculo mariti deteriores effici. At vero Scævola *in l. 50 D. eod.* respondit res æstimatas, quæ extant, si neque volente, neque ratum habente muliere, venissent, perinde reddendas mulieri, atque si nulla æstimatio intervenisset, quoties pactum intercessit; *sic ex quacunque causa dos reddi deberet, ipsæ res restituerentur habita ratione augmenti, & de-*
minu-

minutionis, viri boni arbitrato: quæ vero non extarent, ab initio æstimatio earum. Si enim conventum fuerit, ut restituantur ipsæmet æstimatæ species, oportet servare pactionem: quum in placitis specierum reddendarum idcirco pretiorum nomen videatur annexum, ne si species aliqua deminuta fuisset, aut perditæ, alio pretio, quam taxatæ fuerat, reposceretur, l. si inter virum 21 C. de jure dot.

15 Nihilominus tam marito, quam uxori in rei dotalis æstimatione decepto succurritur, quatenus Judex non amplius quam pretium justum restitui compellat, dummodo res dotales æstimatæ adhuc existant, quæ iterum æstimari valeant: si tamen extinctæ sint, pretium, quod dotali instrumento inditum est, considerabitur, *l. si circumscripta 6 C. soluto matrim.*

16 Exinde dubium non est post æstimationem dotis pactione, vel stipulatione interposita, ut si ipsæ res dissoluto matrimonio extarent, uxori reddantur, & ancillas cum partu ex stipulatu judicio restitui oportet *ex l. dubium 1 C. soluto matrim.* Quoniam partus ancillæ non est in fructu *l. 27 D. de pet. hered. l. 68 D. de reivindic.* Secus quam partus pecorum dotalium, quos tanquam fructus maritus lucratur *l. 20 D. de jure dotium, & l. un. §. 9 C. de rei uxor. act.*

17 Fructus totius dotis mariti lucro cedere non nisi pro oneribus matrimonii, exploratissimum est *ex l. pro oneribus 20 C. de jure dot.* Cessantibus idcirco matrimonii oneribus, cessat etiam jus eisdem percipiendi. Fructusque ultimi anni, quo conjugium solvi contingit, dividendi sunt pro rata temporis, quo mulier in matrimonio fuit *ex cit. l. un. §. 8 C. de rei uxor. act. l. 7, & 8 D. soluto matrim.* ubi Papinianus

Papinianus tradit regulam proportionalem dividendi fructus vindemiæ in contingentis adhibendam, & adeo suboscurem, ut in illius intelligentia, & usu adhuc variant Doctores, quam ideo moderabitur opportune prudens Judicis arbitrium, & æquitas. Si inter virum & uxorem convenit, ut extremi anni matrimonii fructus nondum percepti mulieris lucro fiant, hujusmodi pactum valet, Scævola *in l. si inter* 31 *D. de pact. dotal.*

18 Reliquum est ut limitationes & casus, in quibus restitutio dotis locum non obtinet, breviter exponantur. In primis nanque Paullus Jureconsultus *in l. si pater* 12 *D. de pact. dotalib.*, si pater dotem dederit, & pactus sit, ut mortua in matrimonio filia, dos apud virum remaneret, putavit pactum servandum. Si tamen convenerit, ut quomodo dissolutum sit matrimonium, liberis intervenientibus dos apud virum remaneret, Papinianus respondit morte mariti finito matrimonio neque convenisse videri dotem remanere; & si convenisset, non esse servandum pactum contra dotem, cum mariti mortalitas intervenit; ait Ulpianus *in l. 2 D. eod.* Non debet enim filiis nocere pactum ejusmodi, nec aliis, qui repetere dotem possunt, nisi & ipsi illud probaverint *l. pacisci* 1 §. 1 *D. eod.*, quod supra expositum est *cap. 4 num. 13.*

19 II. Dotem non acceptam maritus nec etiam restituit *ex l. 52 D. solut. matrim.* ubi sic Triphontinus: *Maritus dotem, quam non accepit, post divortium per errorem solvit; repetet; quia non numeratam caverat.*

20 III. Si fundus dotalis perierit, vel evictus sit sine dolo & culpa mariti: nam casus fortuiti nocent domino. Ad id Paullus *in l. Marcia* 49 *D. eod.* respondit, prædio evicto sine dolo & culpa viri, præ-

terium

tium petenti mulieri doli mali exceptionem obesse: consequi enim eam pretium fundi evicti evidens iniquitas est, cum dolus dotanti ipsi nocere debeat.

21 IV. Si maritus non sit solvendo, quippe qui non cogitur ad restitutionem, nisi in quantum facere potest; habita scilicet ratione ne egeat juxta personæ qualitatem *l. alia causa* 14 *D. hoc tit.* ubi eleganter quærit Pomponius. Si paciscatur maritus, ne in id, quod facere possit, condemnatur, sed in solidum, an hoc pactum servandum sit? Et negat servari oportere: quod quidem & mihi videtur verum: nanque contra bonos mores id pactum esse melius est dicere: profecto contra receptam reverentiam, quæ maritis exhibenda est, id esse apparet, Socero quoque, cum quo nurus de dote agit, idem honor habetur, ut in id damnetur, quod facere potest, inquit Paullus *in l. rei judicata* 15 *D. eod.* Quia parentis locum focer obtinet. At heres mariti in solidum condemnatur *ex eadem l.* 15.

22 V. Quotiens mulier sine causa repudium contenta lege mittendum esse tentaverit, suam dotem, & ante nuptias donationem amittit *l. consensu* 8 §. 4 *C. de repud.* Si vero filiis extantibus illegitimum repudium missum est; omne quicquid ex nuptiis lucratum est, filiis post mortem accipientis servabitur *dicta l.* 8 §. 7. Sed vir mulierem sine culpa rejiciens compellebatur ei quartam partem propriæ substantiæ pro rata portione persolvere: eodemque modo mulier indotata virum sine causa derelinquens, quartam bonorum suorum partem æqua lance in pœnam viro persolvebat, ex Justiniani sanctione *in l. jubemus* 11 §. 1 *C. de nuptiis*. Ex recentiori tamen ejusdem Imperatoris placito vir sine causa uxorem dimittens ex substantia sua etiam constante matrimonio tantum dabit uxori, quantum tertia pars facit antenuptialibus

lis largitatis, Novel. 117, & Auth. *sed novo jure C. eod. tit. de repud.* Inter culpas viri & uxoris constitutionibus enumeratas & has Justinianus adjecit: *si uxor sua ope, & industria abortum fecerit: vel ita luxuriosa est, ut commune lavacrum cum viris libidinis causa habere audeat: vel dum est in matrimonio, alium maritum sibi fieri conata fuerit, l. jubemus 11 §. 2 C. de repud.* Olim (ut tradit Ulpianus in *fragmentis tit. 6 §. 9, & 12*) retentiones ex dote fiebant propter mores vel graviores, vel leviores. Graviore erant adulteria tantum: leviores, omnes reliqui. Morum utique graviorum sexta retinebatur: leviorum item octava. Sed iudicium istud de moribus omnino abolevit Justinianus in *dicta l. jubemus 11 in fin. C. de repud. & iudicio de moribus sublato.*

23

VI. Si mulier ob causam fornicationis iudicio Ecclesie, aut propria voluntate a viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem, vel dotalitium repetere non valebit *cap. plerunque 4 de donat. inter vir. & uxor.* Hoc Decretalium jus communiter receptum affirmat Reg. de Rosa in *prax. civ. res. 3 crim. n. 6*, scribens hodiernis moribus mulierem non modo propter adulterium, sed libidinosum etiam osculum, tactumque amittere dotem, ac dotalitium. Quinimo quæ luxuriose vivere invenitur, liberis tradendæ sunt ejus facultates: filiisque non extantibus, Fisco applicabuntur, ex Just. *Novell. 117 cap. 10, & Auth. quod hodie C. de repud.* Vel ob adulterii crimen detrudatur in monasterio, ejusque bonorum duæ partes attribuantur filiis, tertia monasterio: vel si liberos non habuerit, parentibus tertia, & monasterio duæ applicabuntur: vel utrisque deficientibus universa substantia quæretur monasterio: falsis viro manentibus in omni casu pactis dotalium in-

stru-

strumentorum, Nov. 134 cap. 10, & Auth. *sed hodie C. ad leg. Jul. de adulteriis*. Verum ex Papiniani responso in *l. viro 39 D. soluto matrim.* compensantur conjugum delicta: nam viro atque uxore mores invicem accusantibus, causam repudii dedisse utrumque pronunciatum est, quatenus ea lege, quam ambo contemserunt, neuter vindicetur: *paria enim delicta mutua pensatione dissoluntur*. Etidem ex Scævola in *l. cum mulier 47 D. h. eod. tit.* cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit, nihil ex dote retinetur: cur enim improbet maritus mores, quos ipse aut ante corrupit, aut postea probavit?

- 24 Tandem consuetudines locorum quantitatem reddendarum dotium aliquibus in casibus moderantur. Nam in civitate Capuæ, et alibi consuetudo viget, per quam vir statim ac matrimonium consumpaverit, medietatem acquirit pecuniæ, et bonorum mobilium in dotem acceptorum; adeo ut soluto matrimonio non nisi medietatem restituat. Verum prædia, et stabilia dotis integre, prout jure communi cautum est, reddit.

C A P. XV.

DE DOTE PRÆLEGATA.

Ex lib. 33 Digest. tit. 4.

- 1 *Prælegari, & relegari dos dicitur, ubi heres ante diem debendi eam solvere debeat.*
- 2 *Nulla enim dilatio ei competit ad prælegatam dotem solvendam.*
- 3 *Actio dotis continetur in ejusmodi prælegato.*
- 4 *Si tamen maritus quid uxori legaverit, idque in dotem*

CAP. XV. DE DOTE PRÆLEGATA 177

dotem prælegare non expresse- rit , utrunque de- bebatur , & legatum , & dos.

- 5 *Onusque fideicommissi , aliudve non servabit uxor super quantitate dotis , sed super excessu legati .*
- 6 *Paſſa datalia prælegato minime mutantur .*
- 7 *Non solutam dotem si vir relegaverit , heres nil debet uxori solvere .*
- 8 *Quæ de legatis generatim jura constituerunt , in prælegato dotis fere locum obtinent .*
- 9 *Conditio possibilis in prælegata dote implenda est , impossibilis nisi impleatur , nil interest .*

P Rælegare dotem dicitur maritus , quum eam pure legat , quatenus heres eandem ante solvat , quam jure debeat . Istoque sensu *prælegare* , & *relegare* aliquando apud Jureconsultos unum idemque sonant : nam *relegare* non modo est aliquem de patria in certum locum exulatum mittere , sed etiam est alteri quodammodo rem suam legare , Cujac. 4 *observ.* 23 . Hac relegandæ dotis formula utebantur Romani . *Quanta pecunia dotis nomine ad me pervenit , tantam heres meus dato* , Gothofr. in hac rubr. *Digestion.*

- 2 *Præcipuus dotis prælegatæ effectus est , ut sine annuali , aliave dilatione post mortem viri prælegantis continuo præstari , & reddi debeat l. 4 §. 4 D. b. tit. Et verum est (ait ibidem Ulpianus) commodum in dote relegata esse representationis , quamvis annua die dos præstaretur . Nam repræsentat , qui ante diem solvit , quippe qui efficit ut res sit præsens , utque præsens quasi ad manum detur , juxta Gothofredi interpretationem . Hinc dote legata non poterit heres testatoris solutionem differre , dotemque retinere ob donationes uxori factas , vel ob im-*

M

penas

penfas utiles, & voluptuosas, exceptis tantummodo necessariis, quas procul dubio valet deducere *l. dote § D. hoc tit.*

- 3 Actionem dotis continet dotis relegatio, adeo ut cesset legatum, si vivus testator eam uxori solverit, in illis puta casibus, quibus licet, ut se suosque alat, ex responso Ulpiani in *cit. l. 1 §. 5 D. hoc tit.* Cum igitur Julianus quaesisset: si dotem marito relegaverit focer, an dote soluta mulieri legatum mariti extinguatur? & respondit extingui: quia nihil esset jam, quod marito posset praestari, *dicta l. 1 §. idem Julianus 11.* Eademque ratione si mancipia fuerint in dote non aestimata, & haec demortua sint, legatum dotis in his evanescit, *ibid. §. 6.*
- 4 Edicto Praetoris olim cautum erat, ut si quid maritus uxori hereditatis, vel legati, vel fideicommissi titulo reliquisset, *alterutro* contenta esset mulier: vel scilicet legato, vel dote. Quod tamen correxit Justinianus in *l. un. §. 3 C. de rei uxor. act.* praecipiens, ut uxor & a marito relicta bona recipiat, & dotem consequatur, nisi specialiter pro dote maritus ea legaverit: praesumit enim in dubio testatorem, qui id non expresse, voluisse utriusque utilitatem uxori attribuere. Quum igitur vir aliquid uxori absolute legans non praesumatur in dubio voluisse pro dote praelegare, ipsa ex testamento legatum petet, praetereaque dotem ex stipulatu. Si tamen fundus in dote sit, & specialiter sit legatus; mox generaliter dos relegata, non bis, sed semel deberi fundum, cum Meia censuit Celsus in *dict. l. 1 §. 14 D. eod.*
- 5 Uxor autem, si rogetur vel dotem, vel quod pro dote legatum est, restituere, non cogetur fideicommissum servare, nisi pro commodo, quod ex relegatione mulier sentit. Et ideo heres instituta, rogataque quantitatem hereditatis restituere; id demum

re-

restituere, quod quantitatem dotis excedit, idque quod ex representationis commodo sentit, ait Ulp. *in l. cum quis uxori 2 D. hoc tit.* Habebit igitur præcipuam dotem cum suis fructibus: id vero quod extrinsecus ei relictum est, cum fructibus, qui ad eam pervenerint, restituere.

- 6 Per dotis prælegatum pacta dotalia minime variantur; sed valida, vel irrita, uti erant, remanent. *Cum dos relegatur* (ait Ulpian.) *verum est id dotis legato inesse, quod actioni de dote inerat. Et ideo si inter virum & uxorem convenerat, ut morte viri soluto matrimonio, filio communi interveniente dos apud mariti heredem remaneret, & maritus decedens dotem relegaverit, stari pacto non debet ob hoc, quod dos relegata est, dict. l. i in princ. D. hoc tit.* Etenim pactum ejusmodi non valet *l. si convenerit 2 D. de pact. dotal.* Si autem disposuisset testator, ut uxori fundus Cornelianus, & quæ nuptura obtulit æstimata, in speciebus restituantur; Papinianus respondit non æstimatum prædium in dotem datum exceptum non videri, sed universa dote prælegata rerum æstimatarum pretium non relictum: verum ipsas res, quales invenirentur *l. uxori 9 D. de dot. præleg.* etiamsi meliores factæ sint, nullas enim impensas sive utiles, sive necessarias heres deducet, quas remisisse testator præsumitur *l. Marcia §. a me D. de leg. 2. Afflic. dec. 359 num. 3.* At si deteriores effectæ sint ac detritæ res æstimatæ, non cogitur uxor prælegatum ejusmodi acceptare, sed ex pacto dotali, cui maritus derogare nequit, pretium integrum dotis æstimatæ repetet.
- 7 Si dotem promiserit mulier, neque dederit, & decedens maritus uxori dotem prælegaverit, mulier nihil amplius quam liberationem dotis, quæ dari debuit, & fructuum, seu interfusuriorum dotalium, habebit *d. ist. l. i §. 7.*

M 2

Quod

- 8 Quod ad reliqua, prælegatum dotis subjicitur generalibus aliorum legatorum regulis. Hinc si quis ita legaverit: *Centum quæ in arca habeo; aut quæ ille apud me deposuit*: si nulla sint, nihil deberi constat, quia nulla corpora sint, *dict. l. 1 §. 7*. E contrario si quis uxori fundum Titianum his verbis supervacaneis & erroneis legasset: *is enim fundus propter illam ad me pervenit*, omnimodo debetur fundus: nam quicquid demonstratæ rei additur satis demonstratæ, frustra est, *dict. l. 1 §. ult.* Demonstrata autem res intelligitur, quæ tempore, & facta finita est *l. 147 in fin. D. de verb. obl.*
- 9 Si prælegetur dos sub conditione, quæ possibilis pro parte sit, & pro parte impossibilis, sufficit si ei pareatur in eo quod possibile est, ex responsio Scævolarum in *l. qui dotem 12 D. de dote prælegata*, cujus hypothesis est hæc. Testator quidam uxori ita legavit: *Sejæ uxori meæ si omnes res, quæ tabulis dotalibus contineantur, heredi meo exhibuerit, & tradiderit summam dotis, quam mihi pro ea pater ejus intulit, dari volo, hoc amplius denarios decem.* Quæsitum est, cum res in dotem datæ plures ipso usu finitæ essent & consumptæ, nec moriente marito existerent, an quasi sub impossibili conditione legatum datum debeatur. Respondit Jureconsultus videri conditioni paritum, si quod ex rebus in dotem datis supererat, in potestatem heredis pervenit.

C A P. XVI.
DE DOTIS COLLATIONE.

Ex lib. 37 Digest. tit. 7.

- 1 *Ad servandam aequalitatem inter liberos coheredes fit collatio & dotis, & donationis.*
- 2 *Tam ab intestato, quam ex testamento succedentes, nisi eam testator expresse prohibuerit.*
- 3 *Ea tamen dos contribuitur, quae ab illo data sit parente sive paterno, sive materno, cujus hereditas dividenda est.*
- 4 *Promissa dos per cautionem liberationis confertur.*
- 5 *Sed data soluto matrimonio confertur realiter, & constante conjugio per remissionem.*
- 6 *Si tamen perierit sine culpa mulieris, actionem licet inanem ea conferet: aliter culpam praestabit.*
- 7 *Et ubi recuperatio dubia sit, per cautionem fiet collatio.*

Conferre dotem nil aliud est, quam dotem contribuere, quatenus servetur aequalitas in dividendis pro virili portionibus hereditariis inter filios mares, & foeminas ex aequo succedentes communibus parentibus, l. 1, & seq. D. hoc tit., & l. 2, & seq. C. de collationibus; quia dotem non minus quam donationem propter nuptias a patre, vel matre, vel aliis parentibus datam esse conferendam inter filias coheredes sine ullo sexus discrimine demandarunt Imp. Leo in *luc liberis* 16, & Justinianus in *lillud* 29 §. 1 C. de collationibus. Ad cujusmodi aequalitatem inter liberos servandam; quomodo modum fo-

M 3

mina

minæ dotem atque donationem propter nuptias contribuunt, sic vicissim masculi donationem quoque simplicem conferre coguntur, quam acceperint ab eo parente, cujus hereditatem inter se partiantur, *lillud 29 C. de collat.*

2 Locum verò habet collatio tam si ab intestato, quam si ex testamento deferatur successio. Tametsi enim non fiebat olim collatio inter coheredes ex testamento, nisi parens eandem fieri aperte iussisset *l. 1 C. eod.* hodie tamen fit semper, nisi expressim testator eam vetuerit, quoniam incertum est ne forsan oblitus datorum, aut præ tumultu mortis angustiatu collationis non meminerit, Nov. 18 *cap. 6*, unde sumta est auth. *ex testamento C. de collationibus.*

3 Ea tamen dos contribui debet, quæ data, vel constituta fuerit ab illo parente, sive paterno, sive materno, de cujus dividenda hereditate agitur. Quumque Gordianus censuerit profectitiam dotem a filia, sive sui, sive patrii juris conferri debere fratribus tam emancipatis, quam non emancipatis: adventitiam vero non emancipatis, sed iis tantum, qui in potestate patris fuerint *l. filia 4 C. eod.* Justinianus quidem rectius exemit ab onere collationis adventitia generatim bona in divisione paternæ hereditatis inter liberos, quoniam nullum jus super adventitiis defuncto patri quaesitum fuit *l. ult. C. eod.* Nihilominus dos adventitia per matrem, maternæve parentes data conferenda est inter liberos ipsi matri, & maternis parentibus succedentes *ex cit. l. 16, § 29.*

4 Discrimen vero est hac in re inter dotem promissam, ac datam: nec non constante, ac soluto matrimonio. Si enim *promissa* tantum dos fuerit, confertur per cautionem liberationis, ac defensionis: hoc est ita cavet filia, ut pro portionibus fratres
eius

ejus a necessitate præstandæ dotis liberentur, & immunes sint a molestiis mariti, qui dotis exigendæ actionem habet *l. si pater 2 C. eod. l. 1 §. 7, & 8 D. hoc tit.*

5. *Data vero dos, quam mulier soluto matrimonio recuperaverit, debet realiter conferri, seu confundi cum hereditariis bonis, ut partem ejus fratres accipiant l. si soror 8 C. eod. ut puta duo sunt fratres, soror habens trecenta dotis, ducenta fratribus confert, sibi centum retinet: nam quicumque confert, etiam suam personam numerat in partibus faciendis l. 1 §. ult. D. de collatione. Sed constante matrimonio, dotem quam vir ejus possidet cum jure fructus percipiendi, mulier remissione confert, tantum minus accipiendo de portione hereditatis, quantum fratres ex dote accipere deberent l. dotis 5 C. eodem. Dummodo ipsa dos extet, vel idoneæ sint facultates mariti, cui soluta fuerit: si enim deperierit sine ulla mulieris culpa, nullatenus ad realem collationem ea cogitur l. cum emancipati 2 §. 2 D. de collat., sed nudam, & inanem actionem solummodo confert, Nov. 97 cap. 6, unde sumta est auth. quod locum habet C. eodem. Afflict. decis. 247 num. 2: vel illud tantum, quod maritus, ejusve heres potest reddere l. 1 §. cum dos D. hoc tit. Quod autem culpa, vel dolo malo mulieris ex dote perierit, ad collationis onus pertinet d. l. 1 §. 23 D. eodem. Ideoque mulier sui juris, vel perfectæ ætatis (puta major 25 annis jure communi, & 18 jure Regni) dotem confert, quam a viro inope nequibit repetere, & sibi met culpam inferat, cur mox viro inchoante inopiam, & male substantia uti, non accepit, & non est. sibi auxiliata petendo cautionem, vel præventivam illius restitutionem, dicta Novella 97 cap. 6.*

M 4

Quæ

- 7 Quotiens autem dubia spes fuerit recuperandi dotem, debet cautione conferri, vel per satisfationem, vel per pignora dict. l. 1 §. 9 D. de collat.

C A P. XVII, & U L T I M U M.

DE ACTIONIBUS.

- 1 Vel in promissores, vel in virum, ejusque heredes, vel in tertium possessorem datur actio dotis.
- 2 In promissores quidem vel ex officio judicis, vel jure actionis.
- 3 Quae olim dicebatur actio rei uxoriae, nunc actio ex stipulata competens etiam sine instrumento dotali.
- 4 Et istae datur etiam in virum, virique heredes cum jure hypothecae quoque tacitae.
- 5 Continet bonae fidei beneficium, & rei uxoriae naturam.
- 6 Hinc transmittitur ad heredes, dummodo nuptiae sequuta fuerint.
- 7 Nec ultra quam facere potest, competit in maritum: licet ex Neap. cons. detur in solidum.
- 8 Efficit, ut vidua mariti heres praecipuam dotem suam ceu res alienum subtrahat.
- 9 Ut filius etiam ex paterna hereditate dotem uxoris, nurusque suae praecipiat.
- 10 Utque filia etiam exheredata dotem a patre, vel avo exheredante constitutam obtineat.
- 11 Ut stipulatio tacita extraneis dotantibus non concedatur.
- 12 Sed vix patri, avoque paterno, qui tamen res petere

- Petere profectitiam dotem sine consensu filia nequit*
- 13 Hypotheca quoque tacita datur super bonis tam dotantium pro solvendis, quam viri pro reddendis dotibus contra quemlibet possessorem.
- 14 Quæ si prior erit in tempore, præfertur expressis quoque hypothecis creditorum, secus autem si posterior fuerit.
- 15 At vero tacitis aliorum creditorum hypothecis etiam anterioribus præfertur.
- 16 Pupillarum videlicet super bonis administratorum, & illorum qui ad reficiendam domum, vel emendum agrum pecuniam crediderint: excepta causa militiæ, & fisci.
- 17 Mens Justiniani in l. assiduis tanquam iniquissima carpitur a Fabro.
- 18 Quæ tamen æquissima videtur ex eo, quod privilegium potioritatis mulieribus contra omnes anteriores creditores super rebus dotalibus æstimatis extantibus tantum concesserit.
- 19 Super inæstimatis autem dotalibus rebus nullam omnino actionem creditores obtinent.
- 20 Dos novercæ posterior anteriori primæ uxoris doti, quam privigni petent, non præfertur.
- 21 Nisi extantes solum fuerint res dotalis æstimata ipsius novercæ.
- 22 Hypotheca potior pro dotibus, usurisque dotalibus indulta non competit pro antefato, sed hypotheca simplex.
- 23 Quemadmodum & simplex datur hypotheca marito super bonis promissorum.
- 24 Sed filiis maternas dotes petentibus super bonis paternis eadem datur potioritas, quæ matri eorum, & uxori etiam putativæ.
- 25 Tempus hypothecæ dotium computatur a die promissionis, vel martis ejus, qui dotem legavit.
- Sed

- 26 *Sed ubi dos jure debeat sine promissione, non hypothecaria & realis, sed personalis tantum actio competit.*
- 27 *Nisi constiterit de contracto rite matrimonio, petitio dotis locum non habet, præterquam ad securitatem præventivam.*
- 28 *Si dotalia instrumenta publice fuerint inita, vel privata fuerint notario publico tradita, iudicio executivo petitur dos tam contra promissores, quam contra virum, ejusque heredes.*
- 29 *Sed contra tertium possessorem agitur iudicio ordinario.*
- 30 *Inter conjuges tandem, eorumque successores nunquam criminalis actio, sed civilis tantum admittitur ob matrimonii reverentiam.*

Trifariam actiones dotales occurrunt. Primo videlicet contra obligatos ad dotandum, vel contra dotium promissores pro earum solutione. Secundo, contra virum, ejusque heredes pro restitutione. Et tertio, contra tertium possessorem, aliumve interesse habentem pro dote recuperanda, factaque tecta habenda.

2 In primis qui ratione sanguinis, vel pietatis ad constituendam, solvendamque dotem ex dispositione legis compelli possunt, contra eos actio competit ex officio iudicis, l. capite 19 *D. de ritu nuptiarum*. Contra vero alios obligatos ex statuto, vel jure municipali, vel prævio pacto etiam nudo, vel ex dispositione hominis; petitio dotis datur jure actionis ex stipulatu, quæ suffecta est a Justiniano in locum actionis rei uxoriæ, l. unic. *C. de rei uxoriæ actione*.

3 Rei autem uxoriæ vocabulum non modo res dotales, sed præter dotales etiam, seu paraphernales, & re.

& receptitias complectebatur: unde dotem perinde a re uxoria differre, ac speciem a genere, liquet. Pro dote exigenda olim dabatur actio rei uxoriae, quæ multas differentias & similitudines habebat cum actione ex stipulatu, quas omnino refecuit Justinianus in d. l. un. C. de rei uxoriae actione in ex stipulatu actionem transfusa, & de natura dotibus præstita. Ubi rei uxoriae actione sublata sancivit omnes dotes per actionem ex stipulatu exigere, siue scripta fuerit stipulatio, siue non: ut intelligatur re ipsa stipulatio esse subsequuta. Eodemque modo & si inutiliter facta est stipulatio: adjuvari enim eam magis, quam evanescere oportet. Si enim cum una in instrumento stipulatio valida inveniatur, aliis etiam inutilibus suam noscitur præstare fortitudinem, quare non ex nostra lege huiusmodi stipulationibus robur accedat legitimum? Est enim consentaneum nobis qui censemus, ubi stipulatio supposita non est, intelligi eam fuisse adhibitam; & multo magis etiam si inutilis est, validam eam effici.

4 Et huiuscemodi actio ex stipulatu datur etiam in virum, ejusque heredes ad restitutionem dotis obtinendam. Utque plenius dotibus subveniret, Justinianus ibidem dedit ex utroque latere hypothecam, siue ex parte mariti pro restitutione dotis, siue ex parte mulieris pro ipsa dote præstanda, vel rebus dotalibus evictis: siue ipsæ principales persona dotem dederint, vel susceperint; siue alia pro his persona. Sicut enim & stipulationes, & hypothecæ inesse dotibus intelliguntur, & inutiles stipulationes emendantur, sic & in posterum causa invenietur valida, & perfecta quasi omnibus dotalibus instrumentis per prudentissimos viros confectis.

5 Tum quæ ignorans Imperator actionem ex stipulatu.

latu stricti juris esse, & non ex bona fide descendere, quia tamen novam naturam de dote stipulationi tribuit, accommodavit ei naturam rei uxoriæ, & bonæ fidei beneficium: & omnes quidem eventus, quos dos ex stipulatu habet, manere voluit. Si quid autem optimum ex rei uxoriæ actione invenit, hoc specialiter actioni ex stipulatu addidit, ut sit nova ista ex stipulatu, quam composuit, actio etiam veteris actionis pulchritudine decorata, & utilitate.

Quare necessarium est exponere quæ Imperator specialia istiusmodi actioni dotali accommodavit, tanquam effectus notabiles novæ actionis.

- 6 In primis quidem quum actio ex stipulatu transmittatur in heredes *l. 27 D. solut. matrim. & Lavia tua C. de jure dotium*, ibi: *Avia tua eorum, quæ pro filia tua in dotem dedit, & si verborum obligatio non intercessit, actionem ex fide conventionis ad te, si heres extitisti, transmittere potuit. Hoc privilegium firmavit Justinianus in dict. l. un. §. 4, & 6* inquit: *Maneat ex stipulatu actionis jus ad successores, & sine mora transmissionis incorruptum. Adeo ut si decesserit mulier constante matrimonio, dotem non in lucrum mariti cedat, nisi ex quibusdam pactioibus, sed ad mulieris heredes ex stipulatu actio secundum sui naturam transmittatur, sive expressa fuerit, sive ex hac lege inesse intelligatur. Consonat Ulpianus in l. dotalis prædium 13 §. 3 D. de fundo dotali* inquit: *Heredi quoque mulieris idem auxilium præstabitur, quod mulieri præstabatur: id est suo, non extraneo, juxta interpretationem Gothofredi ibid. Ceterum ex rescripto Imp. Severi & Antonini in l. un. C. de privileg. dot. scire debes privilegium dotis, quo mulieres utuntur in actione de dote, ad heredem non transire. Nihilo tamen minus*
dos

dos inuptæ regulariter ad heredes non transmittitur, neque jus illam petendi propter deficientem conditionem nuptiarum, de qua obligatio dotalis pendet. Excipitur autem dos illa, quæ succedit in locum legitimæ, vel pure promissa, aut legata sit sine conditione: istæ enim rectissime transmittitur tanquam res propria mulieris ante contractas quoque nuptias: eoque magis post easdem, ut supra dictum est in actione ex stipulatu.

7 At non cogitur maritus dotem restituere in solidum juxta naturam actionis ex stipulatu, sed in quantum facere potest: quia hoc æquissimum est, & reverentiæ debitum maritali, si non dolo malo versatus est: cautione tamen ab eo exponenda, quod si ad meliorem fortunam pervenerit, etiam quod minus persolvit, hoc restituere procuret. At ex Neap. conf. ubi dos 2 de jure dot. maritus non minus, quam heres ejus condemnatur ad restituendam dotem in solidum in quolibet casu restitutionis.

8 Si autem mulier a marito heres instituta legatis onerata sit, sicque legis falcidix ratio emerferit, ante omnia suæ dotis debitum sicuti alia debita ex hereditate viri subtrahet, & de residuo deducta, sibi que retenta quarta falcidia, solvet legata *cit. l. unic. §. 8.*

9 Similiter in paternæ familiæ erciscundæ judicio dotem uxoris, nurusque suæ præcipuam deducit filius *l. 20 §. 2 D. familia ercisc. dict. l. un. §. 10.* videlicet secundum naturam ex stipulatu actionis.

10 Dotem a patre, vel avo constitutam filia consequitur etiam si exheredata, vel emancipata sit: æquissimum enim visum est Justiniano in eadem actione ex stipulatu mulierem dotem suam præcipuam accipere, et si emancipata, vel exheredata, vel cum aliis scripta sit heres *dict. l. un. §. 11.*

- ¶ 1. Discrimen quoque inter promissores dotium extraneos, paternosque parentes inter peculiare hujusce actionis ex stipulatu effectus recedendum est. *Magis enim in dotibus, quæ ab extraneis dantur vel promittuntur, ipsa mulier fecisse videatur tacitam stipulationem: nisi expressim extraneus sibi dotem reddi pactus fuerit, vel stipulatus: cum donasse magis mulieri, quam sibi aliquod jus servasse extraneus non stipulando videatur*, ait Imp. in d. l. un. §. 13. Extraneus igitur dans dotem, nisi redditionem sibi paciscatur, donare censetur; ideoque tacita stipulatio non competit extraneo dotanti, cuilibet nimirum personæ extra virilis sexus ascendentes, quæ dotatam in potestate non habeat. Ait quoque Imperator in d. l. un. §. 13. *Si non specialiter extraneus dotem dando in suam personam stipulatus sit, vel pactus fuerit, tunc præsumatur mulierem ipsam stipulationem fecisse, ut ei dos ex hujusmodi casu accedat. Neque enim in hac specie volumus videri extraneum tacitam stipulationem fecisse, ne quod pro mulieribus introduximus, hoc adversus mulieres convertatur.*
- ¶ 2. Parenti autem mulieris tacitam ex stipulatu actionem dedit Justinianus pro restitutione dotis profectitiæ d. l. un. §. 13. Nihilominus post dissolutum matrimonium non poterit solus pater sine consensu filix suæ agere: qui si ante actionem motam, vel antequam lis contestata esset, ab hac luce fuerit subtractus, ad filiam quasi proprium patrimonium dos revertitur ex rei uxoriæ natura & indole: idque in actionem ex stipulatu transponere satis humanum, satis pium, satis utile matrimoniis censuit Imperator in §. 14. *ejusdem l. un.*
- ¶ 3. Actio ex stipulatu adnexam habet hypothecam quoque tacitam, ipsoque jure inductam sine pacto; ideoque

- ideoque dupliciter exerceri valet, videlicet *personaliter* contra personam debitoris dotalis, & *realiter* super bonis tam promissorum, quam viri contra quemlibet tertium possessorem. Quare tam maritus & uxor concurret ad bona promittentis adipiscenda, quam mulier vidua ad bona defuncti viri pro dote recuperanda una cum aliis creditoribus
- 14 hypothecam expressam habentibus, hoc pacto, ut prior in tempore sit potior in jure *l. ult. C. qui potiores in pignore.*
- 15 Quod si ceteri creditores tacitam, non vero expressam habeant hypothecam, mulier pro dote sua rehabenda, & filii pro dote materna privilegium habent prælationis & potioritatis, adeo ut præferantur aliis tacitam hypothecam obtinentibus in bonis defuncti viri, vel patris *ex l. assiduis 12 C. qui potiores in pignore.* Ubi Justinianus assiduis aditionibus mulierum inquietatus, quæ suas dotes deperditas esse lugebant, & ab anterioribus creditoribus substantias maritorum detentas, sancivit *ex stipulatu actionem, quam mulieribus jam pro dote instituenda dedit, & cui etiam tacitam donavit inesse hypothecam, potiora jura contra omnes habere mariti creditores, licet anterioris sint temporis*
- 16 *privilegio vallati.* Omnes, scilicet tacitam tantum habentes hypothecam, juxta sententiam *gl. communiter* receptam in nostris quoque tribunalibus, & præsertim *S. R. C., Gizzarellus dec. 1.* Puta contra pupillos, quibus ex administratione pupillarum rerum tacita tribuitur hypotheca super bonis administratorum *l. 20 C. de administ. tut.* Et contra alios ab eodem Justiniano commemoratos *Nov. 97 cap. 3,* ibi: *si quis domum renovasset, aut etiam agrum emisset, non possit talia potioritatis privilegia mulieribus opponere: infirmitatem namque mulieris*

*vis natura satis novit, easque circa dotens pericula
substinere noluit. Si quis tamen crediderit aurum occa-
sione militiæ ante dotis constitutionem, præferetur
uxori, d. Nov. 97 cap. 4. Fiscus tamen & dos æquo jure
procedunt in tacita hypotheca, quatenus prioritas tē-
poris, non potioritas attendatur, ubi Fiscus super
bonis debitorum fiscalium, & mulier pro dote sua
insimul concurrant l. 2 C. de privil. fisci, & l. dotis
tua 9 C. de jur. dot. Ceterum in ambiguis pro do-
tibus respondere melius est ex Pauli sententia in l.
in ambiguis 85 D. de reg. jur.*

- 17 Antonius Faber lib. 8. *conject. cap. 12 col. 3* fate-
tur *duram legem esse, & iniquissimam*, qua con-
tra omnes generatim creditores anteriores sine distin-
ctione tacitiæ, & expressæ hypothecæ privilegium
potioritatis concessum a Justiniano dotibus autu-
mavit: *sed ita scripta est. Nec tamen inficia-
tur prudenter fecisse veteres interpretes, licet
nimis audacter; qui cum Justiniani legem abro-
gare non possent; aequissima interpretatione sic
eam temperarunt, ut prælationis privilegium
mulier habeat contra eos duntaxat creditores an-
teriores, qui non nisi tacitam hypothecam præten-
dunt: quod cum generalis locorum omnium con-
suetudo, & judiciorum omnium auctoritas ad-
miserit, audacior sane & temerarius fuerit, qui
contra sentire, & judicare velit. Apertissime
enim iniquum est privilegium temporis, quod
expressa pignoris conventionem quæsierim, mihi
adimi per subsequens debitoris matrimonium.
Quid enim mea interest, an uxorem ille ducat, do-
temque ab ea accipiat & male consumat, necne?
Sed rectius dicetur Justinianum locutum fuis-
se de bonis æstimatis in dotem marito traditis, super
quibus*

quibus æquitas juris mulierem præfert omnibus aliis viri creditoribus siue tacitam, siue expressam habentibus hypothecam. *Oportebat enim* (ait in textu Justinianus) *disponi maritos creditoribus suis ex sua substantia satisfacere, non de dote mulieris, quam ad suos victus, suasque alimonias mulier possidet, vel a semetipsa datam, vel pro ea ab alio.*

18 Quamobrem ubi æstimata bona dotalia fuerint alienata, & hereditas vel patrimonium viri solvendo non sit, mulier ad res dotales regressum habet, utilemque vindicationem, non aliter quam si alienatæ non fuissent arg. *l. uxor marito* 44 *in fin. D. de donat. inter vir. & uxor.* Eademque ratione vindicabit fundum dotali pecunia emtum ex *dict. l. uxor marito*; & gl. in *l. ex pecunia vers. providebit C. de jur. dot.* eoque magis pecuniam dotalem adhuc extantem vel in reali deposito, vel per cautionem debitoris dotalis, Ant. Galisius *de act. revocatoria cap. 1 & 9.* Seu vere, vel ficte solutam pecuniam dotalem avocabit mulier, ut loquitur Reg. de Rosa *in pr. civ. cap. 1 n. 54.*

19 Si vero bona dotalia sint inæstimata, super illis quam nullam creditores acquirere possint actionem, ideo mulieres directo illa sibi avocant, & reivindicant, arg. *l. in. f. & cum loc C. de rei uxor. act.* Reg. de Rosa *loc. cit. n. 53.*

20 Dos posterior secundæ uxoris minime præfertur anteriori primæ uxoris. Prætulit enim contra novæ Justinianæ lex filios anterioris matrimonii, quibus etiam pro dote matris suæ jam quidem dedit Imperator Justinianus hypothecam contra paternas res, ejusque creditores; similemque potioritatis prærogativam servavit, ne jus quod posteriori datum est uxori, hoc anteriori denegetur: sed sic

N

ma-

maneat eis jus incorruptum quasi adhuc vivente matre eorum. Duabus enim dotibus ab eadem substantia debitis, ex tempore prærogativam manere voluit *in eadem l. assiduis §. exceptis*. Consonat Novella 91 *cap. 1*, ubi cautum est dotem non præponendam doti, nec hypothecam hypothecis; sed quæ antiquior est tempore, potior sit in jure, proprium robur habens & privilegium.

21 Nihilominus si extant res dotales cujusque mulieris, suas quæque mulier, & liberi res extantes vindicabunt ex dicta Nov. 91, & *l. 30 C. de jur. dot.* Res autem singulæ vindicantur, non autem dos universa, quemadmodum nec etiam grex, neque peculium, sed gregis, & peculii singularia corpora, juxta sententiam Juliani *in l. vindicatio 65 D. de reivindic.* Si non extant, antiquior causa dotis præfertur. Eademque ratione super rebus dotalibus extantibus licet æstimatis mulier præferri debet quibuslibet anterioribus viri creditoribus.

22 Hoc autem potioritatis privilegium pro dote solum competit, & pro interusuriis dotalibus, quæ tanquam accessoria naturam dotis sequuntur, ex eo præsertim quod onera matrimonii sustinenda sunt eisdem interusuriis, ex communi DD. sententia penes Reg. de Marinis *lib. 2 resol. cap. 166 n. 24*. Non ergo extenditur ad donationem ante nuptias, seu antefatum; non enim pro lucro fovere oportet mulieres, sed ne damnum patiantur, suisque rebus defraudentur, curandum est *ex eadem l. assiduis §. 2*. Nihilominus permessa est & in rem actio pro donatione antenuptiali, seu propter nuptias, seu antefato adversus omnes possessores Nov. 61 *cap. 1*, & *Auth. permessa est C. de donat. ante nupt.* Verum actio realis, & hypotheca antefati competit a die promissionis illius: quod si promissum minime fuerit, decurret a die mortis viri.

Insuper

- 23 Insuper ex verbis expensæ *l. assiduis*, aperte liquet hypothecam, quam vir habet in bonis promittentis non esse potiore, nec privilegiatam pro dote exigenda, aliter quam est hypotheca dotis restituendæ super bonis viri, quoniam nullibi id privilegium viro concessum legitur, gl. in *l. un. §. Et ut plenius C. de rei uxor. act.*
- 24 Non minus ergo mulieribus, quam earum filiis restitutionem dotium maternas petentibus concessit Justinianus idem potioritatis privilegium, qui idcirco præferuntur non solum novercæ, sed quibuslibet aliis creditoribus tacitam habentibus hypothecam, Nov. 91 in principio sic inquit: *Non enim aliis dedimus dudum, & damus hoc privilegium, aut heredibus, aut creditoribus, sed solis filiis.* Consonat *cit. l. assiduis 12, seu fin. C. qui pot. in pignore*, ubi correxit Imperator §. fuerat *Instit. de action.* definentem solius mulieris providentia & favore hoc potioritatis privilegium fuisse inductum. Uxori putativæ, quæ matrimonium bona fide nulliter contraxerit, competunt hæc privilegia dotalia: secus vero si mala fide nupserit, quia dolus & fraus nemini debent patrocinari, *l. ne ex dolo 13 D. de dolo.*
- 25 Tempus vero hypothecæ dotalis computatur a die promissionis, vel capitulorum matrimonialium, vel a morte disponentis, legantisve dotem; quamvis obligatio solvendi dotem sit conditionalis & non nisi post contractum matrimonium veniat dies solutionis. Retrotrahitur enim conditio matrimonii ad promissionis diem juxta probabilioris sententiam in præxi receptam. Si tamen constitutio, & promissio dotis matrimonium subsequuta sit, pariter a die promissionis decurrit hypotheca legalis; quoniam tametsi dos sine matrimonio esse non potest, matrimonium

vero sine dote potest consistere, ut supra expositum est cap. 1 num. 7.

- 26 Idque locum procul dubio obtinet in dote per dispositionem hominis competente. Secus tamen dicendum est in dispositione juris, nimirum ubi dos jure debeat sine promissione: puta per parentes puellis descendentibus sive nuptis, sive nupturis; vel per stupratorem defloratæ virgini. Quæ personali tantum actione, non autem hypothecaria utentes non præferuntur creditoribus parentum, neque deflorantis, qui ante constitutam decreto judicis, vel promissione defloratoris dotem, licet post nuptias, vel post stuprum, quæsierint hypothecam.
- 27 Peti regulariter dos nequit nisi post contractum matrimonium, adeo ut instrumentum capitulorum matrimonialium liquidari non possit, nisi exhibita fide Parochi de matrimonio in faciem Ecclesiæ celebrato, ut notat Car. Ant. de Luca ad Franch. *dec.* 366. Thor. *part.* 1 *vol.* 4. Nihilominus puella nubilis ætatis brevi se nupturam sperans postulare valet ut sibi dos assignetur, vel in tuto ponatur, per judicium præventivum; nam interest reipublicæ mulieres dotes salvas habere *l. 2 D. de jur. dotium*, ut viros facilius inveniant, legitimamque generent prolem.
- 28 Judicium pro dote constituta nedum exigenda, sed etiam restituenda hoc in Regno est exequutivum, seu præceptivum ob instrumenta publica, & garantiata, quibus dos promittitur, vel solvitur ad mutuam partium cautelam. Quinimo stylus invaluit dandi viam exequutivam per trina præcepta privatis etiam capitulis matrimonialibus, dummodo sint publico Notario tradita consensu ambarum partium ad conservandum, ut testatur Leonardus Riccius *to. 2 praxis tit. 5 cap. 1 num. ult.* Quod servatur contra principales contrahentes, & stipulantes, eorumque heredes.

Sed

CAP. ULT. DE ACTIONIBUS 197

29 Sed contra tertium possessorem fundi dotalis iudicium erit ordinarium, tam si agatur actione hypothecaria; quam reivindicacione, quæ pariter ad repetendam dotem datur *l. 30 C. de iure dot.*

30 *Constante matrimonio neutri conjugum neque pœnalis, neque famosa actio competit, sed de damno in factum datur actio l. divortii causa C. rer. amotarum.* Nec etiam soluto matrimonio successores conjugum actione furti, sed rerum amotarum, quantum ad eos pervenerit, conveniuntur ob præteriti matrimonii reverentiam *l. 25 D. de furtis & l. de rebus 3, seu fin. C. rerum amotarum.*

Et heic finis commentario imponitur, debita D. O. M. laus redditur, & quicquid scriptum est, vel scribetur unquam, supremo S. Sedis Apostolicæ iudicio submittitur

F I N I S

605477

INDEX

INDEX

CAPITUM.

Cap. I. De dotis natura, & qualitatibus.	pag. 3
Cap. II. De personis ad dotandum obligatis.	pag. 14
Cap. III. De dotis promissione, & nuda pollicitatione.	pag. 39
Cap. IV. De pactis dotalibus.	pag. 52
Cap. V. De legato dotis.	pag. 61
Cap. VI. De solutione dotis.	pag. 72.
Cap. VII. De usuris, & fructibus dotalibus.	pag. 84
Cap. VIII. De evictione dotis.	pag. 98
Cap. IX. De rerum dotalium administratione, ac dominio.	pag. 102
Cap. X. De alienatione dotis.	pag. 110
Cap. XI. De facultate testandi, & successione dotalium.	pag. 121
Cap. XII. De donationibus inter virum, & uxorem.	pag. 145
Cap. XIII. De donatione propter nuptias, sive quarta, vel antefato, & aliis donativis.	pag. 149
Cap. XIV. Solutio matrimonio quemadmodum dos petatur.	pag. 161.
Cap. XV. De dote prælegata.	pag. 176.
Cap. XVI. De dotis collatione.	pag. 181.
Cap. XVII., & ultimum. De actionibus.	pag. 184

¶ 11 Discrimen quoque inter promissiores dotium extraneos, paternosque parentes inter peculiare hujusce actionis ex stipulatu effectus recēsendum est. *Magis enim in dotibus, quæ ab extraneis dātur vel promittuntur, ipsa mulier fecisse videatur tacitam stipulationem: nisi expressim extraneus sibi dotem reddi pactus fuerit, vel stipulatus: cum donasse magis mulieri, quam sibi aliquod jus servasse extraneus non stipulando videatur,* ait Imp. in d. l. un. §. 13. Extraneus igitur dans dotem, nisi redditionem sibi paciscatur, donare censetur; ideoque tacita stipulatio non competit extraneo dotanti, cuilibet nimirum personæ extra virilis sexus ascendentes, quæ dotatam in potestate non habeat. Ait quoque Imperator in d. l. un. §. 13. *Si non specialiter extraneus dotem dando in suam personam stipulatus sit, vel pactus fuerit, tunc præsumatur mulierem ipsam stipulationem fecisse, ut ei dos ex hujusmodi casu accedat. Neque enim in hac specie volumus videri extraneum tacitam stipulationem fecisse; ne quod pro mulieribus introduximus, hoc adversus mulieres convertatur.*

¶ 12 Parenti autem mulieris tacitam ex stipulatu actionem dedit Justinianus pro restitutione dotis profectitiæ d. l. un. §. 13. Nihilominus post dissolutum matrimonium non poterit solus pater sine consensu filix suæ agere: qui si ante actionem motam, vel antequam lis contestata esset, ab hac luce fuerit subtractus, ad filiam quasi proprium patrimonium dos revertitur ex rei uxoriæ natura & indole: idque in actionem ex stipulatu transponere satis humanum, satis pium, satis utile matrimoniis censuit Imperator in §. 14 ejusdem l. un.

¶ 13 Actio ex stipulatu adnexam habet hypothecam quoque tacitam, ipsoque jure inductam sine pacto; ideoque

- ideoque dupliciter exerceri valet, videlicet *personaliter* contra personam debitoris dotalis, & *realiter* super bonis tam promissorum, quam viri contra quemlibet tertium possessorem. Quare tam maritus & uxor concurrunt ad bona promittentis adipiscenda, quam mulier vidua ad bona defuncti viri pro dote recuperanda una cum aliis creditoribus
- 14 hypothecam expressam habentibus, hoc pacto, ut prior in tempore sit potior in jure *l. ult. C. qui potiores in pignore*.
- 15 Quod si ceteri creditores tacitam, non vero expressam habeant hypothecam, mulier pro dote sua rehabenda, & filii pro dote materna privilegium habent praelationis & potioritatis, adeo ut praeferantur aliis tacitam hypothecam obtinentibus in bonis defuncti viri, vel patris *ex l. assiduis 12 C. qui potiores in pignore*. Ubi Justinianus assiduis aditionibus mulierum inquietatus, quæ suas dotes deperditas esse lugebant, & ab anterioribus creditoribus substantias maritorum detentas, sancivit *ex stipulatu actionem, quam mulieribus jam pro dote insituenda dedit, & cui etiam tacitam donavit inesse hypothecam, potiora jura contra omnes habere mariti creditores, licet anterioris sint temporis privilegio vallati*. Omnes, scilicet tacitam tantum habentes hypothecam, juxta sententiam *gl. communiter* receptam in nostris quoque tribunalibus, & præsertim *S. R. C., Gizzarellus dec. 1.* Puta contra pupillos, quibus ex administratione pupillarum rerum tacita tribuitur hypotheca super bonis administratorum *l. 20 C. de administ. tut.* Et contra alios ab eodem Justiniano commemoratos *Nov. 97 cap. 3, ibi: si quis domum renovasset, aut etiam agrum emisset, non possit talia potioritatis privilegia mulieribus opponere: infirmitatem namque mulieris*

*vis natura satis novit, easque circa dotem periculum
substinere noluit. Si quis tamen crediderit aurum occa-
sione militiæ ante dotis constitutionem, præferetur
uxori, d. Nov. 97 cap. 4. Fiscus tamen & dos æquo jure
procedunt in tacita hypotheca, quatenus prioritas tē-
poris, non potioritas attendatur, ubi Fiscus super
bonis debitorum fiscalium, & mulier pro dote sua
insimul concurrant l. 2 C. de privil. fisci, & l. dotis
tua 9 C. de jur. dot. Ceterum in ambiguis pro do-
tibus respondere melius est ex Pauli sententia in l.
in ambiguis 85 D. de reg. jur.*

- 17 Antonius Faber lib. 8 conject. cap. 12 col. 3 fate-
tur *duram legem esse, & iniquissimam*, qua con-
tra omnes generatim creditores anteriores sine distin-
ctione tacitæ, & expressæ hypothecæ privilegium
potioritatis concessum a Justiniano dotibus autu-
mavit: *sed ita scripta est. Nec tamen inficia-
tur prudenter facisse veteres interpretes, licet
nimis audacter; qui cum Justiniani legem abro-
gare non possent; æquissima interpretatione sic
eam temperarunt, ut prælationis privilegium
mulier habeat contra eos duntaxat creditores an-
teriores, qui non nisi tacitam hypothecam præten-
dunt: quod cum generalis locorum omnium con-
suetudo, & judiciorum omnium auctoritas ad-
miserit, audacior sane & temerarius fuerit, qui
contra sentire, & judicare velit. Apertissime
enim iniquum est privilegium temporis, quod
expressa pignoris conventionione quaesierim, mihi
adimi per subsequens debitoris matrimonium.
Quid enim mea interest, an uxorem ille ducat, do-
temque ab ea accipiat & male consumat, necne?
Sed rectius dicetur Justinianum locutum fuis-
se de bonis æstimatis in dotem marito traditis, super
quibus*

quibus æquitas juris mulierem præfert omnibus aliis viri creditoribus siue tacitam, siue expressam habentibus hypothecam. *Oportebat enim* (ait in textu Justinianus) *disponi maritos creditoribus suis ex sua substantia satisfacere, non de dote mulieris, quam ad suos victus, suasque alimonias mulier possidet, vel a semetipsa datam, vel pro ea ab alio.*

18 Quamobrem ubi æstimata bona dotalia fuerint alienata, & hereditas vel patrimonium viri solvendo non sit, mulier ad res dotales regressum habet, utilemque vindicationem, non aliter quam si alienatæ non fuissent arg. *l. uxor marito* 44 *in fin. D. de donat. inter vir. & uxor.* Eademque ratione vindicabit fundum dotali pecunia emptum ex *dict. l. uxor marito*; & gl. *in l. ex pecunia vers. providebit C. de jur. dot.* eoque magis pecuniam dotalem adhuc extantem vel in reali deposito, vel per cautionem debitoris dotalis, Ant. Galisius *de act. revocatoria cap. 1 & 9.* Seu vere, vel fictè solutam pecuniam dotalem avocabit mulier, ut loquitur Reg. de Rosa *in pr. civ. cap. 1 n. 54.*

19 Si vero bona dotalia sint inæstimata, super illis quum nullam creditores acquirere possint actionem, ideo mulieres directo illa sibi avocant, & reivindicant, arg. *l. un. §. & cum lex C. de rei uxor. act.* Reg. de Rosa *loc. cit. n. 53.*

20 Dos posterior secundæ uxoris minime præfertur anteriori primæ uxoris. Prætulit enim contra novercas Justinianæa lex filios anterioris matrimonii, quibus etiam pro dote matris suæ jam quidem dedit Imperator Justinianus hypothecam contra paternas res, ejusque creditores; similemque potioritatis prærogativam servavit, ne jus quod posteriori datum est uxori, hoc anteriori dænegetur: sed sic

- maneat eis jus incorruptum quasi adhuc vivente matre eorum. Duabus enim dotibus ab eadem substantia debitis, ex tempore prærogativam manere voluit *in eadem l. assiduis §. exceptis*. Consonat Novella 91 *cap. 1*, ubi cautum est dotem non præponendam doti, nec hypothecam hypothecis; sed quæ antiquior est tempore, potior sit in jure, proprium robur habens & privilegium.
- 21 Nihilominus si extent res dotales cujusque mulieris, suas quæque mulier, & liberi res extantes vindicabunt ex dicta Nov. 91, & *l. 30 C. de jur. dot.* Res autem singulæ vindicantur, non autem dos universa, quemadmodum nec etiam grex, neque peculium, sed gregis, & peculii singularia corpora, juxta sententiam Juliani *in l. vindicatio 65 D. de reivindic.* Si non extent, antiquior causa dotis præfertur. Eademque ratione super rebus dotalibus extantibus licet æstimatis mulier præferri debet quibuslibet anterioribus viri creditoribus.
- 22 Hoc autem potioritatis privilegium pro dote solum competit, & pro interusuriis dotalibus, quæ tanquam accessoria naturam dotis sequuntur, ex eo præsertim quod onera matrimonii sustinenda sunt eisdem interusuriis, ex communi DD. sententia penes Reg. de Marinis *lib. 2 resol. cap. 166 n. 24*. Non ergo extenditur ad donationem ante nuptias, seu antefatum; non enim pro lucro fovere oportet mulieres, sed ne damnum patiantur, suisque rebus defraudentur, curandum est *ex eadem l. assiduis §. 2*. Nihilominus permessa est & in rem actio pro donatione antenuptiali, seu propter nuptias, seu antefato adversus omnes possessores Nov. 61 *cap. 1*, & *Auth. permessa est C. de donat. ante nupt.* Verum actio realis, & hypotheca antefati competit a die promissionis illius: quod si promissum minime fuerit, decurret a die mortis viri.
- Insuper

23 Infuper ex verbis expensæ *l. assiduis*, aperte liquet hypothecam, quam vir habet in bonis promittentis non esse potiore, nec privilegiatam pro dote exigenda, aliter quam est hypotheca dotis restituendæ super bonis viri, quoniam nullibi id privilegium viro concessum legitur, gl. in *l. un. §. Et ut plenius C. de rei uxor. act.*

24 Non minus ergo mulieribus, quam earum filiis restitutionem dotium maternas petentibus concessit Justinianus idem potioritatis privilegium, qui idcirco præferuntur non solum novercæ, sed quibuslibet aliis creditoribus tacitam habentibus hypothecam, Nov. 91 in principio sic inquit: *Non enim aliis dedimus dudum, & damus hoc privilegium, aut heredibus, aut creditoribus, sed solis filiis.* Consonat *cit. l. assiduis 12, seu fin. C. qui pot. in pignore*, ubi correxit Imperator §. fuerat *Instit. de action.* definiens solius mulieris providentia & favore hoc potioritatis privilegium fuisse inductum. Uxori putativæ, quæ matrimonium bona fide nulliter contraxerit, competunt hæc privilegia dotalia: secus vero si mala fide nupserit, quia dolus & fraus nemini debent patrocinari, *l. ne ex dolo 13 D. de dolo.*

25 Tempus vero hypothecæ dotalis computatur a die promissionis, vel capitulorum matrimonialium, vel a morte disponentis, legantisve dotem; quamvis obligatio solvendi dotem sit conditionalis & non nisi post contractum matrimonium veniat dies solutionis. Retrotrahitur enim conditio matrimonii ad promissionis diem juxta probabiliorem sententiam in praxi receptam. Si tamen constitutio, & promissio dotis matrimonium subsequuta sit, pariter a die promissionis decurrit hypotheca legalis; quoniam tametsi dos sine matrimonio esse non potest, matrimonium

vero sine dote potest consistere, ut supra expositum est cap. 1 num. 7.

- 26 Idque locum procul dubio obtinet in dote per dispositionem hominis competente. Secus tamen dicendum est in dispositione juris, nimirum ubi dos jure debeatur sine promissione: puta per parentes puellis descendentibus sive nuptis, sive nupturis; vel per stupratorem defloratæ virgini. Quæ personali tantum actione, non autem hypothecaria utentes non præferuntur creditoribus parentum, neque deflorantis, qui ante constitutam decreto judicis, vel promissione defloratoris dotem, licet post nuptias, vel post stuprum, quæsierint hypothecam.
- 27 Peti regulariter dos nequit nisi post contractum matrimonium, adeo ut instrumentum capitulorum matrimonialium liquidari non possit, nisi exhibita fide Parochi de matrimonio in faciem Ecclesiæ celebrato, ut notat Car. Ant. de Luca ad Franch. *dec.* 366. Thor. *part. 1 vot. 4.* Nihilominus puella nubilis ætatis brevi se nupturam sperans postulare valet ut sibi dos assignetur, vel in tuto ponatur, per judicium præventivum; nam interest rei publicæ mulieres dotes salvas habere *l. 2 D. de jur. dotium*, ut viros facilius inveniant, legitimamque generent prolem.
- 28 Judicium pro dote constituta nedum exigenda, sed etiam restituenda hoc in Regno est executivum, seu præceptivum ob instrumenta publica, & garantiata, quibus dos promittitur, vel solvitur ad mutuam partium cautelam. Quinimo stylus invaluit dandi viam executivam per trina præcepta privatis etiam capitulis matrimonialibus, dummodo sint publico Notario tradita consensu ambarum partium ad conservandum, ut testatur Leonardus Riccius *to. 2 praxis tit. 5 cap. 1 num. ult.* Quod servatur contra principales contrahentes, & stipulantes, eorumque heredes.

Sed

29 Sed contra tertium possessorem fundi dotalis iudicium erit ordinarium, tam si agatur actione hypothecaria; quam reivindicacione, quæ pariter ad repetendam dotem datur *l. 30 C. de jure dot.*

30 *Constante matrimonio neutri conjugum neque pœnalis, neque famosa actio competit, sed de damno infactum datur actio l. divortii causa C. rer. amotarum.* Nec etiam soluto matrimonio successores conjugum actione furti, sed rerum amotarum, quantum ad eos pervenerit, conveniuntur ob præteriti matrimonii reverentiam *l. 05 D. de furtis & l. de rebus 3, seu fr. C. rerum amotarum.*

Et heic finis commentario imponitur, debita D. O. M. laus redditur, & quicquid scriptum est, vel scribetur unquam, supremo S. Sedis Apostolicæ iudicio submittitur

F I N I S

605477

INDEX

INDEX CAPITUM.

- Cap. I. De dotis natura, & qualitatibus. pag. 3
Cap. II. De personis ad dotandum obligatis. pag. 14
Cap. III. De dotis promissione, & nuda pollicitatione. pag. 39
Cap. IV. De pactis dotalibus. pag. 52
Cap. V. De legato dotis. pag. 61
Cap. VI. De solutione dotis. pag. 72.
Cap. VII. De usuris, & fructibus dotalibus. pag. 84
Cap. VIII. De evictione dotis. pag. 98
Cap. IX. De rerum dotalium administratione, ac dominio. pag. 102
Cap. X. De alienatione dotis. pag. 110
Cap. XI. De facultate testandi, & successione dotalium. pag. 121
Cap. XII. De donationibus inter virum, & uxorem. pag. 145
Cap. XIII. De donatione propter nuptias, sive quarta, vel antefato, & aliis donativis. pag. 149
Cap. XIV. Solutio matrimonio quemadmodum dos petatur. pag. 161.
Cap. XV. De dote prelegata. pag. 176.
Cap. XVI. De dotis collatione. pag. 181.
Cap. XVII., & ultimum. De actionibus. pag. 184

